

C:\Users\Plazma\Desktop\detektivky a
valečné\Celosvetova.Literatura.eBooks.CZECH-PDR\Wilde_Oscar-Epistola_in_carcere
_et_vinculis.pdb

PDB Name: Oscar Wilde Epistola in carcere
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 12.1.2009
Modification Date: 12.1.2009
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Oscar Wilde
Epistola in carcere et vinculis
nakladatelství Votobia Olomouc, 1995

Vězení J. V. v Readingu

Milý Bosie,

po dlouhém a marném čekání jsem se odhodlal, že Ti napíši sám, a to jak v zájmu Tvém, tak i v zájmu svém vlastním, protože by mi nebylo milé pomyšlení, že za celé dlouhé dva roky, které jsem strávil ve vězení, nedostalo se mi od Tebe jediné řádky, jediné zprávy nebo aspoň vzkazu, leda ovšem takových, které mi působily bolest.

Naše osudné a neblahé přátelství skončilo pro mne záhubou a veřejnou ostudou; vzpomínka na naši dávnou lásku mě však přesto často navštěvuje a pomyšlení, že ošklivost, trpkost a pohrdání měly by navždy zaujmouti v mém srdci místo, které kdysi patřilo lásce, je pro mne velmi smutné. A myslím, že i Ty sám uznáš ve svém srdci, že napsati mi, jak tu tak úpím v opuštěnosti žalárního života, je lepší než otiskovati bez mého dovolení mé dopisy nebo připisovati mi bez mého souhlasu básně, i když svět se nedoví, jakými slovy žalu nebo vášně se Ti zachce mi odpovědět nebo se ospravedlňovat. Nemám pochyby, že v tomto dopise, v němž se musím rozepsat o životě Tvém i svém, o minulosti i o budoucnosti, o sladkostech, které se změnily v hořkost, a o hořkostech, které se možná promění v radost, bude mnoho věcí, které tnou do živého Tvou ješitnost. Stane-li se to, pročítej si tento dopis vždy znovu a znovu, až jím zabiješ svou ješitnost.

Najdeš-li v něm něco, co budeš pociťovat jako nespravedlivé obvinění, vzpomeň si, že bychom měli býti vděční, že jsou ještě vady, z nichž nás někdo může nespravedlivě vinit. Je-li v něm jedno jediné místo, které Ti vžene do očí slzy, rozplač se tak, jako pláčeme my ve vězení, kde den není o nic méně vyhrazen slzám než noc. Je to také jediná věc, která Tě může spasit. Půjdeš-li si stěžovat matce, jako jsi to učinil, když jsem ve svém dopise Robbiemu dal najevo, jak Tebou pohrdám, aby Tě zase ulichotila a ukonejšila do samolibosti a ješitnosti, pak jsi nadobro ztracen.

Najdeš-li pro sebe jedinou falešnou omluvu, najdeš jich brzy sto, a budeš zase takový, jaký jsi byl předtím. Říkáš stále ještě, jak jsi to napsal ve své odpovědi Robbiemu, že "Ti připisuji nečestné pohnutky"? Ach, po celý svůj život neměl jsi přece jediné pohnutky. Měls jenom choutky. Pohnutka je uvážený cíl. Žes byl v době, kdy naše přátelství začalo, "velmi mlád"? Tvou chybou nebylo, že jsi o životě věděl tak málo, nýbrž že jsi toho věděl tolik. Probouzející se jinošství, jeho něžný pel, jeho čisté jasné světlo, jeho radost z nevinnosti a očekávání měls již daleko za sebou. Velmi rychle jsi již proběhl z romantiky k realismu. Začal ses již zhlížet ve stoce a v tom, co v ní žije.

A tu byl také počátek oněch nepříjemností, v nichž jsi hledal mé pomoci, a já jsem Ti jí - podle moudrosti tohoto světa nemoudře - ze soucitu a dobroty také poskytl. Musíš dočíst tento dopis hned napoprvé až do konce, i když se Ti třeba každé jeho slovo promění v oheň nebo chirurgický nůž, který choulostivé maso spálí nebo zkrvaví. Pamatuj si, že blázen v očích bohů a blázen v očích lidských je něco docela jiného. Člověk, který se pranic nevyzná ve formách, v jakých se projevuje umění, v procesech, jimiž se děje myšlení, v honosnosti latinské linie nebo v ještě bohatší hudbě vokalicke řečtiny, v toskánském sochařství nebo v alžbětinské písni, může při tom všem oplývatí nejsladší moudrostí. Opravdový blázen, takový, který je bohům terčem posměchu a předmětem zkázy, je ten, kdo nezná sama sebe. Takovým bláznem byl jsem až příliš dlouho já. Takovým bláznem byl jsi až příliš dlouho Ty. Nebuď jím již! Neboj se! Největší neřest je mělkost. Všecko, co prožijeme, je dobré. Vzpomeň si také, že všecko to, co Ti při čtení působí utrpení, působí mi při psaní utrpení ještě větší. Neviditelné mocnosti byly k Tobě příliš dobré, dovolily Ti, abys podivné a tragické formy života viděl tak, jak člověk vidí v krystalu stíny. Na hlavu Medusinu, která živé lidi proměňuje v kámen, směl ses podívat jen v zrcadle. Ty sám ses volně procházel mezi květinami. Já však byl o krásný svět barev a pohybu připraven.

Začnu tím, jak si dělám strašné výčitky. Jak tu tak sedím v této tmavé cele, v trestaneckých šatech, pokálený hanbou a zničený, dělám si výčitky. V chaosu a záchvatech úzkostných nocí, v mukách dlouhých jednotvárných dní dělám si výčitky. Dělám si výčitky, že jsem dovolil, aby můj život cele ovládlo bezduché přátelství, přátelství, jehož hlavním

cílem nebylo tvořit a nazírat krásné věci. Od samého počátku zela mezi námi až příliš široká propast.

Ve škole jsi byl zahálčivý a na univerzitě více než zahálčivý.

Neuvědomil sis, že umělec, zejména pak takový umělec jako já, to je umělec, u něhož jakost práce závisí na umocnění osobnosti, potřebuje k rozvíjení svého umění styk s myšlenkami, duchovní atmosféry, klidu, míru a samoty.

Když jsem práci dokončil, obdivoval ses jí; radoval ses ze skvělých úspěchů mých premiér a ze skvělých hostin, které po nich následovaly; byls hrd, a bylo to také zcela přirozené, že jsi důvěrným přítelem umělce tak vynikajícího; ale jakých podmínek potřebuje umělecké dílo k svému vzniku, toho jsi nechápal. Není to fečnická nadsázka, připomenu-li Ti, že jsem po celou tu dobu, co jsme byli spolu, nenapsal nikdy jediné řádky; je to čirá pravda. Ať jsme již byli v Torquay, Goringu, Londýně, Florencii anebo kdekoli jinde, pokud jsi byl se mnou, můj život byl po celou tu dobu naprosto neplodný a netvářící. A až na několik přestávek byl jsi se mnou bohužel stále.

Tak si například vzpomínám - abych z množství příkladů uvedl jeden jediný -, že když jsem nedodržel smlouvu s Johnem Harem, jemuž jsem slíbil napsat hru, a on ji pak urgoval, najal jsem si v září 1893 byt o několika pokojích jen proto, abych mohl nerušeně pracovat. První týden jsi se neukazoval. Nemohli jsme se totiž, což ostatně nebylo nic zvláštního, shodnout o umělecké hodnotě Tvého překladu Salomé. Spokojil ses tedy s tím, že ses mi o tom rozepisoval v nejasných dopisech. V tom týdnu jsem napsal a propracoval do nejmenších podrobností, jak bylo potom také hráno, první jednání Ideálního manžela. Druhý týden ses vrátil, a tu jsem také musil práce nechat. Každé dopoledne přijížděl jsem o půl dvanácté na St. James' Place, abych měl možnost přemýšlet a psát, aniž bych byl rušen; má domácnost byla sice tichá a klidná, ale vyrušování nelze si od domácnosti odmyslit. Byly to však marné pokusy. Ve dvanáct jsi tam přijížděl Ty a kouřil jsi cigarety a žvanil jsi až do půl druhé, kdy jsem Tě musil odvézt na oběd do Café Royal nebo k Berkeleymu. Oběd s příslušnými likéry trval obvykle až do půl čtvrté. Pak ses na hodinu vzdaloval k Whitovi. Když se mělo svačit, objevoval ses zase a zůstával jsi až do doby, kdy jsme se měli převlékat k večeři.

Večeřel jsi se mnou buď v Savoy nebo v Tite Streetu. Loučili jsme se zpravidla až po půlnoci, kdy duchaprázdný den mělo uzavřít souper u Willise. To byl den co den můj život po ony tři měsíce, s výjimkou oněch čtyř dní, když jsi byl na cestě do ciziny. Pak jsem se musel ovšem přelavit do Calais, abych si Tě odvezl zpět.

Pro člověka mého založení a mého temperamentu bylo to postavení zároveň groteskní i tragické.

Tedy to přece musíš nahlédnout. Musíš uznat, že Tvá neschopnost být o samotě, Tvá povaha dožadující se tak naléhavě a houževnatě práva na pozornost a čas ostatních, Tvůj nedostatek jakékoliv síly k trvalejšímu duševnímu soustředění, ona nešťastná okolnost - neboť mám raději za to, že to nebylo nic horšího -, že sis v oblasti intelektu nedovedl zjednat onu "oxfordskou vyrovnanost", to je, že jsi nikdy nebyl člověkem, který si dovede s myšlenkami půvabně pohrávat a který neustrne na tom či onom názoru, aby jej pak vášnivě hlásal - že to všechno zároveň s tím, že se Tvé tužby a zájmy nesly k Životu, a nikoli k Umění, bylo zhoubné jak pro Tvé pokroky v kultuře, tak pro mé umělecké tvoření. Srovnávám-li své přátelství s Tebou se svým přátelstvím s takovými ještě mladšími muži, jako byl John Gray a Pierre Louy s, je mi hanba. Svůj skutečný život, svůj vyšší život, žil jsem s nimi a s muži jim podobnými. O děsných koncích svého přátelství s Tebou teď nemluví. Myslím jen na to, jaké bylo, pokud trvalo. Duševně mě degradovalo. Měl jsi počátečné zárodky uměleckého temperamentu. Setkal jsem se však s Tebou buď příliš pozdě nebo příliš záhy, opravdu neví.

Když jsi byl pryč, bylo mi dobře. Když se mi tenkrát na počátku prosince onoho roku, o němž jsem se zmiňoval, podařilo přimět Tvou matku, aby Tě poslala z Anglie, sebral jsem zase potřhané a zašmodrhané předivo své tvůrčí fantazie, uchopil jsem svůj život zase do svých rukou, a nejenom že jsem dokončil tři zbývající jednání Ideálního manžela, zkoncipoval jsem také a téměř dodělal další dvě hry zase naprosto odlišné, Florentskou tragédii a La Sainte courtesane, když tu ses náhle vrátil; nežádoucně, nevhod a za okolností pro mé štěstí osudných. Ony dvě práce zůstaly pak nedokončeny a nebyl jsem s to znovu se do nich pustit. Pohody, která je vytvořila, jsem se již nikdy nedočkal. Když jsi teď sám vydal svazek veršů, pochopíš možná, že všechno, co jsem tu řekl, je pravda. Ať to již pochopíš či ne, na dně našeho přátelství to zůstane jako ohavná pravda. Pokud jsi byl se mnou, neznamená jsi pro mé umění nic než zhoubu, a trpím-li, abys stál neodbytně mezi uměním a mnou, je to pro mne nevýslovná hanba a je to má velká chyba. Jak bys to mohl vědět, jak bys to mohl pochopit, jak bys to mohl ocenit! Očekávaní od Tebe něco takového, na to jsem neměl vůbec práva. Tvé zájmy se vyčerpávaly jídlem a Tvými náladami.

Tvé touhy byly prostě touhy po zábavách, po požitcích obvyklých i méně obvyklých. Byly to požitky, jichž měl Tvůj temperament právě zapotřebí, nebo o nichž si myslel, že jich má zapotřebí.

Měl jsem Ti zakázat vstup do svého domu a do svých pokojů, pokud bych Tě ovšem nebyl výslovně pozval. Vyčítám si tu slabost a nemám pro ni jediné polehčující okolnosti. Nebylo to nic jiného než slabost. Půl hodinky s uměním bylo pro mne vždycky více než celá léta s Tebou. Vždyť v žádném období mého života nic kromě umění nemělo pro mne sebemenšího významu. Jde-li však o umělce, slabost - je-li to slabost, která ochromuje tvůrčí fantazii - se rovná zločinu. Vyčítám si, že jsem strpěl, abys mě finančně zcela zničil a k tomu ještě zostudil. Napadá mě, jak jsem jednoho rána v prvních říjnových dnech r. 1892 seděl s Tvou matkou v žlutnoucích bracknellských lesích. Věděl jsem tenkrát o Tvé pravé povaze velmi málo. Byl jsem s Tebou předtím jednou od soboty do pondělka v Oxfordu. Tys byl se mnou zase deset dní v Cromeru a hrál jsi tam golf. Řeč přišla na Tebe, a Tvá matka mi začala vykládat o Tvé povaze. Rozpovíдалa se o Tvých dvou hlavních vadách, o Tvé ješitnosti a o tom, jak - jak se vyjádřila - "peníze u Tebe jen hoří". Vzpomínám si jasně, jak jsem se tomu smál. Tenkrát jsem neměl tušení, že první mě přivede do vězení a druhá na mizinu.

Zdalo se mi, že ješitnost je půvabná květina stvořená k tomu, aby zdobila mladého muže; pokud pak jde o marnotratnost - neboť jsem měl dojem, že Tvá matka neměla na mysli nic horšího než marnotratnost - rozšafnost a šetrnost nepatřily nikdy ani k ctnostem mé povahy, ani k ctnostem mého rodu. Naše přátelství však nezestárlo ještě o měsíc, a již jsem začal chápat, co Tvá matka vlastně myslela. To, jak jsi houževnatě lpěl na životě v bezstarostném rozhazování, jak jsi neustále žádal peníze, jak sis osoboval právo na to, abych všechny Tvé rozkoše platil já, ať již jsem

byl s Tebou nebo ne, přivedlo mě po nějakém čase do vážných peněžních nesnází, a Tvá marnotratnost stávala se mi přitom jednotvárně nezajímavou, neboť zatímco Tvá moc nad mým životem stále a stále vzrůstala, ony peníze šly ve skutečnosti téměř jen na požitky z jídla, pití a podobných věcí. Mít před sebou čas od času stůl rudý vínem a růžemi působí radost, ale Ty jsi utloukal veškerý vkus a střidmost. Když ses dožadoval, neznal jsi slušnosti, a když jsi přijímal, přijímal jsi bez děkování.

Vyvíjel se v Tobě názor, že máš jakési právo žít na mé útraty a v marnotratném přepychu, na nějž jsi předtím nebyl nikdy zvyklý a jenž proto také Tvé choutky jen ještě zdivočoval; a tak došlo k tomu, že když jsi v nějakém alžírském kasinu prohrál v hazardní hře, prostě jsi mi na druhý den telegrafoval do Londýna, abych částku, o kterou jsi přišel, poukázal na Tvůj účet Tvé bance, a více ses již o nic nestaral.

Napiši-li Ti, že jsem od podzimu r. 1892 až do dne, kdy jsem byl uvězněn, utratil s Tebou a na Tebe v hotovosti přes 5.000 liber, o směnečných závazcích, které jsem na sebe vzal, ani nemluvě, učiníš si přece jen jakous takous představu o životě, jaký jsi vyžadoval. Myslíš, že přeháním? Mé obvyklé výdaje s Tebou za kterýkoliv obyčejný den v Londýně - za oběd, večeři, souper, zábavy, drožky a ostatní věci - pohybovaly se mezi 12 a 20

librami; týdenní výdaje byly přirozeně úměrné - pohybovaly se mezi 80 a 130 librami. Za naše tři měsíce v Goringu činily mé výdaje (čítaje v to ovšem i nájemné) 1340 liber. Se správcem konkurzní podstaty musil jsem procházeti jednu položku svého života za druhou. Bylo to strašné. "Prostě žítí a vznešeně mysliti," toť ovšem ideál, který jsi tenkrát ocenit nemohl, ale takové rozhazování bylo hanba pro nás oba. Jedna z mých nejrozkošnějších večeří, na kterou si vzpomínám, byla večeře, na níž jsem byl s Robbiem v jakési kavárně v Soho; stála přibližně tolik šilinků, kolik liber stávaly večeře s Tebou. Z mé večeře s Robbiem vzešel první a vůbec nejlepší můj dialog.

Myšlenka, titul, zpracování, forma, všecko to vykresala table d'hôte za tři franky padesát. Z bezstarostných večeří s Tebou nezbyvá nic, leda vzpomínka, že jsme příliš mnoho jedli a příliš mnoho pili. A že jsem vyhovoval Tvým žádostem, bylo Ti jen na škodu. Teď to víš. Mělo to za následek, že jsi byl často dožadovačným; někdy nemálo bezohledným; vždycky pak protivným. Bylo až příliš mnoho příležitostí, kdy býti Tvým hostitelem bylo příliš malou radostí nebo výsadou. Zapomněl jsi - neřeknu formální zdvořilost projevující se poděkováním, neboť formální zdvořilostí se důvěrné přátelství jen pokrývá - ale prostě půvab, který je v kamarádské něze, kouzlo, které je v milém popovídání, ono - jak to Řekové nazývají - terpnNn kalŎn a všechny ony jemné projevy vlídnosti, které životu dodávají roztomilosti a doprovázejí život tak jako snad hudba, udržující věci v harmonii a naplňující nevlídná a zamlklá místa melodií.

Bude se Ti to snad zdáti divné, že člověk, který je v tak strašném postavení jako já, může ještě shledávati rozdíl mezi ostudností a ostudností, ale upřímně se Ti doznám, že bláznovství, které mě vedlo k tomu, abych na Tebe vyházal všechny ty peníze a abych Tě nechal promrhávat můj majetek ke škodě Tvé i mé, poznamenává v mých očích můj bankrot znamením vulgární prostopášnosti a zahanbuje mě dvojnásobně. Byl jsem stvořen pro jiné věci.

Nejvíce si však vyčítám, že jsem Ti dovolil, abys mě zavedl až tam, kde mě čekala naprostá mravní degradace. Základem charakteru je síla vůle, a síla mé vůle se dostala do úplného područí vůle Tvé. Zní to sice směšně, přesto však je to pravda. Ony neustálé výstupy, které jako by Ti byly téměř fyzickou potřebou a v nichž se křivila Tvá duše i Tvé tělo, takže dívati se na Tebe a poslouchati Tě bývalo strašné, ona hrozná mánie, kterou máš po otci, mánie psáti odporné a hnusné dopisy, Tvá naprostá neschopnost ovládati své city, jak jsi ji projevoval v dlouhých obdobích své zlosti, kdy jsi posupně mlčel, jakož i v náhlých záchvatech vzteku téměř epileptického, všechny tyhle věci, o nichž jsem se Ti roze-psal v jednom dopise, který jsi pak pohodil v Savoy či v některém jiném hotelu a se kterým se pak vy-tasil před soudem advokát Tvého otce, v dopise, jehož prosebnost nebyla bez patosu, kdybys byl ovšem tenkrát s to rozpoznati, v čem patos tkví a kterak se projevuje, to byl, jak říkám, počátek, a to byly příčiny toho, že jsem osudně podléhal Tvým denně se stupňujícím požadavkům. Dovedl jsi člověka utahat. Bylo to vítězství povahy slabší nad povahou silnější. Byl to případ oné tyranie slabého nad silným, kterou kdesi v jedné své hře popisují jako "jedinou tyranii, která má trvání".

A nedalo se tomu zabránit. V každém vztahu k ostatním lidem, který život přináší, musí si člověk najít jakýsi modus vivendi.

V Tvém případě měl člověk na vybranou: buď Ti nechat vůli, anebo Tě nechat. Jiné možnosti nebylo. Má nesmírná láska k Tobě, třeba ve volbě svého předmětu pochybila, můj velký soucit s nedostatky týkajícími se Tvé intelektuální rovnováhy a Tvého temperamentu, má příslovečná dobráckost a keltská lenost, má nechuť umělce k hrubým scénám a ošklivým slovům, ona neschopnost nositi v sobě jakýkoliv vztek, která byla pro mne tenkrát charakteristická, můj odpor k tomu, abych přihlížel, jak život trpne a jak se hyzdí tím, co mně, který jsem to viděl očima upřenými zcela jinak, připadalo jako pouhé maličkosti, příliš nepatrné, abych se nad nimi zamyslel nebo aby mě zaujaly déle než na okamžik - zní to sice hloupě, ale takové byly důvody, proč jsem Ti podlehl navždy.

Přirozeným důsledkem toho bylo, že Tvé nároky, Tvé úsilí, abys mě ovládl, a Tvé vydírání bylo stále nerozumnější a nerozumnější.

Z nejpodlejší pohnutky, z nejnižší choutky, z nejsprostší vášně staly se Ti zákony, podle nichž se měly vždycky řídit životy druhých a jimž, bylo-li třeba, měly býti jejich životy i bez ohledu obětovány. Věděl jsi, že vyvoláš-li výstup, prosadíš vždycky svou, a bylo proto zcela přirozené, abys používal - a nepochybuji, že téměř bezděčně - sprostého násilí v nejvyšší míře. Nakonec jsi nevěděl, za jakým cílem se vlastně ženeš ani jaký úmysl sleduješ. Zařídív se na účet mého génia, síly mé vůle a mého jmění, dožadoval ses, zaslepen nenasytnou žravostí, celé mé existence. A také sis ji vzal. V též nejkritičtější a nejtragičtější okamžiku mého života, právě než jsem se odhodlal k onomu neblahému kroku, podati totiž svou nesmyslnou žalobu, měl jsem z jedné strany Tvého otce, který na mne útočil oněmi odpornými listky, které zůstaly v mém klubu, z druhé strany pak Tebe, který jsi na mne útočil dopisy neméně hnusnými. Dopis, který jsem od Tebe dostal ráno onoho dne, kdy jsem Ti dovolil, abys mě doprovodil na policejní komisařství, kde jsem žádal za vydání onoho směšného zatykače na Tvého otce, patřil mezi nejhorší dopisy, které jsi kdy napsal, neboť byl

krajně nestoudný. Mezi vámi dvěma ztratil jsem hlavu. Opustila mě soudnost. Její místo zaujala hrůza. Mohu klidně říci, že jsem neviděl možnosti, jak vám oběma uniknout. Vrávorál jsem slepě jako vůl vedený na jatky. Dopustil jsem se totiž obrovského psychologického omylu: Myslil jsem vždycky, že povoloval-li jsem Ti v maličkostech, že to nic neznamená; že nastane-li rozhodná chvíle, budu s to uplatnit znovu sílu své vůle a její přirozenou převahu. Nebylo tomu tak. Síla mé vůle v rozhodné chvíli nadobro selhala. Velkých a malých věcí v životě vlastně není. Všechny věci mají stejnou hodnotu a stejné rozměry. Můj zvyk - zaviněný zpočátku hlavně mou lhostejností - ve všem Ti povolovati stal se nepozorovaně skutečnou složkou mé povahy. Aniž jsem si to uvědomoval, naladil můj temperament na jediný osudný tón. Proto také v pronikavém doslovu k prvnímu vydání svých esejí Pater praví, že "tvořiti si zvyky znamená nezdar". Když to proslovil, oxfordští hlupáci měli tu větu za pouhou schválnost převracující poněkud otfelý citát z aristotelovské etiky. Je v ní však skryta podivuhodná a strašná pravda. Dovolil jsem Ti podkopávati sílu mého charakteru, a ukázalo se, že zvyk, který jsem si takto utvořil, neznamená pro mne pouhý nezdar, nýbrž zkázu. Z hlediska mravního byl jsi pro mne ještě zhoubnější než z hlediska uměleckého.

Když byl vydán zatýkácí rozkaz, všechno se teď ovšem řídilo Tvou vůlí. V době, kdy jsem měl být v Londýně, moudře se radit a klidně si prohlédnout ohavnou léčku, do níž jsem se nechal chytit - léčku na hejly, jak ji Tvůj otec posud nazýval -, Ty jsi naléhal, abych s Tebou jel do Monte Carla, nejodpornějšího to místa na celém božím světě, abys tam hrál ve dne v noci, dokud jen herna zůstane otevřena. Pokud jde o mne - baccarat pro mne neměl žádného kouzla - mne jsi nechával venku a ponechával sobě samému. Ani pět minut nechtěl jsi se mnou pohovořit o postavení, do něhož jsi mě se svým otcem dostal. Mou povinností bylo platit prostě Tvou útratu v hotelu a Tvé prohry. Nejmenší narážka na proces, který mě očekává, Ti byla otravou. Nová značka šampaňského, kterou nám doporučili, zajímala Tě více.

Když jsme se vrátili do Londýna, tu mě ti moji přátelé, kteří opravdu chtěli mému dobru, zapřísahali, abych se odklidil do ciziny a abych nedal dojít k nemožnému procesu. Chtěl jsi vidět v takových radách nízké pohnutky, ve mně pak zbabělce, za to, že jsem jim popřádal sluchu. Nutil jsi mě, abych zůstal a hleděl jej vyhrát drzostí, nesmyslnými a hloupými křivými přísahami při výslechu. Nakonec mě ovšem zatkl i a z Tvého otce se stal na hodinu hrdina; vlastně více než hrdina na pouhou hodinu; ať to zní sebedivněji, Tvá rodina teď patří mezi nesmrtelné; neboť i když se to vyjímá asi tak směšně, jako se v dějepise vyjímá strašidelná romantika, která pak dělá z Klio múzu nejméně vážnou, Tvůj otec bude navždy žít mezi oněmi dobrými čistými rodiči známými z literatury pro nedělní školy; Ty jsi tam vedle hodného Frídolína; já pak sedím v nehlubším kalu Malebolge mezi Gillesem de Retz a markýzem de Sade.

Měl jsem se Tě ovšem zbavit, měl jsem Tě ze svého života střásti, tak jako člověk střásá ze svého roucha tvora, který ho uštíkl. Ve své nejskvělejší hře Aischylos vypráví o velkém vládci, který si přivede do domu lvíče, lšontoj Ťnin, a má je rád, protože když je zavolá, přichází s jasnými očima a lisá se k němu, aby je nakrmil, faidrwpij pot^ ce-ra ba...nonta gastrŮj nLgkaij, a tvor dospěje, vybarví se jako příslušník svého plemene, Aqoj tŮ prŮj tokšwn, a zničí vládce, jeho dům i veškerý jeho majetek. Cítím, že takovým vládcem jsem byl i já. Mou chybou však nebylo, že jsem se s Tebou nerozešel, nýbrž že jsem se s Tebou rozcházel až příliš často. Pokud se dovedu upamatovat, končil jsem své přátelství s Tebou pravidelně každého čtvrt roku, a kdykoliv jsem to udělal, prosbami, telegramy, dopisy, intervencí Tvých přátel, intervencí mých přátel a podobnými prostředky dovedl jsi mě pokaždé přimět, abych Ti dovolil návrat.

Když jsi koncem března 1893 opustil můj dům v Torquay, rozhodl jsem se, že již s Tebou nebudu mluvit a že Ti za žádných okolností nedovolím, aby ses u mne zdržoval - tak odporný byl výstup, který jsi sehrál večer před svým odjezdem. Psal jsi mi a telegrafoval z Bristolu a prosil mě, abych Ti odpustil a abych se s Tebou sešel. Tvůj učitel, který zůstal, mi říkal, že podle jeho mínění býváš časem za svá slova i skutky naprosto neodpovědný a že většina členů Magdaleniny koleje, ne-li všichni, hledí na Tebe také tak. Přistoupil jsem na to, že se sejdeme, a samozřejmě jsem Ti odpustil. Když jsme jeli do města, prosils mě, abych Tě zavezl do Savoy. Návštěva ta byla pro mne opravdu osudná. Tři měsíce později byli jsme v Goringu. Přijelo tam také několik Tvých oxfordských přátel a zůstali tam od soboty do pondělka. Ráno toho dne, kdy odjeli, vyvolal jsi scénu tak strašnou a tak trapnou, že jsem Ti prohlásil, že se musíme rozejít. Pamatuji se zcela dobře, jak jsme stáli na kroketovém hřišti, kolem dokola pěkný trávník, a jak jsem Ti dokazoval, že si jen navzájem kazíme život, Ty že můj život úplně ničíš a já že Tě zřejmě nedovedu učinit šťastným, takže jediné moudré filosofické řešení je jednou provždy se rozejít a naprosto se rozloučit. Po obědě jsi ve zlosti odešel a nechal jsi pro mne u správce domu jeden ze svých nejurážlivějších dopisů, který mi měl být doručen po Tvém odjezdu.

Neuplynuly ani tři dni, a v telegramu z Londýna jsi mě prosil, abych Ti odpustil a aby ses směl vrátit. Najal jsem tenkrát ten byt jen kvůli Tobě.

Na Tvou žádost vzal jsem tam i Tvé vlastní služebnictvo. Tvá ošklivá letora, jejíž jsi byl opravdu obětí, působila mi vždy strašný zármutek. Měl jsem Tě rád. Proto jsem Ti dovolil, aby ses vrátil, a odpustil jsem Ti. Za další tři měsíce - bylo to v září - došlo k novým scénám; příčinu k nim zavdalo to, že jsem Ti vytýkal školácké chyby v překladu Salomé, o který ses tenkrát pokusil. Ted' již musíš býti franštinář dosti kovaný, a nahlédneš proto, že ten překlad nemohl přidati cti ani Tobě, prostému oxfordskému studentu, ani dílu, které měl tlumočiti. Tenkrát jsi to ovšem nevěděl, a v prudkém dopise, který jsi mi v té věci poslal, ses vyjádřil, že "po stránce intelektuální nejsi mi dlužen zlamanou grešli". Pamatuji si, že při čtení tohoto konstatování jsem měl pocit, že je to vlastně jediná pravda, kterou jsi mi napsal během celého našeho přátelství. Nahlížel jsem, že povaha méně kultivovaná by Ti vyhovovala mnohem lépe.

Říkám to bez jakékoliv trpkosti, uvádím to prostě jako svědectví o rázu našeho svazku. Poutem každého svazku, ať již manželského nebo přátelského, je hovor, a hovor musí míti společný podklad; a jediný možný společný podklad mezi lidmi kultury velmi odlišné znamená nejnižší úroveň. Trivialita v myšlení a jednání je rozkošná. Kdysi jsem to také učinil úhelným kamenem skvělé filosofie, jak jsem ji podal ve svých hrách a paradoxech. Ale prázdnota a nesmyslnost našeho života se mi velmi často více než přejídaly; jediným naším styčným bodem byl kal; toto jediné téma, kolem něhož se neustále točil Tvůj hovor, dovedlo sice okouzlovat, příšerně okouzlovat, nakonec mi však úplně zevšednělo. Často mě strašlivě otravovalo, a smířoval jsem se s ním tak, jako jsem se smířil s Tvou vášní pro varieté nebo s Tvou

mání pro nesmyslné výstřednosti v jídle a pití nebo s kteroukoliv jinou Tvou méně sympatickou vlastností, jako s věcí, které se, abych tak řekl, člověku prostě dostává nádavkem a která je již započítána ve vysoké ceně, kterou musil zaplatit, aby Tě poznal. Když jsem odjížděl z Goringu, abych se odebral na čtrnáct dní do Dinardu, strašně ses na mne zlobil, že Tě neberu s sebou, sehrál jsi mi proto také před odjezdem v hotelu Albemarle několik velmi nepříjemných výstupů, a do zámečku, kde jsem se na několik dní zastavil, poslal jsi mi několik stejně nepříjemných telegramů. Říkal jsem Ti, jak se pamatuji, že když jsi byl celou sezónu pryč, že je teď Tvou povinností, abys pobyl aspoň pár dní u Vašich. Ve skutečnosti však - mám-li být k Tobě upřímný - nemohl jsem již zkrátka trpět, abys byl dále u mne. Byli jsme již spolu téměř dvanáct neděl. Potřeboval jsem si nutně odpočinout a uvolnit ono strašlivé napětí, které mi působila Tvá společnost.

Potřeboval jsem trošičku samoty. Byla to intelektuální nutnost. A tak jsem - teď se přiznávám - v Tvém dopise, z něhož jsem právě citoval, viděl velmi dobrou příležitost ukončit osudné přátelství, které se mezi námi vyvinulo, a ukončiti je bez jakékoliv trpkosti, jak jsem se o to pokoušel již před třemi měsíci onoho jasného červnového jitra v Goringu. Jeden můj přítel, na kterého ses tenkrát se svým trápením obrátil, mi však předhodil - musím se upřímně vyznat -, že dám-li Ti Tvou práci vrátit jako školácké cvičení, že se Tě to velmi dotkne, že Tě to snad i poníží; že od Tebe očekávám po stránce duševní příliš mnoho; a ať již píšeš a děláš cokoliv, že mi jsi cele oddán.

Nechtěl jsem býti první, kdo Ti v Tvých literárních začátcích zastoupí cestu nebo Tě bude odrazovat; věděl jsem zcela dobře, že barvitost a spád mého díla nepodá jen poněkud rovnocenně žádný překlad, leda by jej pořídil básník; a na oddanost jsem hleděl a posud hledím jako na věc překrásnou, která se jen tak neodhazuje; a tak jsem si překlad ponechal a Tebe jsem přijal zpátky. Přesně po třech měsících, po několika scénách, které se vyvrcholily scénou ještě odpornější než obvykle, když jsi totiž jednou v pondělí večer přišel do mého bytu ve společnosti dvou svých přátel, ráno jsem před Tebou v pravém slova smyslu prchal do ciziny; své rodině jsem jako důvod svého náhlého odjezdu udal nějaký nesmysl, a obávaje se, aby ses nejbližším vlakem nepustil za mnou, zanechal jsem u sluhy nepravou adresu. A vzpomínám si, jak jsem odpoledne, když jsem již byl ve vagóně ujíždějícím k Paříži, přemýšlel o tom, do jaké nemožné, hrozné a naprosto pochybené situace jsem se to dostal, když jsem, já, muž požívající světové slávy, chtěl-li jsem učinit pokus vyvléci se z přátelství, které krajně ohrožovalo všechno, co ve mně bylo intelektuálně nebo mravně krásného, musil v pravém slova smyslu utéci z Anglie; a ten, před kterým jsem prchal, nebyl snad nějaký hrozný tvor, který se ze stoky nebo z kaliště vynořil do moderního života a ke kterému jsem připoutal své dni, byl jsi to Ty sám, mladík téže společenské třídy a téhož postavení jako já, mladík, který studoval v téže oxfordské koleji jako já a který byl v mém domě stálým hostem. Následovaly obvyklé prosebné a kajicné telegramy. Nedbal jsem jich. Konečně jsi mi pohrozil, nepovolím-li Ti schůzku, že Tě nikdo nedostane k tomu, abys jel do Egypta. Sám jsem totiž, s Tvým vědomím a za Tvého spojenectví, kdysi prosil Tvou matku, aby Tě poslala z Anglie pryč, do Egypta, protože se v Londýně ubíjíš. Věděl jsem, že nepojedeš-li, bude to pro ni strašné zklamání, a kvůli ní jsem se také s Tebou sešel; přemožen mocným pohnutím, na něž jsi jistě ani Ty ještě nezapomněl, odpustil jsem, co bylo; ale o budoucnosti jsem se vůbec nezmněl. Vrátil jsem se do Londýna, a tu si vzpomínám, jak jsem druhého dne seděl zasmušile v pokoji a hleděl si vážně ujasnit, jsi-li či nejsi-li opravdu takový, jaký se mi zdáš, člověk s tolika strašnými chybami, člověk krajně nebezpečný jak sobě, tak jiným, člověk tak osudný pro toho, kdo ho pozná nebo kdo s ním žije. Přemýšlel jsem o tom celý týden, a tu mě začala napadat myšlenka, zda Ti ve svých soudech nekřivdím a zda se nemýlím. Za týden došlo psaní Tvé matky. Vyslovovalo naplno všechno to, co jsem o Tobě posud jen tušil. Matka se mi v něm zmiňovala o Tvé slepé přebujelé ješitnosti, která je příčinou toho, že pohrdáš domovem a že Ti Tvůj starší bratr - ona candidissima anima - připadá jako "šosák"; o Tvé letoře, pro kterou se bála pohovořit si s Tebou o Tvém životě, o životě, jaký jsi, jak tušila, vedl; o tom, jak si počínáš ve věcech peněžních - a měla mnoho důvodů, aby se tím tak trápila; o tom, jak ses zvrhl a změnil. Věděla ovšem, že dědičnost na Tebe vložila břímě strašlivého odkazu, a upřímně to přiznávala - s hrůzou to přiznávala; je to "dítě, které zdědilo osudný douglasovský temperament", psala tam o Tobě. Končila tím, že pokládá za svou povinnost upozornit mě, že jak se jí zdá, Tvé přátelství se mnou vystupňovalo Tvou ješitností tak, že se vlastně stalo zdrojem všech Tvých vad, a snažně mě prosila, abych se s Tebou v cizině nescházel. V odpovědi, kterou jsem ji hned poslal, jsem napsal, že s každickým jejím slovem naprosto souhlasím. A ještě jsem hodně přidal. Šel jsem tak daleko, jak daleko jsem jen mohl.

Napsal jsem jí, že naše přátelství se začalo tím, že jsi jako mladý oxfordský student ke mně přišel, abych Ti pomohl z velké nepříjemnosti, a to nepříjemnosti velmi choulostivé. Napsal jsem jí, že Tě podobné nepříjemnosti stíhaly stále po celý život.

Podnikl jsi cestu do Belgie a všechno jsi pak svedl na svého tehdejšího společníka; Tvá matka mi vytýkala, že jsem Tě s ním seznámil. Přenesl jsem teď vinu na bedra, na která patří, na Tvá.

Nakonec jsem Tvou matku ujistil, že se naprosto nemíním v cizině s Tebou sejít, a prosil jsem ji, aby Tě hleděla udržet v Egyptě aspoň dvě tři léta, a to, bude-li to možné, jako honorárního ataše, nebude-li to možné, tedy pod záminkou, aby ses naučil moderním jazykům, nebo vůbec pod jakoukoliv záminkou, na kterou si vzpomene; že to bude v zájmu jak Tvém, tak mém. Zatím jsi mi každou poštou posílal z Egypta dopisy. Ani jedné Tvé zprávě nevěnoval jsem nejmenší pozornosti, každou jsem jen přečetl a roztrhal. Bylo pro mne hotovou věcí, že s Tebou již nebudu mít nic společného. Mé rozhodnutí bylo pevné a byl jsem šťasten, že se mohu věnovat svému umění, jehož vývoj jsem si od Tebe nechal přerušit. A po třech měsících píše mi sama Tvá matka - byla v tom ona nešťastná slabost vůle, která je pro ni charakteristická a která byla v tragédii mého života prvkem neméně osudným než zuřivost Tvého otce; neměl jsem pochyby, že píše z Tvého návodu; že prý bys tak rád ode mne něco četl, a abych neměl výmluvu, proč si s Tebou nedopisují, posílá mi Tvou athénskou adresu, kterou jsem ovšem velmi dobře znal. Přiznávám se, že mě její dopis přivedl v naprostý úžas; nedovedl jsem pochopit, jak se po tom, co mi psala v prosinci a co já jsem jí odpověděl, může ještě pokoušet spravovat mé nešťastné přátelství k Tobě záplatou nebo je obnovovat. Přijem dopisu jsem jí

samozřejmě potvrdil a opět jsem ji žádal, aby Tě hleděla umístit v cizině u některého vyslanectví, jen aby ses nemohl vrátit do Anglie, ale Tobě jsem nepsal a Tvým telegramům věnoval jsem právě tak málo pozornosti jako před matčiným dopisem. Konečně jsi prosil telegraficky i mou ženu, aby mě svým vlivem přiměla k psaní. Naše přátelství jí působilo vždycky jenom utrpení; nejenom proto, že Tě osobně neměla ráda, také proto, že mě neustálý styk s Tebou měnil, a to nikoliv k lepšímu; přece však jen, jako k Tobě byla vždy laskavá a pohostinná, tak nedovedla snést pomýšlení, že bych mohl být k některému svému příteli tvrdý - tak se totiž na věc dívala.

Myslila si, a nejenom myslila, věděla, že je mi to cizí. Na její žádost jsem se Ti také ozval. Znění svého telegramu si pamatuji zcela dobře. Psal jsem v něm, že čas raní, čas zhojí, ale že Ti nebudu psát ještě mnoho měsíců a že se s Tebou nechci setkat.

Vydal ses neprodleně na cestu do Paříže a z cesty jsi mi poslal horoucí telegram, v němž jsi mě prosil, abych se s Tebou přece jen ještě jednou sešel. Odmítl jsem to. V sobotu pozdě večer jsi přijel do Paříže a v hotelu Tě čekal můj stručný dopis, v němž stálo, že se s Tebou sejít nechci. Nazítří ráno došel mě do Tite Streetu Tvůj telegram o nějakých deseti nebo jedenácti stránkách.

Telegrafoval jsi, že ať již jsi mi provedl cokoli, přece jen nemůžeš věřit, že bych mohl schůzku s Tebou tak beze všeho odmítnout; připomínal jsi mi, že jsi vážil cestu přes celou Evropu a že jsi za celou tu cestu trvající šest dní a šest nocí neučinil jednu jedinou zastávku; a to všechno jen proto, abys mě spatřil, třeba jen na hodinku. Musím uznat, že se Ti tu podařilo sestylizovat apel svrchovaně patetický a vyznívající - tak se mi aspoň zdálo - pohrůzkou, že spášeš sebevraždu, a to pohrůzkou téměř nezastřenou. Vypravoval jsi mi často, kolik příslušníků Tvého rodu si již potřísnilo ruce vlastní krví; nemluvíme-li již o jiných příslušnících tohoto bláznivého a zlého rodu, z něhož pocházíš, zcela jistě to učinil Tvůj strýc a možná i Tvůj dědeček. Soucit, má stará láska k Tobě, ohled na Tvou matku, pro niž by Tvá smrt za tak strašných okolností znamenala ránu snad příliš velkou, aby ji mohla snést, hrůza při pomýšlení, že život tak mladý, a to život, který při všech svých ohavných chybách stále ještě obsahuje příslib krásy, má se skončit tak odporně, a již prostá lidskost - všechno to, je-li tu třeba omluv, nechť je mi omluvou toho, že jsem se uvolil poskytnout Ti poslední rozhovor. Když jsem přijel do Paříže, tu Tvé slzy, které jsi proléval vždy znovu a znovu, po celý večer, slzy, které Ti, nejprve u Voisina, kde jsme byli na večeři, a potom při souper u Paillarda, stékaly po tvářích a padaly jako déšť; nelíčená radost z toho, že mě vidíš, kterou jsi dával najevo, to, že jsi mě při každé příležitosti bral za ruku, tak jako to dělá hodné dítě, které něco provedlo a teď se kaje; Tvá zkroušenost, v té chvíli tak prostá a upřímná - všechno to způsobilo, že jsem dal souhlas k obnovení našeho přátelství. Dva dni po našem návratu do Londýna Tvůj otec Tě zahlédl, jak se mnou obědváš v Café Royal; přisedl k mému stolu, popíjel z mého vína; a odpoledne Ti poslal dopis, jímž zahájil proti mně svůj první útok.

Je to snad zvláštní, ale ještě jednou se mi, neřeknu naskytla příležitost, nýbrž vnucovala povinnost, abych se s Tebou rozloučil. Nemusím snad připomínat, že narážím na to, jak ses ke mně choval ve dnech od 10. do 13. října 1894 v Brightonu. Vrátili se do doby před třemi lety znamená dlouhou cestu. My však, kteří žijeme ve vězení a v jejichž životech jedinou událostí je trápení, musíme měřit čas škubáním bolesti a záznamy trpkých okamžiků. Nemáme, na co jiného bychom myslili. Žijeme utrpením, neboť jediné jím si uvědomujeme svou existenci. A vzpomínka na minulé utrpení je nám nutná jako záruka, jako doklad naší nepřerušené totožnosti. Mezi mnou a vzpomínkou na radost prostírá se propast neméně hluboká, nežli je propast, která mě dělí od radosti prožívané. Kdyby náš společný život byl býval, jak si to svět představoval, prostě životem radovánek, hýření a smíchu, nedovedl bych si z něho vyvolat jeden jediný výsek. Protože však měl plno okamžiků a dní tragických, trpkých, zlověstných ve svých varovných náznacích a nudných nebo hrozných ve svých jednotvárných scénách a nedůstojných projevech zběsilosti, vidím a slyším každíčkou jeho příhodu se všemi podrobnostmi, ba jinak vidím a slyším velmi málo. Tak silně se tu žije bolestí, že mě přátelství s Tebou, tak jak si na ně musím vzpomínat, mi připadá jako preludium, v jehož melodii znějí střídající se měnlivé stavy úzkosti, které je mi denně prožívati; ba ještě více, které si musím dokonce sám přivolávat, jako kdyby můj život, ať se již mně a jiným zdál takový či onaký, byl jednou jedinou skutečnou symfonií smutku, postupující rytmicky spjatými větami k jistému rozuzlení, a to s nevyhnutelností, jakou se v umění vyznačuje dílo zpracovávající velké téma. Zmínil jsem se o tom, jak ses ke mně choval před třemi lety po tři po sobě následující dny - či ne? Ve Worthingu jsem se snažil dokončit o samotě svou poslední hru. Navštívil jsi mě tam dvakrát, a bylo po návštěvách. Náhle ses objevil potřeť, a to s kamarádem; dokonce jsi mu navrhoval, aby u mne zůstal. Já jsem se (musíš teď uznat, že to bylo zcela na místě) proti tomu rozhodně postavil. Že jsem Vás hostil, je samozřejmě; v tom jsem neměl na vybranou; ale kdesi jinde, nikoliv ve svém domě. Druhého dne, v pondělí, Tvůj kamarád se vrátil za svým povoláním a Ty jsi zůstal se mnou. Otráven Worthingem a beze vši pochyby ještě více mými marnými pokusy soustředit svou pozornost na hru, jedinou to věc, která mě tehdy opravdu zajímala, naléháš na mne, abych Tě s sebou vzal do brightonského Grandhotelu. Ještě téhož večera, když tam přijedeme, roznemůžeš se strašnou úpornou horečkou, které hloupě říkají chřipka; je to již druhé nebo třetí onemocnění.

Nemusím Ti připomínat, jak jsem Tě obsluhoval a ošetřoval a přinášel Ti nejen vše možné, nejdražší ovoce, květiny, dárky a podobné věci, jež se dají opatřit za peníze, nýbrž i oddanost, něžnost a lásku, kterých, ať si o tom myslíš cokoli, za peníze nepořídíš. Ráno jsem byl hodinu na procházce a odpoledne jsem se hodinu projížděl; jinak jsem z hotelu nevytáhl paty. Protože jsi o hrozny, které nám v hotelu předkládali, nestál, obstaral jsem Ti zvláštní druh z Londýna; vymýšlel jsem Ti všelicos pro obveselení, zdržoval jsem se buďto u Tebe anebo ve vedlejším pokoji, vyseďával jsem s Tebou každý večer, abych Tě uklidňoval nebo bavil. Po čtyřech nebo pěti dnech se uzdravíš, a tu si najmu byt, abych se pokusil dokončit svou hru. Ty jdeš samozřejmě se mnou. A ráno druhého dne po našem nastěhování je mi nesmírně zle.

Jedeš do Londýna, neboť tam máš co dělat, ale slíbíš, že se odpoledne vrátíš. V Londýně se sejdeš s přítelem a vrátíš se do Brightonu teprve hodně pozdě druhého dne, kdy již mám strašlivou horečku; lékař shledá, že jsem od Tebe

dostal chřipku. Nic by nemohlo býti pro nemocného člověka méně pohodlného, než byl, jak se pak ukázalo, ten byt. Obývací pokoj mám v prvním poschodí, ložnici v třetím. Není tu sluhy, který by mi posloužil, není tu nikoho, koho bych poslal se vzkazem nebo kdo by mi přinesl, co mi lékař předepsal. Jsi tu však Ty. Nemám obav. Na další dva dny si odjedeš a necháš mě o samotě, bez ošetření, bez obsluhy, beze všeho. Nešlo mi o hrozny, květiny nebo rozkošné dárky; šlo mi o prosté nutnosti; ani mléko, které mi lékař předepsal, jsem nemohl dostat; limonáda - to prý je nemožnost; a když jsem Tě prosil, abys mi opatřil od knihkupce knížku, a kdyby tu, kterou jsem si určil, neměl, abys mi vybral něco jiného, ani Tě nenapadlo, abys tam šel. Celý den mě tak necháš bez jakékoliv četby a pak mi klidně řekneš, žeš mi onu knížku koupil a že slíbili, že mi ji pošlou - náhodou jsem se potom přesvědčil, že na tom, coš mi říkal, nebylo slůvka pravdy. Po celý ten čas žiješ ovšem na můj účet, jezdíš sem tam, večeríš v Grandhotelu, a v mém pokoji se objevuješ vlastně jen tehdy, když chceš peníze.

V sobotu jsi mě hned ráno opustil a nechal bez ošetření až do večera; večer jsem Tě pak prosil, aby ses po večeri vrátil a trochu u mne poseděl. Podrážděným hlasem a s výrazem nevole jsi mi to slíbil. Čekám až do jedenácti hodin, a Ty nepřicházíš.

Nechal jsem Ti tedy ve svém pokoji lístek, abych Ti prostě připomenul, coš mi slíbil a jak jsi svůj slib dodržel. Ve tři hodiny ráno, nemoha usnouti a trápen žizní, vydal jsem se potmě po studeném schodišti do obývacího pokoje; doufal jsem, že tam najdu vodu. Našel jsem tam Tebe. Obořil ses na mne nejošklivějšími slovy, která jen ztřeštěnost, neukázněnost a nevychovanost může přivést na jazyk. Strašlivá alchymie samolibosti přetavila Tvé výčitky svědomí ve vztek. Očekával-li jsem od Tebe, že když jsem nemocen, budeš u mne, je to prý sobeckost; překážím Ti prý v zábavách; snažím se Tě prý připravit o Tvé radosti. Říkal jsi mi, a vím, že to všechno bylo pravda, že ses vrátil o půlnoci, a to prostě proto, aby ses převlékl z večerního obleku a odešel zase někam, kde Tě, jak jsi doufal, očekávají nové požitky. Já jsem Ti tu však nechal dopis připomínající Ti, že ses o mne celý den a celý večer nestaral, a tím jsem Tě připravil o touhu po další zábavě a oslabil Tvou tehdejší schopnost vychutnávat nové rozkoše. Odešel jsem znechucen nahoru a až do svítání jsem nezamhouřil oka; teprve dlouho po svítání podařilo se mi sehnat něco, čím bych uhasil žízeň a zmínil horečku. V jedenáct hodin přišel jsi ke mně do pokoje. Při poslední scéně mi nemohlo ujít, že jsem Ti svým dopisem přece jen překazil noc hýření přesahujícího obvyklou míru. Ráno jsi byl zcela svůj. Čekal jsem přirozeně, že od Tebe uslyším nějakou omluvu, a jak asi bude vypadat Tvá prosba za odpuštění, o němž jsi ve svém srdci věděl, že je pro Tebe přichystáno vždycky, ať ses dopustil čehokoliv; neboť Tvá naprostá důvěra, že Ti pokaždé odpustím, bylo to, co jsem na Tobě měl vždycky nejraději, a snad to bylo to nejlepší, co člověk mohl mít na Tobě rád. Ale kdepak - začal jsi znovu tutéž scénu, s novým elánem, a vyjížděl sis na mne ještě prudčeji. Až jsem Tě nakonec vyzval, aby ses klidil z pokoje; dělal jsi, jako bys odcházel; zabořil jsem hlavu do podušky, ale když jsem ji zase zvedl, byl jsi stále ještě v pokoji a se surovým smíchem a hysterickou zuřivostí udělal jsi najednou několik kroků ke mně. Zmocnil se mě pocit hrůzy - proč, nedovedl jsem si uvědomit.

Seskočil jsem však ihned z postele, a bos a vůbec tak, jak jsem byl, sešel jsem dvě poschodí do obývacího pokoje a nevyšel jsem z něho, dokud mě majitel bytu, jehož jsem přivolał zvonkem, neujistil, že jsi již z mé ložnice odešel, a neslíbil, že pro všechny případ zůstane na dovolání. Po hodinové přestávce, během níž přišel lékař - shledal samozřejmě, že jsem nervově úplně hotov a i má horečka že je horší, než byla na počátku - vrátil ses tiše pro peníze; sebral jsi, co jsi našel na toaletním stolku a na římse krby, dal sis odnést zavazadla a odešel jsi z domu. Je třeba, abych Ti vypisoval, co jsem si o Tobě myslil ony dva bídné dny opuštěnosti a samoty, které následovaly? Je nutno, abych uváděl, že jsem jasně viděl, že udržovati nadále byt i pouhou známost s takovým člověkem, jakým ses ukázal, bylo by pro mne poskvrnou? Že jsem poznal, že přišla poslední chvíle, a že jsem přitom zakoušel opravdu velkou úlevu? A že jsem věděl, že mé umění i můj život budou v budoucnosti po všech možných stránkách lepší a krásnější? Byl jsem sice nemocen, ale bylo mi dobře.

Okolnost, že jde o rozluku neodvolatelnou, dodávala mi klidu.

V úterý jsem již měl po horečce; a poprvé jsem večerel dole. Na úterý připadaly mé narozeniny. Mezi telegramy a jinou korespondencí na mém stole ležel i dopis psaný Tvou rukou. Když jsem jej otvíral, bylo mi teskno. Věděl jsem, že ty tam již jsou časy, kdy stačila pěkná fráze, projev přichylnosti nebo slovo lítosti, abych si Tě vzal zpět. Byl jsem však naprosto zklamán.

Podceňoval jsem Tě. Dopis, který jsi mi poslal na mé narozeniny, zopakoval pečlivě ony dvě scény - byly tu teď dovedně a pečlivě podány černé na bílém! Vysmíval ses mi sprostými vtipy. Že prý jsi měl jedno jediné zadostiučinění, že jsi oběd, který sis poručil před odjezdem z města, dal připsat na můj účet. Blahopřál jsi mi k opatrnosti, která mě přiměla, abych opustil své lože nemocného, a k mému náhlému rozletu po schodech dolů. Psal jsi:

"Byla to pro Tebe ošklivá chvíle, ošklivější, než si myslíš."

Ach, to jsem přece cítil až příliš dobře. Jaký byl pravý význam těch slov, nevím; nebyl bych mohl říci, zda jsi měl s sebou pistoli, kterou sis koupil, abys ji postrašil svého otce, a že které jsi jednou, máje za to, že není nabitá, vystřelil přede mnou ve veřejné restauraci; zda jsi sahal po noži z obyčejného jídelního příboru, který náhodou ležel na stole mezi námi; či zda jsi mě snad, zapomenuv ve svém vzteku, že jsi malý a že jsi slabší, jak jsem tak ležel nemocen, chtěl nějak pohanět nebo dokonce napadnout. Nevím to ani teď. Víím jen tolik, že se mě zmocnil pocit nesmírné hrůzy a že jsem cítil, neopustím-li ihned pokoj a neodejdu-li, že bys byl provedl nebo by ses pokusil provésti něco, za co by ses i Ty musil nadosmrti stydět. Takový pocit hrůzy z lidské bytosti zakusil jsem předtím v celém svém životě jen jednou. Bylo to v mé knihovně v Tite Streetu: tvůj otec šermoval v epileptické zběsilosti ve vzduchu rukami - mezi námi stál jím vydržovaný chlap či přítel - a chrлил ze sebe nejopzlejší slova, na která si jen dovedl vzpomenout, a ječel nejhnusnější hrozby, které potom tak rafinovaně také splnil.

V onom prvním případě musil se ovšem z pokoje klidit on. Vyhodil jsem ho. V případě s Tebou jsem odešel já. Nebylo to poprvé, co jsem Tě musil zachraňovat před Tebou samým.

Svůj dopis jsi zakončil slovy: "Nestojíš-li na svém piedestale, nejsi zajímavý. Až budeš příště zase nemocen, půjdu hned pryč."

Ach, o jaké to svědčí hrubosti! O jakém naprostém nedostatku představivosti! Jak jsi již byl otrlý, jak vulgární! "Nestojíš-li na svém piedestale, nejsi zajímavý. Až budeš příště zase nemocen, půjdu hned pryč." Kolikrát se mi ta slova vracela v ubohých opuštěných celách různých vězení, jimiž jsem prošel! Říkal jsem si je vždy znovu a znovu a viděl jsem v nich, doufám, že neprávem, část tajemství Tvého podivného mlčení. Neboť napsati to mně, který i tu nemoc a horečku, jimiž jsem trpěl, dostal vlastně z toho, že Tě ošetřoval, bylo ve své neomalenosti a surovosti odporné; ale i kdyby to byl napsal komukoliv druhému kdokoliv jiný v širém božím světě, byl by to hřích, který nelze odpustit, jsou-li ovšem vůbec takové hříchy.

Priznávám, že když jsem Tvůj dopis dočetl, bylo mi téměř slizko, jako kdyby mě styk s takovou povahou pokryl nesmazatelnou špínou a hanbou. Pravda, bylo tomu tak, ale jak silný byl ten nános, dověděl jsem se teprve po půlroce. Rozhodl jsem se, že se v pátek vrátím do Londýna, že navštívím soukromě sira George Lewise a že ho požádám, aby Tvému otci písemně oznámil, že jsem rozhodnut nedovoliti Ti nikdy a za žádných okolností vstoupiti do mého domu, seděti u mého stolu, mluvit na mne, procházeti se se mnou, zkrátka býti někde a někdy mým společníkem. Potom že Ti prostě napíšeš, co jsem podnikl; proč jsem to podnikl, toho že se musíš dovědět sám. Ve čtvrtek večer měl jsem již všechno přichystáno; v pátek ráno sedím před odjezdem u snídaně, a tu otevru náhodou noviny a zahlédnu v nich telegrafickou zprávu, že Tvůj starší bratr, skutečná hlava rodiny, dědic titulu, opora domu, byl nalezen v příkopě mrtev, vedle něho že pak ležela puška, z níž bylo vystřeleno. Hrůza z okolností této tragédie, o níž se teď ví, že byla způsobena nešťastnou náhodou, která však tehdy dávala tušiti něco zlověstnějšího, patos náhlé smrti člověka, kterého všichni, kdo ho znali, měli tak rádi, a to takřka v samý předvečer jeho sňatku; pomyšlení, jaký bude Tvůj zármutek nebo jaký by měl býti; vědomí toho, jaké utrpení očekává Tvou matku po ztrátě tohoto jediného dítěte, na němž lpěla jako na útěše a radosti svého života a které, jak mi sama jednou prohlásila, nemělo od svého narození na svědomí jedinou její slzu; vědomí toho, jak i Ty sám jsi opuštěn, neboť druzí Tvoji bratři jsou mimo Evropu, a Ty že jsi proto jediný člověk, od něhož Tvá matka a sestra mohou očekávat nejenom společenství ve svém zármutku, nýbrž i vykonání smutných povinností týkajících se oněch hrozných drobností, které souvisejí s každým úmrtím; pouhý smysl pro ony lacrimae rerum, pro ony slzy, z nichž se skládá svět, a pro onen smutek všeho lidského - tyto myšlenky a city, jichž byla má hlava plna, slévaly se v nekonečnou lítost nad Tebou a nad Tvou rodinou. Na svou vlastní bolest a trpkost k Tobě jsem zapomněl.

Zachovati se k Tobě v Tvé sirobě tak, jak Ty ses ke mně zachoval v mé nemoci, to jsem nedovedl. Projevil jsem Ti ihned telegraficky svou neupřímnější účast, a v dopise, který jsem Ti potom napsal, jsem Tě zval, abys k nám přišel, jak Ti to jen bude možné. Cítil jsem, že opustit Tě právě v této chvíli a oznámit Ti to formálně prostřednictvím advokáta bylo by pro Tebe příliš strašné.

Povolali Tě na místo, kde došlo k tragédii, a jakmile ses vrátil do města, ihned jsi ke mně přišel; miloučce a prostince, ve smutku, oči zamžené slzami; toužil jsi po útěše a pomoci, tak jak by snad po ní toužilo dítě. Otevřel jsem Ti svůj dům, svou domácnost, své srdce. Abys měl někoho, kdo by Ti pomohl Tvůj žal snášet, přijal jsem jej za svůj. Ani jednou jsem se nezmínil, jak ses ke mně zachoval, o těch odporných scénách a o tom odporném dopise. Tvůj žal byl opravdový a zdálo se mi, že mi Tě činí bližším, než jsi byl kdy předtím. Květiny, které jsi ode mne odnesl na bratrův hrob, měly symbolizovati nejenom krásu jeho života, nýbrž i onu krásu, která dříve na dně každého života a kterou možno probudit a vylovit.

Bohové jsou podivní. Metly, kterými nás mrskají, nedělají si jenom z našich neřestí. Přivádějí nás do zkázy pomocí toho, co je v nás dobré, něžné, lidské, milující. Nebýti mé lítosti a oddanosti k Tobě a k Vaším, neupěl bych teď v tomto strašném místě.

V celém našem poměru nespátřuji ovšem pouhé řízení osudu, nýbrž ortel; ortel, který má vždycky naspěch, protože jde prolévat krev. Rod, z něhož pocházíš po otci, je takový, že manželství s jeho příslušníky je strašné a přátelství osudné; sahají násilnou rukou na život vlastní i na život jiných. Při každé příležitosti, když se naše životní dráhy setkaly; při každé věci, ať již závažné či zdánlivě malicherné, která Tě přiměla, abys ke mně přišel hledat zábavu nebo pomoc; při malých usmáních štěstí, při nepatrných náhodách, jejichž poměr k životu je takový, jako by šlo o pouhý zrnka prachu, která tančí v paprsku, nebo o list, který třepotavě padá se stromu, vždycky šla vzápětí zkáza podobající se ozvěně bolestného výkřiku nebo stínu, který provází šelmu na lovu. Naše přátelství počíná vlastně svrchovaně tklivým a roztomilým dopisem, jímž jsi mě prosil o pomoc v postavení, které by dovedlo poděsiti každého, dvojnásobně pak mladého oxfordského studenta; Ty pak o mně mluvíš se sirem Georgem Lewisem jako o svém příteli, a konec toho je, že začínám pozbývat jeho vážnosti a přátelství, přátelství, které trvalo již patnáct let. Připraviv se o jeho radu, pomoc a úctu, připravil jsem se o jednu velkou oporu svého života.

Pošleš mi hezoučkou báseň, jaké piší studentští veršovníci v prvních semestrech, abych se o ní vyjádřil; odpovím dopisem plným fantastických literárních nápadů; srovnávám Tě s Hylasem, Hyacintem, Jonquilem, Narcisem a kdoví s kým, koho velký bůh básnictví obmyslil a poctil svou láskou. Dopis se čte jako jedno místo v jednom Shakespearově sonetu, transponované do molové tóniny. Porozuměti mu může jenom ten, kdo četl Platonovo Symposion nebo pochopil ducha některých hlubokých tónů, jejichž krásu nám ukázaly řecké mramorové sochy. Byl to - dovolíš, abych byl upřímný - dopis, jaký bych byl ve šťastné, byť i ne zcela odpovědné chvíli napsal kterémukoliv roztomilému mladíku z oxfordské nebo cambridžské univerzity, který mi poslal báseň, kterou sám napsal, a o němž bych byl přesvědčen, že bude dostatečně vtipný a kultivovaný, aby si jeho fantastické fráze správně vyložil. Povšimni si historie toho dopisu! Od Tebe přejde do rukou jednoho hnusného kamaráda; od něho jej dostane vyděračská banda; jeho opisy rozesílá po Londýně po mých přátelích, jeden z nich dostane i ředitel divadla, které hraje má díla; navěšují se na něj všemožné výklady, jenom ten pravý ne; společnost je vzrušena nesmyslnými pověstmi, že mi nestoudný

dopis, který jsem Ti napsal, přišel na ohromné peníze; o to se také opírá nejhorší útok Tvého otce; předložím soudu sám originál dopisu, abych ukázal, jaký ten dopis byl; advokát Tvého otce jej označí jako odporný a zákeřný pokus svéstí nevinost; nakonec se stane částí žaloby podané na mne u trestního soudu; věci se ujme veřejný žalobce; soudce shrne výsledky soudního řízení - vědy je v tom málo, zato hodně morálky; nakonec mě ten dopis přivede do vězení. To je z toho, že jsem Ti napsal rozkošný dopis.

Když jsem s Tebou v Salisbury, hrozně Tě poleká výhrůžný dopis jednoho Tvého bývalého kamaráda; prosíš mě, abych pisatele navštívil a pomohl Ti; udělám to. Přivodí to mou zkázu. Cokoliv jsi provedl, musím vzít na sebe a odpovídati za to. Nedělal jsi zkoušky, a musel jsi proto z Oxfordu; a tu mi pošleš do Londýna telegram, v němž mě prosíš, abych přijel. Přijedu ihned; domů se Ti za takových okolností nechtělo, a tu mě prosíš, abych s Tebou jel do Goringu; v Goringu spatříš dům, který Ti učaruje; najmu jej pro Tebe; a konec toho, ať již to vezmeme z kterékoliv stránky, má zkáza. Jednoho dne ke mně přijdeš a prosíš mě, abych Ti udělal něco kvůli: mám napsat něco pro oxfordský studentský časopis, který chtěl vydávat nějaký Tvůj přítel, o němž jsem jaktěživ neslyšel a vůbec nic nevěděl. Abych Ti vyhověl - a co jsem kdy neučinil, abych Ti vyhověl? -, poslal jsem mu jednu stránku paradoxů, určených původně pro Saturday Review. Ráz onoho časopisu přivedl mě po několika měsících na lavici obžalovaných v Old Bailey. Veřejný žalobce jej zahrnul do svého obžalovacího spisu. Jsem vyzván, abych hájil prózy Tvého přítele a Tvých veršů. Pro první nedovedu najít omluvy; Tvých veršů však z loyality k Tvé mladistvé literatuře i k Tvému mladistvému životu, z loyality zacházející do trpké krajnosti, hájím, a hájím jich energicky, a nechci ani slyšet, že bys byl autorem oplzlostí. Přesto však jdu za studentský časopis Tvého přítele a za "Lásku, která se neodvážá říci své jméno," do vězení.

O vánocích Ti dám "velice pěkný dárek" - tak ses o něm vyjádřil ve svém děkovném dopise -, o němž jsem věděl, že jsi po něm toužil; stál nějakých čtyřicet, nanejvýš padesát liber. Když to se mnou praskne a já jsem na mizině, soudní vykonavatel mi zabaví knihovnu a dá ji prodat, a to proto, aby bylo na zaplacení onoho "velice pěkného dárku". Jen on byl příčinou toho, že do mého domu přišel exekutor. V poslední a strašlivé chvíli, když mě svými pichlavými a opovržlivými poznámkami ženeš k tomu, abych na Tvého otce podal žalobu a domohl se jeho zatčení, poslední stéblo, kterého se chytám ve svých zoufalých pokusech vyklouznouti z toho, je to, že je to nesmírně drahé. Před Tebou říkám advokátovi, že na to nemám kapitál, že si nikterak nemohu dovolit věnovat na to takovou strašnou částku a že jsem vůbec bez peněz.

A víš také, že jsem mluvil čistou pravdu. Kdybych byl mohl onoho osudného pátku opustit hotel Avondale, jistě bych nebyl šel do Humphreyovy kanceláře a nebyl bych tam malátně přikývoval své vlastní zkáze - mohl jsem žít šťastně a volně ve Francii, daleko od Tebe i Tvého otce, nemaje tušení o jeho nestydatém lístku a nevšímaje si Tvých dopisů. Ale v hotelu prohlásili, že mě za žádných okolností nepustí. Bydlil jsi předtím se mnou deset dní; a k mému velkému, a uznáš, i spravedlivému rozhořčení přivedl sis ke všemu ještě kamaráda, a ten měl bydlet také v mém bytě; můj účet za těch deset dní činil téměř sto čtyřicet liber. Majitel hotelu prohlásil, že mi nedovolí, abych si dal zavazadla odnésti z hotelu, dokud ten účet úplně nezaplátím. A právě to mě zdrželo v Londýně. Nebýti onoho účtu v hotelu, byl bych odjel ve čtvrtek ráno do Paříže.

Když jsem říkal advokátovi, že nemám peněz, abych se mohl odvážit tak ohromného vydání, ihned jsi mi skočil do řeči. Že prý Tvá rodina bude dokonce velmi ráda, bude-li moci zaplatit celý nutný náklad sama; že Tvůj otec tlačil všechny její členy jako můra; že často mluvili o tom, jak ho dostat do blázince a odklidit ho tak z cesty; že matce i všem ostatním působil denně nepříjemnosti a trápení; že kdybych jen vystoupil a dal ho zavřít, celá rodina by na mne hleděla jako na svého ochránce a dobrodince. A pro bohaté příbuzné matčiny že by bylo opravdovým potěšením, kdyby mohli zaplatit celý náklad a všechny výlohy, které by s tím snad byly spojeny. Advokát věc ihned dojednal, a již mě hnali k policejnímu soudu. Nechtělo se mi tam, ale neměl jsem se nač vymluvit.

Vehnali mě do toho. Tvá rodina samozřejmě nákladů nezplatí, a udělal-li jsem bankrot, příčinou toho je Tvůj otec a náklady procesu - mizerná částka nějakých 700 liber. A teď má žena, s níž jsem se rozešel pro otázku tak důležitou, jako má-li dostávat na živobytí týdně 3 libry nebo 3 libry 10 šilinků, chystá žalobu o rozvod, k níž bude třeba zcela nového svědeckého materiálu a zcela nového soudního řízení a po níž snad dojde k procesu ještě závažnějšímu. O podrobnostech přirozeně nic nevím. Vim prostě, který to byl svědek, o jehož svědectví se opírají právní zástupci mé ženy. Je to Tvůj vlastní sluha z Oxfordu, kterého jsem na léto, které jsme spolu strávili v Goringu, přijal na Tvou vlastní žádost do svých služeb.

Dalších příkladů onoho zvláštního prokletí, které jako bys mi byl přinášel, ať již šlo o věci velké či malé, nemusím ostatně uvádět. Mívám někdy dojem, jako bys i Ty sám byl pouhou loutkou, kterou řídí jakási tajemná a neviditelná ruka, jež chce strašlivé události dovésti k strašlivému konci. Ale loutky samy mají také své vášně. Do hry, kterou předvádějí, vnášejí novou zápletku, a měnlivý osud, který mají přikázáno předvádět, splétají tak, aby to vyhovovalo tomu či onomu jejich vlastnímu vrtolu nebo choutce. Mítí naprostou svobodu a přitom být zcela ovládnáni zákonem, toť věčný paradox lidského života, který prožíváme každým okamžikem; a často mě napadá, že je to i jediný možný výklad Tvé povahy, dá-li se hluboké a strašné tajemství lidské duše vůbec nějak vysvětlit, třeba tak, že se pak ono tajemství stane ještě úžasnějším.

Měl jsi ovšem také své iluze, žil jsi vlastně v iluzích, a ve své ovčí mlze a barevném závojem viděl jsi všechno jinak. Myslí sis - pamatuji se na to zcela dobře -, že to, že ses mi věnoval, a to dokonce tak, že ses vyloučil i z vlastní rodiny a z rodinného života, je důkazem toho, jak si mě nesmírně vážíš a jak velice ke mně lneš. Není pochyby, že Tobě se to tak zdálo. Vzpomeň si však, že u mne byl přepych, život na velké noze, zábavy bez konce a peněz že jsem neodpočítával. Život v Tvé rodině Tě nudil. Ono "studené laciné salisburské víno", abych užil rčení, které jsi sám razil, se Ti protivilo. Kromě svých intelektuálních půvabů měl jsem na své straně i egyptské hrnce masa. Když jsi jich u mne nenacházel, tu sis vybíral jako náhradu spolence, kteří Ti nemohli přidat cti.

Myslíš sis dále, že pošleš-li otci dopis, v němž mu Tvůj advokát oznamuje, že než abys přerušil se mnou své věčné přátelství, raději se vzdáš své roční apanáže 250 liber, kterou Ti otec tenkrát vyplácel a z níž se, myslím, ještě něco sráželo na Tvé oxfordské dluhy, že je to od Tebe rytířskost v přátelství, div že z toho nemluví ušlechtilá řeč sebezapření. Ale to, že ses vzdal své nepatrné apanáže, neznamenalo, že jsi ochoten vzdáti se byt' i jediné ze svých zcela zbytečných lahůdek nebo nesmyslně drahých výstředností. Právě naopak: nikdy jindy jsi neměl tak velkou chuť na život v přepychu. V Paříži jsem utratil za sebe, Tebe a Tvého italského sluhy za osm dní téměř 150 liber; Paillard sám přišel na 85 liber. Při takovém způsobu života, jaký jsi si přál věsti, kdybys byl měl platit stravu jen za sebe a kdybys byl býval ve výběru svých vulgárnějších rozkoší obzvláště šetrný, celý Tvůj roční důchod by Ti byl vydržel sotva tři neděle. To, že ses vzdal své apanáže, což nebylo ve skutečnosti nic jiného než domýšlivé prázdné gesto, bylo Ti aspoň přijatelnou záminkou, aby sis mohl dělat nárok na to, žít na můj účet; nebo sis aspoň myslel, že je to přijatelná záminka; a často a často jsi z toho doopravdy těžil a dával jsi to co nejvíce najevo; a to ustavičné pumpování - především ovšem mne samého, ale vím, že i z matky jsi vytahal strašné peníze - nepůsobilo nikdy tak trapně jako tehdy; neboť, alespoň pokud jde o mne, nikdy předtím ho nedoprovázel tak naprostý nedostatek sebenepatrnějšího slova vděku nebo smyslu pro míru.

Myslíš sis dále, že budeš-li útočit na otce strašnými dopisy, zostuzujícími telegramy a urážlivými korespondenčními listy, že ve skutečnosti bojuješ boj své matky, že vystupuješ jako její ochránce a že mstíš strašná - o tom není pochyby - příkoří a útrapy jejího manželského života. Byla to od Tebe čirá iluze, dokonce jedna z Tvých nejhorších iluzí. Pokládal-li jsi za část své synovské povinnosti mstít na otci příkoří, jichž se dopouštěl na matce, měl jsi je mstít tím, že bys byl matce lepším synem, než jakým jsi byl; že bys na ni nespouštěl hrůzu, chtěla-li se s Tebou rozhovět o vážných věcech; že bys nepodpisoval smének, které jsi ji pak nechával platit; že bys k ní byl jemnější a že bys jejich dny nenaplňoval smutkem. To, co musila vytrpět, vynahrazoval jí Tvůj bratr Francis po celý svůj kratičký život, který se podobal životu květiny, roztomilostí a dobrotou. Měl sis ho vzít za vzor. Byl jsi na omylu i tehdy, když ses domníval, jaká by to byla pro matku neskonale rozkoš a radost, kdyby se Ti podařilo dostat otce skrze mne do vězení. Jsem přesvědčen, že ses mýlíš. A chceš-li vědět, jaké jsou skutečné city ženy, je-li její muž a otec jejich dětí v trestaneckých šatech a ve vězeňské cele, jen se zeptej mé ženy.

Ta Ti je vypíše.

I já jsem měl své iluze. Představoval jsem si, že život bude skvělá komedie a Ty že v ní budeš hrát jednu z jejich rozkošných postav. Shledal jsem pak, že je to odporná a nechutná tragédie, a že neblahým podnětem k oné velké katastrofě - proto neblahým, že se s celou intenzitou své zúžené vůle soustředil na jediný cíl - jsi byl Ty sám, zbavený oné masky radosti a rozkoše, která Tě klamala a zaváděla neméně nežli mne.

Nyní již pochopíš - opravdu pochopíš? - trošičku z toho, čím trpím. Kterési noviny - myslím, že to byla Pall Mall Gazette - se ve svém líčení generální zkoušky na jednu z mých her o Tobě vyjádřily, že jsi mi stále v patách tak jako stín; stínem, který za mnou chodí tady, je vzpomínka na naše přátelství; ta mě, jak se zdá, nikdy neopustí; v noci mě budí a vypráví mi pak tak dlouho vždy znovu a znovu tentýž příběh, že pak z toho únavného opakování nemohu až do svítání usnout; za svítání to začne opět; jde to se mnou na vězeňský dvůr, a když jej obcházím, nutí mě to k samomluvě; musím si vyvolávat každíčkou podrobnost, která provázela jednotlivé hrozné okamžiky; není události, ke které došlo v oněch osudných letech, abych jí v oné komůrce mozku, jež je vyhrazena smutku a zoufalství, nedovedl opět vytvořit; vrací se ke mně každý zvýšený tón Tvého hlasu, každé škubnutí, každé gesto Tvých nervózních rukou, každé trpké slovo, každá jedovatá fráze; vzpomínám si na ulici nebo na řeku, po níž jsme jeli; na stěny nebo les, které nás obklopovaly, na které číslici ciferníku stály ručičky hodin, kterým směrem vál vítr, jaký tvar a jakou barvu měl měsíc.

Vím, že na všechno, co jsem Ti tu vypsál, máš jednu odpověď, a to, že jsi mě miloval; po celého toho půl třetího roku, co osud splétal z našich oddělených životů jediný purpurový obrazec, že jsi mě opravdu miloval. Ano, vím, že jsi mě miloval. Ať již ses ke mně choval jakkoliv, vždycky jsem měl pocit, že mě v srdci opravdu miluješ. Viděl jsem sice jasně, že mé postavení ve světě umění, zájem, který vždycky vyvolávala má osobnost, mé peníze, přepych, v němž jsem žil, ona tisíc a jedna věc, která přispívala k vytvoření života tak čarovně a podivuhodně nepravděpodobného, jako byl život můj, že každá tato věc sama o sobě i všechny dohromady byly složky, které Tě oslňovaly a které způsobily, že jsi ke mně přilnul; ale vedle toho všeho bylo tu ještě něco navíc, něco, co mě k Tobě podivně táhlo: miloval jsi mě daleko více, než jsi miloval kohokoliv jiného. Ale i Ty, právě tak jako já, měl jsi za sebou v životě strašlivou tragédii, třeba naprosto jinou než byla má. Chceš vědět, co bylo její podstatou? Toto:

Nenávist byla v Tobě vždycky silnější než láska. Tvé zášti k otci bylo takových rozměrů, že Tvou lásku ke mně úplně překonalo, převrátilo a zastínilo. Mezi nimi nedocházelo vůbec ani k boji, anebo ten boj nestál za řeč; takových rozměrů byla Tvá nenávist a tak obłudně se rozbujela. Neuvědomoval sis, že v téže duši není pro obě vášně místa. Nedovedou žít pospolu v onom krásně řezaném domě. Láska živí představivost, která nás také činí moudřejšími, než víme, lepšími, než tušíme, a šlechtetnějšími, než jsme, její zásluhou vidíme život jako celek; ona a jediné ona učí nás rozuměti druhým v jejich reálných i v jejich ideálních vztazích.

Lásku může žít jenom to, co je krásné a co bylo krásně počato.

Ale nenávist se může žít ledačím. Za celá ta léta jsi nevyopil jediné sklenice šampaňského a nepožil jediné vybrané jídlo, abys jimi zároveň neživil a nevykrmoval svou nenávist. A aby ses jí zavděčil, hrál jsi hazardně o můj život právě tak, jako jsi hrál hazardně o mé peníze - bezstarostně, bezohledně, nedbaje, kam to povede. Prohrál-li jsi, myslel sis, že to není prohra Tvá.

Vyhrál-li jsi, věděl jsi, že opojení i výhody z vítězství připadnou Tobě.

Nenávist lidí zaslepuje. To Ti nebylo známo. Láska přečte, co je napsáno na nejbzdálenější hvězdě; ale nenávist Tě tak zaslepila, že jsi neviděl dále než do úzké, zdí obehnané zahrady svých vulgárních tužeb, kterou chtěl již proměnit v úhor. Tvůj strašný nedostatek představivosti, onen jediný opravdu osudný nedostatek Tvé povahy, nebyl leč

důsledkem nenávisti, která v Tobě žila.

Potouchle, tiše a v tajnosti hlodala nenávist na Tvé povaze, tak jako lišejník hlodá na kořenu neduživé rostliny, až jsi nakonec neviděl nic jiného než nejubožejší zájmy a nejmalichernější cíle.

Onu Tvou schopnost, kterou by láska v Tobě byla vypěstovala, nenávist otráвила a ochromila. Když Tvůj otec začal na mne svůj první útok, napadl mě jako Tvého osobního přítele, a to v soukromém dopise, který Ti napsal. Sotva jsem ten dopis s oplzlými vyhrůžkami a hrubými nehoráznostmi přečetl, ihned jsem si uvědomil, že na obzoru mých chmurných dnů číhá strašlivé nebezpečí; prohlásil jsem Ti, že se mezi vás dva plést nebudu, abych si páčil prsty na vaší vzájemné staré nenávisti; že pro něho znamenám v Londýně přirozeně větší zvíře než nějaký zahraniční ministr v lázních Homburgu; že by to bylo ke mně nepěkné uvést mě, byť i jen na okamžik, do takového postavení; a že mám svůj život k něčemu lepšímu než k výstupům s opilým a slabomyslným déclassé, jako byl Tvůj otec. Přimět Tě k tomu, abys to nahlédl, nebylo možné. Zaslepovala Tě nenávist. Tvrdil jsi houževnatě, že se mě váš spor nikterak netýká; že nestrpíš, aby Ti otec předpisoval ve věcech Tvých osobních přátel; kdybych zakročil, že by to bylo ode mne svrchované nehezké. A ještě dříve, než jsi mě v té věci navštívil, odpověděl jsi otci hloupým a sprostým telegramem. To Tě ovšem zavazovalo k tomu, aby sis i nadále počínal hloupě a sprostě. Osudné chyby, jichž se člověk dopouští ve svém životě, nepadají na vrub jeho nerozumnosti.

Okamžik nerozumnosti může být člověku jeho nejkrásnějším okamžikem. Omyly ty spadají na vrub toho, že člověk je logický.

Je v tom nesmírný rozdíl. Onen telegram předurčil celý další vývoj poměru mezi Tebou a otcem, a tím i celý můj život. Nejsměšnější na tom je, že to byl telegram, za nějž by se byl styděl nejsprostší uličník. Od drzých telegramů šel vývoj přirozeně ke koženým dopisům advokátů, a dopisy, které Tvůj advokát psal otci, šťvaly ho přirozeně jen ještě dále. Nenechal jsi mu jiné volby než pokračovati. Vnutil jsi mu to jako věc cti, nebo spíše hanby, jen aby Tvé stesky měly větší účinek. A tak mě podruhé nenapadá již v soukromém dopise a jako Tvého osobního přítele, nýbrž na veřejnosti a jako muže veřejně známého. Musím ho vyhodit ze svého domu. Hledá mě po všech restauracích, aby mě inzultoval před celým světem; kdybych couvl, byla by to má zkáza, a kdybych necouvl, byla by to zase má zkáza. Tenkrát byl zajisté čas, kdy jsi měl vystoupit Ty a kdy jsi měl prohlásit, že nechceš, abych byl kvůli Tobě předmětem takových odporných útoků a takového nestoudného pronásledování, a že se beze všeho vzdáš všech nároků na mé přátelství. Domnívám se, že to teď uznáváš.

Tenkrát jsi však na to ani nepomyslel. Zaslepovala Tě nenávist.

Nenapadlo Tě nic kloudnějšího (nepočítám-li ovšem urážlivé dopisy a telegramy, které jsi mu posílal) než koupit si směšnou pistoli, která spustí u Berkeleyho za okolností, které způsobí horší skandál, než jak ses snad doslechl. Pomyšlení, že jsi předmětem strašné tahanice mezi Tvým otcem a mužem mého postavení, jako by Ti působilo potěšení. Nic přirozenějšího, myslím, než že to přicházelo vhod Tvé ješitnosti a lichotilo Tvému pocitu vlastní důležitosti. Že by si Tvůj otec mohl ponechat Tvé tělo, o něž jsem neměl zájmu, a mně ponechat Tvou duši, o níž zase neměl zájmu on, takové rozřešení otázky by Ti bylo trapné. Věřil jsi možnost veřejného skandálu a hnal ses tím směrem. Bavila Tě vyhlídka na bitvu, v níž se Ti nemůže nic stát. Nepamatuji se, že bys byl kdy v lepší náladě než zbývající část oné sezóny. Jediné zklamání jako by Ti působilo to, že se dohromady nic nestalo a že nedošlo mezi námi k dalšímu setkání nebo hlučnému výstupu.

Utěšoval ses tím, žeš mu posílal telegramy takového rázu, že Ti nakonec ubožák napsal, že svému služebnictvu přikázal, aby mu pod žádnou záminkou žádných telegramů nepřinášeli. To Tě neodstrašilo. Objevil jsi, jaké nesmírné možnosti skýtá korespondenční lístek, a vyčerpá jsi je až do dna. Šťval jsi ho, aby jen ve šťvanici pokračoval. Byly v něm opravdu silné pudy Vaší rodiny. Jeho nenávist k Tobě byla právě tak houževnatá jako Tvá nenávist k němu, a já jsem byl mezi Vámi jako nastrčený panák; jednou jste mě užívali jako útočné zbraně, podruhé jste se za mne skrývali. Ani ta jeho vášeň, starati se, aby se o něm mluvilo, nebyla jeho vášeň osobní, byla to vášeň rodu. A k tomu ještě, když jeho zájem na chvíli ochaboval, Tvé dopisy a listky měly jej brzy zase rozdmýchat, aby vzplál v dřívější plamen. A také to činily. A on šel přirozeně stále dále a dále. Nejprve mě napadl jako soukromou osobu a v soukromí, potom jako muže veřejně známého a na veřejnosti, a nakonec se odhodlá, že na mne podnikne svůj konečný velký útok jako na umělce, a to tam, kde se předvádí mé umění. Opatří si podvodně lístek na premiéru jedné mé hry a připraví si plán, jak způsobí přerušení představení, jak o mně pronese obecenstvu ničemnou řeč, jak bude napadat herce, jak mě, až mě nakonec vyvolají před oponu, zasype různými smrdutými a neslušnými předměty, jak mě svým útokem na mé dílo bídácky úplně zničí. Je to čirá náhoda, že se opije více než obvykle a že se v kratičkém záchvatu náhlé upřímnosti začne před ostatními vychloubat svými plány. Oznamí se to policii, a nepustí ho do divadla. Tenkrát jsi měl příležitost. Tenkrát nastal Tvůj okamžik. Neuznáváš teď, že jsi to měl tenkrát vycítit, že jsi měl vystoupit a prohlásit, že alespoň pokud jde o mé umění, nestrpíš, aby bylo kvůli Tobě ničeno? Věděl jsi, čím mi umění je, že je mi nejzákladnějším výrazovým prostředkem, jímž jsem se projevil nejprve sám sobě a potom světu; že je to velká vášeň mého života; že je to láska, k níž se všechny ostatní lásky mají tak jako voda z bahniska k červenému vínu; nebo snad svatojanská muška poletující nad bahniskem ke kouzelnému zrcadlu měsíce. Stále ještě nechápeš, že jediným opravdu osudným nedostatkem Tvé povahy byl nedostatek představitivosti? To, coš měl udělat, bylo velmi prosté, a leželo to před Tebou zcela nasnadě, ale zaslepovala Tě nenávist, a Ty jsi nic neviděl. Já jsem se přece nemohl omlouvat Tvému otci za to, že mě napadl a že mě již téměř tři čtvrti roku krajně nechutně pronásleduje. Já jsem Tě ze svého života dostat nemohl. Pokoušel jsem se o to již nejednou. V naději, že Ti uniknu, opustil jsem dokonce Anglii a odjel jsem do ciziny. Ale to všechno nebylo nic platno. Jediný člověk, který mohl něco dělat, jsi byl Ty.

Klíč k situaci jsi měl jediné Ty. Byla to tenkrát jediná příležitost, kdy jsi mi mohl poněkud odplatit všechnu tu lásku, oddanost, laskavost a velkomyslnost, kterou jsem Ti projevovat.

Kdyby sis mě byl cenil jako umělce aspoň z jedné desetiny tak, jak jsem toho zasluhoval, byl bys tak udělal. Ale

zaslepovala Tě nenávist. Ona schopnost, "která a která jediné nás učí rozumět druhým v jejich reálných i v jejich ideálních vztazích", byla v Tobě mrtva. Myslil jsi prostě na to, jak dostat otce do vězení.

Vidět ho "na lavici obžalovaných", jak jsi říkával; taková byla Tvá jediná myšlenka. Tato fráze se stala jedním z otřepaných rčení, která jsi den co den opakoval. Bylo ti slyšet při každém jídle. Nu, a Tvé přání bylo vyslyšeno. Nenávist Ti dopřávala všeho, po čem jsi zatoužil. Byla to velitelka, která Ti ve všem vyhovovala. Chová se tak ostatně ke každému, kdo je v jejich službách. Dva dni jsi vysedával na vysoké židli vedle soudců a Tvé oči se pásly pohledem na otce stojícího před Ústředním trestním soudem v lavici obžalovaných. A třetího dne jsem ho tam vystřídal já. Co se to stalo? Ve své ohavné hře vaší vzájemné nenávisti vrhali jste oba kostky o mou duši, a Ty jsi náhodou prohrál. To bylo všechno.

Vidíš, že Ti musím vypisovat Tvůj vlastní život, a musíš si to uvědomit. Známe se teď již přes čtyři roky. Polovinu toho času jsme strávili spolu; druhou polovinu jsem v důsledku našeho přátelství musil prožít ve vězení. Nevím, kdy dostaneš tento dopis, dojde-li Tě vůbec kdy. Řím, Neapol, Paříž, Benátky - nepochybují, že jsi hostem v některém krásném městě ležícím u moře nebo na řece. Obklopuje Tě ne-li všechn ten zbytečný přepych, který jsi měl u mne, tedy aspoň všechno, co lahodí oku, uchu a chuti. Život je k Tobě docela roztomilý. Přesto však, jsi-li moudrý a přeješ-li si poznat život ještě mnohem roztomilejší, a roztomilejší v jiném smyslu, dovoliš, aby četba tohoto strašného dopisu - neboť vím, že je to dopis strašný - znamenala v Tvém životě právě tak důležitou krizi a významný obrat, jako jeho psaní znamená mně. Tvá bleďá tvář se vínem a zábavou mírně zardívala. Sežehne-li ji, až budeš čistí, co jsem Ti tu napsal, stud jakoby horký van z výhně, tím lépe pro Tebe.

Nejhorší neřest je mělkost. Všecko, co prožijeme, je dobré.

Dostal jsem se až k vězení, že ano? Přes noc zůstanu na policii a pak mě pošlou v policejní ambulanci do vězení. Byl jsi ke mně svrchovaně pozorný a milý. Téměř každé odpoledne, ne-li opravdu každé odpoledne, až do Tvého odjezdu do ciziny, nebylo Ti zatěžko zajižďet za mnou do Holloway. Psal jsi mi také velmi něžné a hezké dopisy. Že mě však do vězení nedostal Tvůj otec, nýbrž Ty, že odpovědnost neseš od počátku až do konce Ty, že původcem, příčinou a nástrojem mého uvěznění jsi Ty, to Ti ani nekmitlo mozem. Ba ani pohled na mne stojícího za mřížovím dřevěné klece nedovedl probudit k životu Tvou mrtvou povahu nemající špetky obrazivosti. Měl jsi účast a sentimentalitu diváka přihlížejícího k hodně dojemné hře. Ani Tě nenapadlo, že pravým autorem oné odporné tragédie jsi Ty. Věděl jsem, že si vůbec neuvědomuješ, co jsi způsobil. Nepřál jsem si být jediný, kdo Ti řekne, co Ti mělo říci Tvé srdce, a co by Ti Tvé srdce ostatně bylo řeklo, kdybys ovšem nebyl dopustil, aby je nenávist zatvrdila a učinila necitelným. Ke všemu musí dojít člověk sám od sebe. Nemá smyslu říkat někomu něco, čeho on necítí a čeho nepochopí. Píši-li Ti dnes tyto věci, je to proto, že si to vynutilo Tvé mlčení a Tvé chování po dlouhou dobu mého uvěznění. A pak věc dopadla tak, že rána zasáhla mě jediného. Měl jsem z toho jen radost. Měl jsem mnoho důvodů být se svým utrpením spokojen, třeba, jak jsem Tě tak pozoroval, v Tvé naprosté a umíněné slepotě bylo něco, co mi připadalo opovrženíhodné. Vzpomínám si, s jakou nesmírnou hrdostí ses vytasil s dopisem, který jsi o mně otiskl v jednom púlpennyovém listě. Bylo to říkání velmi rozšafné, klidné, přímo tuctové. Dovolával ses tam "anglického smyslu pro fair play" nebo čehosi podobně zoufalého, a reklamoval jsi jej pro člověka, "který již má dost". Byl to dopis, jaký jsi mohl napsat, kdyby šlo o trapné obvinění vznesené proti některému váženému muži, s nímž ses osobně vůbec neznal. Ty ses však domníval, že je to dopis skvělý. Viděl jsi v něm důkaz rytířskosti téměř donkichotovské. Vím, že jsi jiným listům psal ještě jiné dopisy a že ty dopisy nebyly uveřejněny. Ale to byly dopisy, v nichž jsi prostě rozhlašoval, že svého otce nenávidíš. Do toho, zda ho nenávidíš či ne, přece nikomu nic nebylo. Intelektuálně je nenávist - k tomu jsi měl teprve dojít - věčná negace. Po stránce citové je to jedna forma atrofie; zabíjí všechno kromě sebe samé. Napíše-li člověk do novin, že někoho nenávidí, je to asi tolik, jako prohlásí-li, že má nějakou tajnou a ošklivou nemoc: to, že člověk, kterého jsi nenáviděl, byl Tvůj otec, a že Tvůj cit byl plně opětován, nedovedlo nikterak Tvou nenávist zušlechtit nebo zkrášlit. Svědčilo-li to vůbec o něčem, tedy prostě o tom, že jde o chorobu dědičnou.

Ještě si vzpomínám na toto: když se můj dům dostal do exekuce, když mi zabavili knihy a nábytek a inzeráty oznamovali jejich prodej, a když jsem stál před úpadkem, přirozeně jsem Ti o tom napsal. Nepodotýkal jsem, že soudní vykonavatelé vstoupili do domu, kde jsi tak často obědvával, jen proto, aby se domohli zaplacení několika dárků, které jsem Ti dal. Domníval jsem se, ať již právem či neprávem, že by Tě taková poznámka mohla trochu zabolet. Oznámil jsem Ti prostě holá fakta. Myslil jsem si, že se sluší, abys je znal. Odepsal jsi mi z Bologne tónem div ne lyricky rozjásaným. Že prý víš, že Tvůj otec "je finančně v úzkých" a že musí shánět 1500 liber na výlohy spojené s procesem, a udělám-li úpadek, že to bude "skvělý úspěch" nad ním, neboť své výlohy nebude pak moci na mně vymáhat! Uvědomuješ si teď, co to je, je-li někdo zaslepen nenávistí? Nahlížíš, že když jsem nenávist popisoval jako atrofii hubící všechno kromě sebe samé, že jsem podal vědecký popis skutečného psychologického faktu? To, že měly přijít na prodej mé rozkošné věci: mé kresby Burne-Jonesovy; mé kresby Whistlerovy; můj Monticelli; můj Simeon-Salmons; můj porculán; má knihovna s dedikačními výtisky téměř ode všech básníků mých současníků, od Huga k Whitmanovi, od Swinburna k Mallarméovi, od Morrisse k Verlainovi; s krásně vázanými vydáními spisů otcových a matčiných, se skvělou sbírkou cen ze školy a z koleje; s jejími přepychovými vydáními, a podobné věci - to pro Tebe neznamenal naprosto nic. Psal jsi, že to je velmi mrzuté; to bylo všechno. Ve skutečnosti jsi v tom viděl jen možnost, že Tvůj otec přijde konec konců o pár set liber, a tato ubohá představa Tě naplňovala šílenou radostí.

Pokud pak jde o výlohy procesu, snad Tě bude zajímat, že v Orleans Clubu Tvůj otec veřejně prohlásil, že i kdyby ho to bylo stálo 20.000 liber, že by si řekl, že to nebyly peníze nadarmo vyhozené; takovou radost, takovou rozkoš, takové vítězství že mu to všechno přineslo! To, že nejen dokázal dostat mě na dva roky do vězení, ale také mě z něho na jedno odpoledne vyvléci a dát mi veřejně prohlásit bankrotářem, bylo mu obzvláště rafinovanou rozkoší, jaké se nenadál. Tím bylo korunováno mé ponížení a jeho úplné a dokonalé vítězství. Kdyby Tvůj otec nebyl mohl požadovat na mně zaplacení svých útrat, vím předobře, že bys byl ztrátu mé knihovny - alespoň slovy - hluboce se mnou cítil, ztrátu pro

literáta nenahraditelnou, ztrátu, která mě ze všech mých materiálních ztrát skličovala nejvíce. Možná, že by sis připamatoval, jaké částky peněz jsem se na Tebe tak marnotratně navyhazoval a jak jsi po celá léta žil ze mne, a že by ses byl dokonce tak dalece obětoval, že bys byl některé mé knihy pro mne koupil. Nejlepší z nich byly prodány za

necelých 150 liber; to je asi tolik, kolik jsem na Tebe vydával průměrně za týden. Ale pro škodolibou myšlenku, že Tvůj otec přijde o pár krejcarů, nevzpomněl jsi vůbec na to, že by ses mohl pokusit o malou oplátku, tak nepatrnou, tak snadnou, tak nenákladnou, tak se vtírající, a která by mi byla, kdybys ji byl učinil, přišla tak nesmírně vhod. Mám pravdu, říkám-li, že závist lidí zaslepuje? Nahlížíš to již? Ne-li, snaž se to nahlédnout.

Nač se Ti zmiňovati, jak jasně jsem to tenkrát viděl - tak jako nyní? Řekl jsem si však: "Ať to stojí, co stojí, musím si v srdci uchovat lásku. Půjdu-li do vězení bez lásky, co se stane s mou duší?" Dopisy, které jsem Ti tenkrát psal z Holloway, znamenaly úsilí uchovati si lásku jako nejvýraznější rys své povahy. Kdyby se mi bylo zachtělo, mohl jsem Tě roztrhat na kousky trpkými výčitkami. Mohl jsem Tě rozsápat kletbami. Mohl jsem Ti přidržet zrcadlo a ukázat Ti takový Tvůj obraz, že by ses v něm nebyl poznal; teprve tehdy, až bys shledal, jak opětuje Tvá ustrašená gesta, byl bys přišel na to, čím je to podoba, a byl bys k němu i k sobě pojal nadosmrti nenávist. Vlastně ještě více. Na můj vrub se připisovaly hříchy někoho jiného. Kdybych byl chtěl, mohl jsem se v obou procesech na jeho účet zachránit - ne sice před ostudou, ale před vězením. Kdyby mi bylo šlo o to, abych ukázal, jak pečlivě zpracoval Tvůj otec a jeho advokáti korunní svědky - tři nejdůležitější svědky -, a to jak v tom, co mají zamlčet, tak i v tom, co mají vypovídat, a jak vědomě, smluveně a naučeně skutky a jednání kohosi jiného přenášeli na mne, mohl jsem docílit toho, že by je byl soudce hnál z lavice svědků ještě rychleji, než jak hnál bídného krivopřísežníka Atkinse. Mohl jsem vyjít ze soudní budovy s drzým čelem, ruce v kapsách, jako volný člověk. Lidé, kteří měli na mysli jen a jen mé dobro a dobro mé rodiny, dělali na mne co největší nátlak, abych to učinil, důtklivě mi to radili, prosili mě, zapřísahali. Odmítl jsem však.

Nechtělo se mi do toho. A jeden jediný okamžik jsem svého rozhodnutí nelitoval, ani v nejtrpčích dobách ve vězení. Takové jednání bylo by bývalo pod mou důstojnost. Hříchy těla nejsou nic. Jsou to nemoci, jichž léčení - mají-li býti léčeny - patří lékařům. Hanby zasluhují jediné hříchy duše. Dosíci osvobození takovými prostředky bylo by pro mne doživotním utrpením. Myslíš si opravdu, že jsi byl hoden lásky, kterou jsem Ti projevoval, nebo že jsem měl, byť jen na okamžik, za to, že jsi ji hoden?

Věděl jsem, že jsi hoden nejsi. Láska se však nehandrkuje na trhu ani neodvažuje vahami hokynáře. Její radostí, právě tak jako radostí intelektu, je pocit, že žije. Cílem lásky je milovati; nic více, a nic méně. Byl jsi mi nepřítelem; nepřítelem, jakého neměl ještě nikdo. Dal jsem Ti svůj život; a Ty jsi jej odhodil, abys mohl hovět nejnížším a nejmrzčím lidským vášním - nenávisti, ješitnosti a obžerství. Za necelá tři léta jsi mě, ať se na to díváme z kterékoliv strany, úplně zničil. Mně pak v mém vlastním zájmu nezbyvalo nic jiného než milovati Tě. Věděl jsem, kdybych si dovolil cítiti k Tobě nenávist, že by ve vyprahlé poušti, po níž jsem se musil vydat na cestu a po níž stále ještě cestuji, všechny skály pozbyly stínu, všechny palmy uvadly a že by se ukázalo, že prameny všech studní jsou otráveny. Začínáš teď trošičku chápat? Probouzí se Tvá představivost z dlouhé letargie, do níž byla ponořena? Teď již víš, co je to nenávist. Začíná Ti již svítati, co je to láska a co je podstatou lásky? Pro Tebe ještě není tak pozdě, aby ses začal učit; ale abych Tě tomu naučil, musil jsem, jak je vidět, odejít do vězeňské kobky.

Když mě po strašném rozsudku oblékli do trestaneckých šatů a když se za mnou zavřely dveře vězení, seděl jsem mezi troskami svého skvělého života, svírán žalem, bez sebe hrůzou, omámem bolestí. Ale nenávisti jsem k Tobě nepociťoval. Každého dne jsem si říkal: "Musím si dnes uchovat v srdci lásku, neboť jinak jak bych ten den přežil?" Připomínal jsem si, že jsi to zle nemyslel, aspoň se mnou ne. Oddával jsem se myšlence, že jsi jen nazdařbůh napjal luk, a šíp projel spárou krunýře a probodl krále. Cítil jsem, že bych Ti nebyl práv, kdybych Tě odvažoval svým nejmenším zármutkem, svou nejlehčí ztrátou. Rozhodl jsem se, že na Tebe budu pohlížeti jako na člověka, který trpí také. Nutil jsem se do víry, že šupiny z Tvých dlouho zaslepených očí konečně spadly.

Často, a s bolestí, jsem si představoval, jaká musila být Tvá hrůza, když jsi užíval své strašné dílo. I v oněch chmurných dnech, nejchmurnějších dnech mého života, byly doby, kdy jsem dokonce toužil poskytnouti Ti útěchu - tak jsem si byl jist, že sis konečně uvědomil, co jsi spáchal.

Ani mě nenapadlo, že bys mohl mítí nejhorší neřest - mělkost. Ba, byla to pro mne opravdu bolest, když jsem Ti to musil oznámit. Za první dopis, který jsem směl dostat, musil jsem určití dopis věnovaný mým rodinným záležitostem; ale švagr mi psal, že stačí, napiší-li ženě, a ona se, s ohledem na mne a na děti, do rozvodového procesu nepustí. Měl jsem za svou povinnost napsati jí. Nechám-li již stranou jiné důvody, nemohl jsem snést pomyšlení, že bych se musil odloučit od Cyrila, toho krásného, přichylného a roztomilého dítěte, mého nejlepšího přítele, mého nejlepšího kamaráda; jeden jediný vlasek jeho zlaté hlavičky měl pro mne býti dražší a vzácnější než - neřeknu snad Ty od hlavy až k patě, nýbrž celý chryzolit světa; a vlastně také vždycky byl, třeba jsem to pochopil teprve příliš pozdě.

Za čtrnáct dní po Tvé žádosti o dovolení psáti mi dostane se mi o Tobě zpráv. Půjde mě navštívit Robert Sherard, nejstatečnější a nejrytější člověk pod sluncem, a mezi jiným mi poví, že v onom směšném Mercure de France, který se tak hloupě dělá střediskem literární zkaženosti, chceš o mně uveřejnit článek s ukázkami z mých dopisů. Ptá se mě, zda si toho opravdu přeji.

Velice mě to zarazilo a rozmrzelo, a nařídil jsem, aby se to ihned zastavilo. Kdysi jsi pohazoval mé dopisy, aby Tví vyděrační kamarádi měli co krást, služebnictvo hotelu co odnášet a služby co prodávat. Ve své bezstarostnosti jsi prostě nedovedl odvážit, co jsem Ti psal. Ale že by ses vážně nabízel, že uveřejníš výbor ze zbývajících dopisů, to mi bylo téměř neuvěřitelné. A které to byly dopisy? To jsem se dovědět nemohl. To byla má první zpráva o Tobě. Radost jsem z ní neměl.

Druhá zpráva přišla brzy potom. Ve vězení se objevili advokáti Tvého otce a předložili mi prohlášení o úpadku pro mizerných 700

liber - tolik si totiž čítali jako soudní útraty. Prohlásili mě úředně za bankrotáře a vymohli příkaz, abych byl předveden před soud. Byl jsem skálopevně přesvědčen, a jsem přesvědčen posud, a ještě se k tomu vrátím, že ty útraty měla zaplatit Tvá rodina.

Sám jsi přece prohlásil, že to Tvá rodina učiní, a za své prohlášení jsi přijal osobní odpovědnost. Jenom proto se také advokát pustil do procesu. Celá odpovědnost byla na Tobě.

Nehledíme-li již na závazek, který jsi učinil jménem své rodiny, měl jsi přece vycítit, že když jsi mě již přivedl do vsí té zkázy, mohl jsem být přinejmenším ušetřen nové ostudy, prohlášení za bankrotáře pro částku, která nestojí vůbec za řeč a která nečiní ani polovinu toho, co jsem za Tebe vydal v Goringu za kratičké tři měsíce. Ale o tom již tedy dost!

Rád se přiznávám, že jsem v té věci, anebo aspoň v souvislosti s ní, opravdu od Tebe dostal po advokátním úředníku vzkaz. Přišel ke mně, aby se mnou sepsal mé výpovědi a prohlášení, a tu se nahnul přes stůl - bylo to totiž v přítomnosti vězeňského dozorce -, a vytáhnuv z kapsy lístek a podívav se na něj, pošeptal mi: "Mám vás pozdravovat od prince Fleur de Lys." Vyvalil jsem na něho oči. Opakoval mi vzkaz znovu. Nevěděl jsem, co tím myslí. "Pán je teď v cizině," dodal tajemně. Teď mi všechno vysvitlo, a pamatuji se, že jsem se, poprvé a naposled za celý svůj život ve vězení, dal do smíchu. V tom smíchu bylo všechno mé opovržení světem.

Princ Fleur de Lys! Viděl jsem - a další události ukázaly, že správně -, že Tě nic z toho, co se stalo, nedovedlo přimět, aby sis uvědomil aspoň jednu jedinou věc. Připadal sis stále ještě jako půvabný princ z triviální komedie, a nikoliv jako neblahá postava tragédie. Všecko, k čemu došlo, jako by bylo jen pérem na čapce, která zdobí úzkou hlavu, jen květinou připíchnutou na kabátec skrývajícím srdce, které se rozechvěje nenávistí, a to jediné nenávistí, a které láska, a to jediné láska, najde chladné. Princ Fleur de Lys! Není pochyby, že jsi jednal zcela správně, použil-li jsi ve styku se mnou přijatého jména. Já sám jsem byl tenkrát vůbec beze jména. Ve velkém vězení, kde jsem byl zavřen, byl jsem pouhou číslicí a pouhým písmenem malé kobky v dlouhé chodbě, jedním z tisíce neživých čísel, jedním z tisíce neživých životů. Ve skutečné historii bylo však zajisté mnoho skutečných jmen, která by se byla na Tebe lépe hodila a pod nimiž bych Tě byl lehce poznal. Za cetkami pozlátkové masky, která se hodí jen k maškarní zábavě, jsem Tě nehledal. Ach, kdyby byl Tvou duší, jak to také mělo být, měla-li být dokonalá, ranil zármutek, shrbily výčitky svědomí a žal ji učinil pokornou, nebyla by si k svému pokusu přestoupiti práh domu bolesti zvolila toto přestrojení. Velké věci života jsou takové, jaké se zdají, a proto také - třeba Ti to snad bude znít podivně - je často těžké podati jejich výklad. Ale drobnosti života jsou symboly. A prostřednictvím jich dostává se nám nejsnáze trpkých lekcí. Tvá zdánlivě nahodilá volba vymyšleného jména byla, a zůstane, symbolická. Odhaluje Tě, jaký jsi.

Po šesti nedělích dojde třetí zpráva. Vývolají mě z nemocničního sálu, kde jsem ležel, neboť mi bylo velmi bídno, aby mi správce vězení mohl vyřídit Tvůj zvláštní vzkaz. Předčítá mi dopis, který jsi mu poslal a ve kterém jsi oznamoval, že v Mercure de France ("časopise" - dodal jsi čert ví proč - "odpovídajícím anglické Fortnightly Review") zamýšlíš otisknout článek "o případu Oscara Wilda" a že bys byl rád, kdybys ode mne dostal dovolení uveřejnění výňatky z dopisů a vybrané dopisy... Které? Dopisy, které jsem Ti psal z vězení v Holloway; dopisy, které Ti měly být posvátnější a které jsi měl chovat ve větší tajnosti než cokoli jiného! To tedy byly ony dopisy, které ses chystal otisknout, aby se vyžilý dekadent měl čemu podívat, nenasytý fejetonista co zaznamenávat a lvíčkové z Quartier Latin nad čím zívát a ohrnovat pysky. Nebylo-li již v Tvém vlastním srdci nic, co by se ozvalo proti takové podlé svatokrádeži, mohl sis aspoň vzpomenout na sonet, který napsal ten, kdo se s takovým smutkem a opovržením díval kdysi na to, jak se v Londýně prodávají ve veřejné dražbě dopisy Johna Keatse, a byl bys konečně pochopil pravý smysl mých veršů:

K umění sotva pravou lásku chová, kdo tříští krystal srdce básníkovy a zrakem krhavým se pase na stěpinách.

Neboť co měl Tvůj článek ukázat? Že jsem Tě měl až příliš rád? To přece pařížský gamin věděl dobře. Všichni ti lidé čtou přece noviny a většina z nich do nich i píše. Že jsem génius? To přece Francouzi chápali, a právě tak i zvláštní ráz mého génia, mnohem lépe než Ty, nebo jak se dalo od Tebe očekávat. Že ruku v ruce s genialitou kráčí často podivná zvrácenost vášní a tužeb?

Podivuhodné - ale to je téma spíše pro Lombrosa než pro Tebe.

Patologický úkaz, o který jde, vyskytuje se ostatně i u lidí negeniálních. Že jsem ve válce nenávisti, kterou jsi vedl s otcem, byl oběma stranám zároveň štítem i útočnou zbraní? Ba ještě více, že v oné hnusné honbě za mým životem, ke které došlo po skončené válce, kdybych již neměl nohy zapleteny do Tvých sítí, Tvůj otec by mě nikdy nebyl dostihl? Úplná pravda - ale jak se dovídám, o tom již psal s neobyčejným zdarem Henri Bauer. Abys jeho názor podepřel - bylo-li to Tvým úmyslem -, nepotřeboval jsi uveřejňovat mé dopisy; alespoň ne dopisy, které jsem psal ve vězení v Holloway.

Odpovíš mi na mé otázky, že jsem Tě sám v jednom dopise z Holloway žádal, abys mě, pokud Ti to bude možné, hleděl v očích malilinké částčky světa trochu rehabilitovat? Ovšemže jsem Tě o to žádal. Vzpomeň si, jak jsem se tu octl, a proč tu teď jsem.

Myslíš, že tu jsem pro své styky se svědky z mého procesu? Do mých styků s takovými lidmi, skutečných i domnělých, vládě ani společnosti nic nebylo. Nic o nich nevěděly a ještě méně se o ně zajímaly. Jsem tu proto, že jsem se pokusil dostat Tvého otce do vězení. Pokus ovšem selhal. Můj zástupce upustil od žaloby. Tvůj otec obrátil všechny mé zbraně proti mně, dostal mě do vězení a drží mě tam dodnes. Odtud to opovržení ke mně. Proto mnou lidé pohrdají. Proto si své hrozné vězení musím odsedět do posledního dne, do poslední hodiny, do poslední minuty. Proto byly zamítnuty mé žádosti.

Ty jsi byl jediný člověk, který, aniž by se nějak vystavoval pohrdání, nebezpečí nebo výtkám, mohl celou aféru ukázat v jiných barvách; celou věc postavit do jiného světa; ukázati až do jisté míry, jak se věci vlastně měly. Ovšemže jsem

nečekal, a ani jsem si toho nepřál, že uvedeš, jak to, a proč, že jsi tenkrát v Oxfordu, když jsi byl v úzkých, hledal u mne pomoci; ani to, jak to, a z jakého důvodu, že ses ode mne možno říci téměř po tři léta vlastně nevzdálil. Nebylo ani třeba, abys mé ustavičné pokusy udělati konec přátelství, které pro mne jako člena společnosti bylo tak zhoubné, zaznamenával tak přesně, jak je to vypsáno zde. Ani jsem netoužil po tom, abys popisoval scény, které jsi vyvolával a které se opakovaly tak často, že to až bylo jednotvárné; ani abys otiskl skvělou sérii telegramů, které jsi mi posílal, s jejich prazvláštní směsí romantiky a financí; ani abys citoval ze svých dopisů místa ještě odpornější a bezcitnější než ta, která jsem musil citovat já. Přesto jsem si však myslel, že by bylo dobře, a to jak pro Tebe, tak i pro mne, kdyby ses nějak ohradil proti tomu, jak naše přátelství líčí Tvůj otec, jehož vyličení je stejně směšné, jako je jedovaté, a ve svých závěrech, pokud se týče Tebe, právě tak nesmyslné, jako je utrhačné, kde mluví o mně. Z této verze se teď stala dokonce historická pravda; citují ji, věří jí a zaznamenávají ji: kazatel si z ní již vybral text a mravokárce nechutné téma; a já, který jsem chtěl mluvit ke všem věkům, musil jsem přijmout soud pronesený člověkem, který je opičák a šašek. Již jednou jsem uvedl v tomto dopise - a uvedl jsem to s jistou trpkostí -, že taková již je ironie věcí: Tvůj otec že bude žít jako hrdina z traktátu pro nedělní školy; Ty že budeš vedle hodného Fridolína; mé místo pak že bude mezi Gillesem de Retz a markýzem de Sade. A bude to tak asi nejlépe. Nemám chuti si stěžovat.

Jedna z mnoha lekcí, kterým se člověk naučí ve vězení, praví, že věci jsou takové, jaké jsou, a že budou takové, jaké budou.

Ostatně ani nepochybuji, že mi středověký vyvrhel a autor Justiny budou lepšími společníky než Sandford a Merton. V době, kdy jsem Ti psal, měl jsem však dojem, že v zájmu nás obou bude dobré, vhodné a správné, nepřijmeme-li příběh tak, jak jej Tvůj otec pustil prostřednictvím svého advokáta do světa, aby z něho svět šosáků čerpal mravní naučení; proto jsem Ti psal, abys dal dohromady a napsal něco, co by mělo k pravdě blíže.

Přinejmenším by Ti to bylo více prospělo než rozmazávat ve francouzských novinách rodinný život svých rodičů. Bylo Francouzům něco po tom, měli-li či neměli-li Tvoji rodiče šťastný rodinný život? Nedovedu si představit téma, které by je méně zajímalo. Je by zajímavé, jak umělec mého jména, člověk, který ztělesňoval školu a hnutí, jež měly značný vliv na směr francouzského myšlení, a který vedl takový život, mohl podat takovou žalobu. Kdybys byl měl v úmyslu uveřejnit dopisy - bojím se, že jich je nesčetně -, v nichž jsem Ti psal o zkáze, do níž vrháš můj život, o šílených záchvatech vzteku, jimiž ses nechával ovládat a jimiž jsi trpěl jak Ty, tak já, a o mém přání, ba, co dím, o mém rozhodnutí udělat konec přátelství, které pro mne bylo v každém ohledu tak osudné, ano, to bych byl chápal, třeba bych otiskovati takové dopisy nebyl dovolil. Když se právní zástupce Tvého otce, který mě chtěl přistihnout při rozporech, najednou vytasil s dopisem, který jsem Ti psal v březnu r. 1893 a ve kterém jsem prohlašoval, že než abych snášel opakující se ohavné scény, v nichž si podle všeho tak libuješ, že "se dám raději vydírat kdejakým londýnským vyděračem", tu mě vskutku velmi zabolalo, že se tak nedopatřením nepovolaným zrakům odhalila tato stránka našeho přátelství; ale to, že jsi tak dlouho nedovedl prohlédnout, že jsi nedovedl nic vycítit, že jsi byl tak tupý, měl-li jsi postihnout věci vzácné, jemné a krásné, že jsi chtěl uveřejnit dopisy, v nichž a jimiž jsem se snažil udržeti při životě sama ducha a samu duši lásky, aby po dlouhá léta, co mé tělo bude poníženo, její pramen v něm nevyschl - to mi působilo, a stále ještě působí, největší bolest, nejdrásavější zklamání. Bojím se, že vím až příliš dobře, proč jsi to učinil. Oči Ti zaslepila nenávist, víčka Ti železnou nití sešila ješitnost. "Schopnost, kterou, a kterou jediné chápeme druhé v jejich reálných i v jejich ideálních vztazích," otupil Ti úzký egotism, a dlouhý nezvyk užívatí jí učinil ji k nepotřebě. Představitelství byla právě tak ve vězení, jako jsem byl já. Okénka byla zamřížována ješitností, žalářík pak se jmenoval nenávist.

To se všechno událo v prvních dnech předloňského listopadu. Mezi mnou a dobou tak vzdálenou teče velká řeka života. Takovou širokou vodní pláň sotva přehlédneš, přehlédneš-li ji vůbec. Mně se však zdá, jako by se to bylo stalo, neřeknu včera, ale dnes.

Utrpení je jediný, velmi dlouhý okamžik. Na roční období je měřiti nemůžeme. Můžeme jen zaznamenávat jeho jednotlivé stavy a zapisovatí jejich návrat. Ani sám čas u nás nepostupuje. Otáčí se. Jako by obíhal kolem středu bolesti. Ubíjející nehybnost života, jehož každá jednotlivost se řídí podle neměnných vzorů, takže jíme, pijeme, leháme si, modlíme se, nebo si aspoň klekáme k motlitbě, podle nepoddajných ustanovení železných předpisů; tato nehybnost, která každý strašný den činí až do nejmenších podrobností podobným jeho bratrům, jako by se přenášela i na ony síly venku, jejichž samou podstatou je ustavičná změna. O době setí nebo o žních, o tom, jak se ženci naklání nad obilím nebo vinaři sbírající hrozny procházejí po vinici, o tom, jak se trávník v zahradě zabělá rozvívením se květy nebo se posype napadaným ovocem - o tom my nevíme nic, a ani věděti nemůžeme.

Pro nás je jen jedna roční doba, doba smutku. I to slunce a ten měsíc jako by nám byli vzali. Venku je třeba modrý a zlatý den, ale světlo, které se k nám protahuje hustou škraboškou skla v okénku se železnými mřížemi, pod nímž sedáme, je šedé a skoupé.

V našich kobkách je stále přítmi, právě tak jako je přítmi i v našich srdcích. A v oblasti myšlení není již právě tak pohybu, jako ho není v oblasti času. Nejednou teď přede mnou vyvstane věc, na kterou jsi Ty sám již dávno zapomněl nebo na kterou můžeš snadno zapomenout, a zítra přede mnou vyvstane zase. Tohle měj na paměti, a pak trochu pochopíš, proč Ti píši, a proč píši takto.

Po měsíci mě převezou sem. Uplynou nové tři měsíce, a zemře mi matka. Nikdo neví, jak velice jsem ji měl rád a jak jsem si jí vážil. Její smrt byla pro mne strašná; kdysi jsem byl mistrem jazyka, teď však nenacházím slov, jimiž bych vyjádřil svůj žal a stud. Ani ve dnech svého nejplnějšího uměleckého rozvíjení nebyl bych našel slov, která by byla hodna nésti břímě tak vznešené nebo která by v sobě měla dosti posvátné hudby, aby mohla kráčet v purpurovém průvodu mého nesdělitelného hoře. Ona a otec odkázali mi jméno, kterému dobyli věhlasu a úcty, a to nejen v literatuře, umění, archeologii a přírodních vědách, nýbrž i v obecných dějinách mé vlasti, v jejím národním rozvoji. To jméno jsem zneuctil na věky. Udělal jsem z něho sprostou přezdívku užívanou sprostáky. Zavlekl jsem je do nejhlubšího kalu.

Vydal jsem je násilníkům, aby mu dodali násilnosti, a bláznům, aby z něho udělali synonymum bláznovství. Co jsem tenkrát vytrpěl, a posud trpím, pero nenapiše a papír nezachytí. Má žena, která vždycky ke mně byla dobrá a laskavá, nechtěla, abych tu zprávu slyšel z lhostejných rtů, a ačkoliv byla nemocna, vážila cestu z Janova do Anglie, aby mi sama oznámila novinu o ztrátě tak nenahraditelné, tak nenapravitelné. Ode všech, kteří mi zůstali nakloněni, docházely mě soustrastné projevy. Dokonce i lidé, kteří mě osobně neznali, dověděvše se, že se do mého života verval nový zármutek, posílali dopisy, v nichž žádali, aby mi byla vyjádřena jejich účast.

Uplynou tři měsíce. Kalendář mého denního rozvrhu a práce, který visí na vnější straně dveří mé cely a na němž je uvedeno mé jméno a výměr trestu, mi říká, že je květen.

Zase mě přijdou navštívit přátelé. Jako pokaždé vyptávám se na Tebe. Dovídám se, že jsi ve své neapolské vile a že se chystáš vydat svazek básní. Na konci rozmluvy mimochodem prozradí, že je hodláš věnovat mně. Po této zprávě jako by se mně byla zmocnila ošklivost nad životem. Nic jsem neřekl, odešel jsem jen mlčky do své cely, v srdci opovržení a pošklebek. Jak Tě jen mohlo napadnout věnovat mi svazek básní, a nepožádat mě předem o dovození? Napadnout - co říkám? Jak jsi se mohl něčeho takového odvážit? Řekneš mi na to, že jsem se ve dnech své velikosti a slávy uvolil přijmout věnování Tvé prvotiny? Uvolil, ovšem; právě tak, jako bych byl přijal hold od kteréhokoliv jiného mladíka, začátečníka v těžkém a nesnadném umění literárním. Každý hold působí umělci potěšení, přináší-li jej pak mládí, je mu dvojnásobně milý. Vavříňová ratolest a bobkový list uvaďají, byly-li utrženy letitou rukou. Jediné mládí má právo věnčiti umělce. V tom je opravdová výsada mladosti - jen kdyby to mládež věděla! Ale dnové ponížení a hanby jsou něco jiného než dnové velikosti a slávy. K tomu jsi měl teprve dojít.

Blahobyt, radost a úspěch mohou býti hrubého ražení a z ledajaké látky, žal je však nejcitlivější věc, která byla stvořena.

V celém myšlenkovém světě není záchvěvu, který by neuvedl žal do strašného a rafinovaného tlukotu. Tenounce vytepaný lísteček třepotavého zlata, který zaznamenává směr sil, kterého okem nepostřehneme, je proti tomu hrubý. Je to rána, která krvácí při každém doteku ruky, pokud to není ruka milující, a které ostatně i dotek ruky milující způsobí krvácení, třeba ne bolest.

Napsati správci wandsworthského vězení o dovození uveřejnit mé dopisy v Mercure de France, "který odpovídá naší anglické Fortnightly Review", to jsi dovedl. Proč tedy nenapsat i správci vězení readinského, aby Ti u mne vymohl dovození věnovati mi Tvé básně, ať již bys je přitom charakterizoval seberoztodivněji?

Bylo to snad proto, že jsem v prvním případě zakázal uvedenému časopisu otiskovati mé dopisy, na něž jsem měl autorské právo výhradně já, což jsi ovšem předobře věděl, kdežto v druhém případě sis myslil, že můžeš o své újmě prosadit svou a mne o věci zpravit teprve tehdy, až na zakročení bude příliš pozdě?

Již to, že jsem byl člověk vydaný potupě, zničený, a že jsem byl ve vězení, mělo Ti býti pobídkou, abys mě, přál-li sis uvést mé jméno na prvé stránce svého díla, poprosil o to jako o laskavost, o poctu, o výsadu; neboť tak, a ne jinak měli bychom přistupovat k lidem, kteří jsou v zoufalém postavení a v hanbě.

Kde je žal, tam je místo posvátné. Jednou si lidé teprve uvědomí, co to znamená. Dokud si toho neuvědomí, nebudou vědět, co je to život. Robbie a povahy jemu podobné si to uvědomují. Když mě z vězení odváděli před soud pro úpady, po každé straně strážník, Robbie čekal na dlouhé ponuré chodbě jen proto, aby mě, až ho, se spoutanýma rukama a schýlenou hlavou, budu přecházet, mohl před celým zástupem vážně pozdravit smeknutím klobouku; pod dojmem tohoto milého a prostého jednání zstihl jako pění. Ještě drobnější malíčkosti pomohly lidem do nebe. V tomto duchu a s takovou láskou klekali světci před chudáky, aby jim umyli nohy, a skláněli se k malomocným, aby je políbili na tvář. Nezmínil jsem se mu ani slovem o tom, co učinil. Dodnes ani nevím, zda ví, povšiml-li jsem si jeho jednání. Za něco takového nelze projevoval formálními slovy formální díky. Ukládám si to do pokladnice svého srdce. Uchovávám to tam jako tajný dluh a raduji se z ponýšení, že mi nikdy nebude možno jej splatit. Balzamuji a navoňuji to myrhou a kasií hojných slz. Nebyla-li mi moudrost k ničemu, byla-li mi filosofie jalová a byla-li mi přísloví a fráze těch, kdo se mě snažili potěšiti, tím, čím je ústům prach a popel, vzpomínka na onen nepatrný, roztomilý, němý skutek lásky odpečetila mi všechny zdroje soucitu; pouští dala rozkvést v růži a z trpkého vyhnanství a samoty vyvedla mě v harmonii s raněným a zlomeným velkým srdcem světa. Až lidé dospějí tak daleko, aby pochopili, nejen jak krásně Robbie jednal, ale i proč to pro mne mělo, a vždycky bude mít, takový význam, pak si snad uvědomí, jak a v jakém duchu mají ke mně přistupovat.

První svazek básní, který mladý muž na samém prahu jara svého mužství posílá do světa, měl by se podobati květu nebo jarní květině, jako je bílý hloh na palouku Magdaleniny koleje nebo petrklíč na lukách u Cumnoru. Neměla by na něm spočívatí tíha strašné a odporné tragédie; strašného a odporného skandálu.

Kdybych byl dovolil, aby taková kniha byla uvedena do světa mým jménem, byl by to vážný umělecký omyl; obklopilo by to celé dílo nesprávnou atmosférou, a atmosféra znamená v moderním umění nemálo. Moderní život je složitý a relativní; to jsou dvě jeho význačné vlastnosti; máme-li vystihnout první z nich, potřebujeme atmosféry a jejich rafinovaných odstínů, sugesce a nezvyklých perspektiv; pokud jde o druhou, tu potřebujeme pozadí. Proto přestalo býti výstižným uměním sochařství, proto je výstižným uměním hudba, a proto nejvýstižnějším uměním je, byla a vždycky bude literatura.

Rozepsal jsem se Ti o tom tak obšírně proto, abys pochopil plný dosah věci a abys pochopil, proč jsem hned napsal Robbiemu dopis, v němž jsem se o Tobě vyjadřoval tak posměšně a pohrdavě, proč jsem si věnování naprosto zakázal a proč jsem si přál, aby slova, jimiž jsem se o Tobě zmiňoval, pozorně opsal a poslal Ti je. Měl jsem za to, že je na čase přivést Tě konečně k tomu, abys viděl, poznal a trochu si uvědomil, čeho ses dopustil. Slepota může dojít tak daleko, že se stane směšnou, a neučiní-li se něco, co by probudilo představivost, povaha, které se představivosti nedostává, ztuhne tak, že bude úplně necitelná; tělo tedy může jíst, pít a užívat, a duch, jemuž je domem, může býti úplně mrtev, právě tak jako duch Dantova Branky d'Oria. Můj dopis nepřišel podle všeho ani o chvíliku dříve, než měl. Pokud mohu

soudit, zasáhl Tě jako hromová rána. Ve své odpovědi Robbiemu ses o sobě vyjádřil, že "nejsi vůbec s to myslit a vyjadřovat se". Ba nevíš patrně nic lepšího než postěžovat si v dopise matce. Ve své slepotě pro Tvé skutečné dobro, která již byla jejím i Tvým zlým osudem, zahrne Tě ovšem vším možným utěšováním a ukonejší Tě, myslím, tak, že zase upadneš do svého dřívějšího nešťastného a nedůstojného stavu. Pokud se však mne týče, tu se mým přátelům vyjádří, že "se jí velice nemile dotkla" příkrost toho, co jsem o Tobě napsal. Jenže své city nemilé dotčení nesvěřuje pouze mým přátelům, nýbrž i lidem - je jich velmi mnoho a nemusím Ti je snad jmenovat -, kteří mými přáteli nejsou; a teď se dovídám, a to ze strany, která je Tobě i Tvé rodině velmi nakloněna, že jsem následkem toho přišel o značnou část sympatie, jež za svůj pomalý, ale jistý vzrůst vděčila mému neobyčejnému nadání a strašnému strádání. "Aha," řeknou si lidé, "nejprve se pokoušel dostat do vězení dobráka otce, a nepovedlo se mu to; teď obrací, a svůj nezdar svádí na nevinného syna. Nebyli jsme v právu, že jsme jím opovrhovali? Nezaslouží si pohrdání?" Neměla-li Tvá matka, když před ní padlo mé jméno, jediného slova zármutku nebo lítosti za svůj podíl - podíl nikoliv nepatrný - na zkáze mého domu, bylo by bývalo vhodnější, kdyby byla mlčela. A pokud jde o Tebe - nemyslíš teď, místo abys jí psal nařikavý dopis, že by pro Tebe bylo bývalo v každém ohledu lépe napsati přímo mně a míti odvahu napsat mi všechno, co jsi mi měl napsat, nebo o čem ses domníval, že mi to máš napsat? Je tomu již téměř rok, co jsem psal ten dopis. Není možné, abys po celý ten čas "nebyl vůbec s to myslit a vyjadřovat se". Proč jsi mi nepsal? Z mého dopisu jsi poznal, jak mě celé Tvé chování hluboce ranilo a urazilo. Ba ještě více: Viděl jsi celé své přátelství se mnou postavené před Tebou konečně do pravého světla; a mluvilo tak, že jsi nemohl neporozumět. Za dávných dnů jsem Ti často říkával, že mi ničíš život. Ty ses pokaždé dal do smíchu. Když si Edwin Levy povýšil na samém počátku našeho přátelství, jak mě stále strkáš před sebe, abych odnášel útoky, mrzutosti a útraty dokonce i takové Tvé oxfordské nepříjemnosti - musíme-li to již tak nazvat -, při níž jsme hledali jeho rady a pomoci, tu vynaložil celou hodinu na to, aby mě před známostí s Tebou varoval; když jsem Ti pak v Bracknellu líčil naši dlouhou rozmluvu, která ve mně zanechala silný dojem, Ty ses dal do smíchu. Když jsem Ti vypravoval, jak i ten nešťastný mladík, který nakonec seděl vedle mne na lavici obžalovaných, mě nejednou varoval, že mi budeš osudnější než dokonce kterýkoliv z obyčejných mladíků, s nimiž jsem ve své pošetilosti navazoval známosti, neboť že mě zavedeš do úplné zkázy, Ty ses dal do smíchu, třeba to nebyl smích člověka, kterého něco baví. Když mě moudřejší nebo vlažnější přátelé před přátelstvím s Tebou varovali nebo mě pro ně opouštěli, Ty ses dával do opovrhlivého smíchu. Když Ti otec poslal svůj první dopis, v němž mě urážel, a já jsem Ti říkal, že vím, že ve vaší strašné tahanici budu trkacím beranem a že mezi vámi ještě k něčemu přijdu, Ty ses dal do nemírného smíchu. Konec aspoň ukazuje, že jedno za druhým, všechno šlo tak, jak jsem říkal, že to půjde. Nemohl ses vymlouvat, že jsi neviděl, jak ke všemu došlo. Proč jsi mi nepsal? Byla to zbabělost? Byla to otrlost? Co to bylo? To, že jsi mě urazil, a že jsem to, že se cítím uražen, dal najevo, mělo Tě tím spíše přimět k psaní. Pokládal-li jsi můj dopis za spravedlivý, měl jsi psát. Pokládal-li jsi jej v sebemenším za nespravedlivý, měl jsi psát. Čekal jsem na dopis. Byl jsem si jist, že konečně nahlédneš, že neznamená-li Ti nic stará přichylnost, tolik zdůrazňovaná láska, oněch tisíc projevů špatně odplacené dobroty, jimiž jsem Tě zasypával, oněch tisíc nesplacených dluhů vděčnosti, jež jsi u mne měl, neznamená-li Ti toto všechno nic, že Tě měla přimět k psaní již prostá povinnost, nejubožejší to pouto vízící k sobě lidi. Nemůžeš přece říci, že jsi byl opravdu přesvědčen, že nesmím přijímat nic jiného než nutné zprávy příslušníků mé rodiny. Věděl jsi zcela dobře, že Robbie mi každých dvanáct neděl posílá svazeček literárních novinek. Není nic rozkošnějšího nad jeho dopisy, jejich vtipnost, zhuštěnou kritiku a lehkost; jsou to opravdové dopisy, jako když s člověkem někdo hovoří; mají přednosti francouzské causerie intime; a tím, jak mi nevtíravě projevuje svou úctu, obračej se přitom hned na můj úsudek, hned na můj smysl pro humor, hned na můj instinkt pro krásu nebo na mou kulturu, a připomínaje mi sterým rafinovaným způsobem, že jsem byl kdysi mnohému zákonodárcem uměleckého stylu a někomu i nejvyšším zákonodárcem, tím vším projevuje jednak takt milujícího člověka, jednak i takt literáta. Jeho dopisy dělaly posly mezi mnou a krásným neskutečným světem umění, kde jsem kdysi kraloval, a kde bych byl zůstal i nadále králem, kdybych se nebyl dal vlákat do nedokonalého světa hrubé nezušlechtěné vášně, nevybíravých choutek, bezuzdné touhy a beztvárné nenasytosti. Ale vezmeme-li všechno kolem a kolem, mohl jsi přece pochopit nebo se domyslit, že by mě, již z prosté psychologické zvědavosti, bylo více zajímalo, kdybych se dověděl něco o Tobě, než když jsem se měl dovídat, že se Alfred Austin pokouší vydat sbírku básní, že George Street je divadelním kritikem Daily Chronicle, nebo že člověk, který se při každém chvalo zpěvu musí zakoktat, prohlásil paní Meynellovou za novou Sibylu stylu.

Ach, kdybys byl ve vězení Ty - neřeknu mou vinou, neboť tak strašlivé myšlenky bych nesnesl, ale pro nějakou svou vlastní chybu: věřil jsi nehodným přátelům, uklouzl jsi do kalu smyslnosti, důvěřoval jsi někomu, komu jsi neměl, dal jsi svou lásku někomu, kdo si toho nezasloužil, nebo to nebylo nic takového, anebo zase všechno -, myslíš, že bych Tě nechal užirat si potmě a v opuštěnosti srdce a že bych se nevynasnažil pomoci Ti nějak, byť i sebeskrovněji, snášet trpké břímě zavržení?

Myslíš, že bych Ti nebyl oznámil, trpíš-li Ty, že já trpím také; pláčeš-li Ty, že i v mých očích jsou slzy; a úpíš-li ve vězení a lidé Tebou opovrhují, že jsem si ze svého žalu vybuďoval dům, v němž budu bydlet, dokud se nevrátíš, a pokladnici, do níž jsem uložil všechno, co Ti lidé odepřeli, a to se stonásobným úrokem, jen aby ses uzdravil? Kdyby mi tvrdá nutnost anebo opatrnost, která je pro mne ještě tvrdší, byla zabránila pobývat v Tvé blízkosti a oloupila mě o radost z Tvé přítomnosti - co na tom, že bych Tě přitom viděl jen železným mřížovím a v zahanbujícím úboru -, byl bych Ti psal a stále psal, těše se nadějí, že Tě přece jen snad dojde aspoň nějaká věta lásky, nějaké jediné její slovíčko, nějaká její zlomená ozvěna. Kdybys byl odmítal přijímat mé dopisy, psal bych přesto dále, abys aspoň věděl, že vždycky na Tebe čeká nějaký dopis. Tak se ke mně zachovalo mnoho lidí. Píší mi, nebo se nabízejí, že mi budou psáti, každého čtvrt roku.

Jejich dopisy a sdělení uschovávají. Vydají mi je, až půjdu z vězení. Víím, že tu jsou. Znájména těch, kdož je psali. Víím, že jsou plny účasti, oddanosti a dobroty. To mi stačí. Více vědět nemusím. Tvé mlčení bylo děsné. A netrvalo pouze

několik neděl nebo měsíců, trvalo léta; i když jde o léta, jak je počítají ti, kdož je jako Ty prožívají rychle ve štěstí, kdož v rejži dnů sotva mají čas popadnout den za jeho vyšňořenou nožku a kdož v honbě za rozkoší sotva popadají dech. Pro takové mlčení není omluvy, pro takové mlčení není výmluvy. Věděl jsem, že Tvé nohy jsou hliněné.

Kdo to věděl lépe? Když jsem ve svých aforismech napsal, že zlato sochy nabývá ceny prostě tím, že její nohy jsou hliněné, měl jsem na mysli Tebe. Ale socha, kterou jsi vytvořil, není zlatá socha s hliněnými nohama. Vzal jsi praspřstý prach z veřejné silnice, rozhamtaný kopyty rohatého skotu v bláto, a z toho jsi vymodeloval svou dokonalou podobu; a tak, ať jsem již měl jakékoliv skryté přání, při pohledu na ni nemohl bych teď pocítiti k Tobě nic jiného než pohrdání a opovržení (obě). A necháme-li již stranou ostatní příčiny, zvláštní okolnosti, které můj pád buď doprovázely, nebo po něm následovaly, učinily mi Tvou lhostejnost, Tvou světskou moudrost, Tvou otrlost, Tvou opatrnost, anebo jak to chceš nazvat, dvojnásobně krutou.

Jiní ubožáci uvržení do vězení jsou sice také oloupeni o krásu světa, ale jsou aspoň do jisté míry zabezpečeni proti nejnebezpečnějším osidlům světa a proti jeho nejstrašlivějším šípům. Mohou se skrýti v temnu svých cel a vystavěti si jakýsi svatostánek i ze své zavrženosti. Dosáhnuv toho, co chtěl, svět si jde svou cestou a neruší jich v jejich utrpení. Se mnou to bylo jinak. Žal za žalem přicházely tlouci na dveře vězení a sháněly se po mně; otvírali jim dveře dokořán a pouštěli je dovnitř. Mým přátelům možná vůbec nedovolovali návštěvy, nebo jen zřídka. Moji nepřátelé měli však ke mně vždycky volný přístup; dvakrát, když jsem se objevil před veřejností u soudu pro úpadky, a podruhé dvakrát, když mě veřejně převázeli z vězení do vězení, vystavovali mě okukování a posměchu lidí, a to za okolností nevypověditelně ponižujících. Přišel posel smrti, přinesl mi svou novinu a odešel po svých; a nesnesitelné břímě muk a výčitek svědomí, které na mne vložila a stále ještě vkládá vzpomínka na matku, musil jsem snášeti v naprosté samotě a odloučen ode všeho, co by mi mohlo poskytnout útěchu nebo přinést úlevu. A sotva mi čas tu ránu ne snad zahojil, ale utišil, začnou mě docházet prudké, tvrdé a drsné dopisy od advokátů. Buď si z mé chudoby dělají úsměšky, nebo mi ji hroží. To nesnu. Dovedu se vycvičit na věci ještě horší; ale rozhodnutím soudu pozbudu svých dvou dětí.

To mi působí a nepřestane působit neskonale zoufalství, neskonale bolest, nekonečný a bezmezný žal. To, že soud má rozhodovati a má si činiti právo rozhodovat, že jsem člověk, který nemůže býti pohromadě se svými vlastními dětmi, je mi přímo úžasně. Hanba vězení není proti tomu nic. Závidím ostatním, kteří se mnou přecházejí po dvoře. Jsem si jist, jejich děti že na ně čekají, že se těší na jejich příchod, že k nim budou přítulné.

Chudí jsou dobročinnější, laskavější a citlivější než my. Vězení je v jejich očích tragédie v lidském životě, neštěstí, nehoda, něco, co vyvolává účast jiných. O člověku, který je ve vězení, mluví prostě jako o člověku, který "měl smůlu". Vždycky užívají tohoto rčení a výraz ten chová v sobě moudrost lásky. S lidmi našeho postavení je tomu jinak. U nás vězení dělá z člověka páriu. Já, a lidé mně podobní, máme sotva právo na vzduch a slunce. Naše přítomnost otravuje jiným jejich radosti. Když se zase objevíme na svobodě, jsme lidmi nežádoucími. Chodíť zase ve svitu měsíčním se pro nás nehodí. I naše děti nám vezmou. Tato rozkošná pouta vízící nás k lidstvu jsou tedy zpětrhána. Naši synové jsou naživu, a my jsme odsouzeni k samotě. Odpírají nám i to jediné, co by nás mohlo uzdravit a udržet, co by zlomenému srdci mohlo přinésti balzám a ubolené duši klid.

A k tomu ještě přistupovala ona krutá maličkost, že mi Tvé jednání a Tvé mlčení, to, co jsi dělal, a to, co jsi nedělal, činilo ještě těžším prožívat každý jednotlivý den mého dlouhého života ve vězení. Svým chováním jsi proměnil i ten vězeňský chléb a vodu. Chléb mi ztrpkl a voda nabyla slané chuti. Žal, jež jsi měl sdílet, jsi zdvojnásobil, bolest, kterou jsi měl hledět zmírniti, rozjít ji v muka. Nepochybují o tom, že jsi to tak nemyslel. Vím, že jsi to opravdu tak nemyslel. Byl to prostě onen "jediný opravdu osudný nedostatek Tvé povahy, Tvůj naprostý nedostatek představitosti".

A koneckonců Ti musím odpustit. Musím. Tento dopis Ti nepíši proto, abych Ti nasadil do srdce trpkost, nýbrž proto, abych ji vyrval ze svého srdce. Je to v mém vlastním zájmu, abych Ti odpustil. Člověk si nemůže hřáti stále na prsou užovku, aby z něho tyla, ani vstávat noc co noc a rozsévat v zahradě své duše bodláčí. Pomůžeš-li mi trošičku, nebude mi to nikterak těžké. Co jsi se na mě napáchal za dávných časů, všechno jsem Ti pokaždé rád odpustil. Tenkrát jsi z toho nic neměl. Odpouštěti hříchy může jen ten, jehož život je bez jakékoliv poskvrny. Teď však úpím v ponížení a zavržení, a proto je to jiné. Dosíci ode mne odpuštění mělo by teď pro Tebe znamenat mnoho. Jednou si to uvědomíš. A ať si to již uvědomíš záhy či pozdě, brzy či vůbec ne, cesta, kterou mám před sebou já, je jasná. Nestrpím, abys kráčel životem, srdce obtíženo tím, že jsi zničil člověka mého druhu. Pomyslení na to mohlo by u Tebe vyvolat otrlou lhostejnost nebo chorobnou truchlivost. Musím s Tebe to břímě sejmuti a vložiti si je na svá vlastní bedra.

Musím si přiznati, že bys ani Ty, ani Tvůj otec, i kdyby vás ztisícronásobil, nebyl dokázal zahubiti člověka mého druhu, že jsem se zahubil sám, a že nikoho, ať jde o velkého či malého, nemůže zahubit nic jiného než jeho vlastní ruka. A přiznám si to milerád. Pokouším se to konstatovat přesto, že si teď lidé snad myslí, že tomu tak není. Neznaje slitování, sám proti sobě povedu nelítostnou žalobu. To, čeho se proti mně dopustil svět, bylo sice strašné, ale to, čeho jsem se proti sobě dopustil sám, bylo ještě daleko strašnější.

Byl jsem mužem, jehož vztahy k umění a kultuře jeho doby byly symbolické. Sám pro sebe jsem si to uvědomil na samém úsvitě svého mužství a později jsem přinutil svou dobu, aby si to uvědomila také. Je jen málo lidí, kteří zaujímají za svého života takové postavení a jejichž postavení je tak uznáváno. Uzná-li to vůbec kdo, uzná to obyčejně historik nebo kritik, a to teprve tehdy, když muž, o něhož jde, i jeho doba náležejí již dávno minulosti. Se mnou tomu bylo jinak. Byl jsem si toho vědom sám a vědomí to jsem přenášel na ostatní. Byron byl také symbolickou postavou, ale představoval vášeň svého věku a přesycenost vášní.

Já jsem představoval cosi ušlechtlejšího, trvalejšího, životnějšího a důsažnějšího.

Bohové mi dali téměř všechno. Měl jsem génia, proslavené jméno, vysoké společenské postavení, schopnost oslňovat, intelektuální odvážnost; z umění jsem udělal filosofii a z filosofie umění; předělával jsem myslí lidí a barvy věcí; neřekl jsem a neudělal jsem nic, co by nebylo uvedlo lidi v údiv. Popadl jsem drama, nejobjektivnější útvar, jaký zná umění, a učinil jsem z něho výrazový prostředek neméně subjektivní, než je lyrická báseň nebo sonet; a přitom jsem ještě rozšířil

jeho oblast a obohatil je charakterově. Drama, román, báseň v próze, rýmovaná báseň, rafinovaný nebo fantastický dialog - čehokoliv jsem se dotkl, učinil jsem krásným novou krásou; i samé pravdě přikl jsem za nespornou její doménu jak to, co je pravdivé, tak i to, co je falešné, a ukázal jsem, že klam a pravda jsou pouhé formy intelektuálního bytí. S uměním jsem si počínal jako se svrchovanou skutečností a se životem jako s čímsi prostě fiktivním. Probudil jsem představivost svého století, a ono pak kolem mne vytvořilo mýtus a legendu. Každý systém jsem dovedl shrnout ve větě a veškeré bytí v epigramu. Vedle toho měl jsem i leccos jiného. Bavilo mě být flaneurem, dandym, módním lvem. Obklopoval jsem se slabšími povahami a nižšími duchy. Stal se ze mne marnotratník rozhazující svého vlastního génia a plýtvatí věčným mládím působilo mi zvláštní potěšení. Unaven životem na výšinách, sestupoval jsem úmyslně do hlubin, abych tam hledal nové zážitky. Čím mi byl v oblasti myšlení paradox, tím se mi v oblasti vášně stala zvrácenost. Má touha byla nakonec nemoc nebo šílenství, anebo obě. Přestával jsem se starat o cizí život. Okusil jsem rozkoše, kde se mi zachtělo, a šel jsem dál. Zapomněl jsem, že každý nepatrný počín našeho denního života vytváří nebo znetvořuje naši povahu, a že proto, co jsme kdysi prováděli v skrytu pokojíka, musíme pak jednou rozkřikovat ze střechy domu.

Přestal jsem být pánem sama sebe. Nebyl jsem již velitelem své duše, a nevěděl jsem o tom. Skončil jsem v strašné hanbě. Zbývá mi teď jedno jediné: naprostá pokora.

Již téměř dva roky sedím ve vězení. Z mé povahy vzklíčilo divoké zoufalství; propadnutí žalu, které i pohled na mne činilo strašným; strašný a bezmocný vztek; zatrpkllost a opovržení; úzkost, která hlasitě bědovala; ubohost, která se nemohla zmoci na hlas; zármutek, který byl němý. Prošel jsem všemi možnými způsoby útrap. Vím lépe než sám Wordsworth, co mu tanulo na mysli, když napsal:

Trvalé je utrpení, skryté je a temné, chová v sobě nekonečnost.

Ale ani tehdy, kdy jsem se radoval při pomýšlení, že mé utrpení nemá mít konce, nedovedl jsem snést představu, že by nemělo smyslu. Kdesi v koutku své osobnosti nacházím teď skryto cosi, co mi říká, že na celém světě není nic beze smyslu, nejméně pak utrpení. Toto cosi, skryté v koutku mé osobnosti tak jako poklad v poli, je pokora.

Je to to poslední a nejlepší, co ve mně zůstalo; konečný objev, ke kterému jsem dospěl, východiště k novému vývoji.

Přišlo to ke mně přímo z mého vlastního nitra, vím tedy, že to přišlo v pravý čas. Dříve to přijít nemohlo, ani později.

Kdyby mi byl o tom někdo začal mluvit, byl bych to zamítl. Kdyby mi to byli přinesli, byl bych to odmítl. Když jsem to našel, chci si to uchovat. Musím si to uchovat. Je to to jediné, co v sobě má prvky života, nového života, mé Vítá Nuova. Je to nejpodivnější věc na světě. Nemůžeme ji dát ze svých rukou, a někdo jiný nám ji dát nemůže. Nabýváme ji jediné tak, že se vzdáme všeho, co máme.

O tom, že ji máme, dovídáme se teprve tehdy, když jsme všechno ztratili.

Když jsem si teď uvědomil, že to je ve mně, vidím zcela jasně, co bych měl dělat; vlastně, co dělat musím. A používám-li takového výrazu, nemusím podotýkat, že nemám na mysli nějakou vnější donucovací moc nebo rozkaz. Nic takového neuznávám. Jsem ještě daleko větší individualista, než jaký jsem kdy býval. Podle mého nic nemá sebemenší hodnoty, nedobude-li to člověk sám ze sebe.

Základem mé povahy je hledat nový způsob, jak projevit svou osobnost. Jediné to má pro mne význam. A první, co musím udělat, je zbavit se pocitu zatrpkllosti k světu, který by se mne snad mohl zmocnit.

Jsem zcela bez halře a naprosto bez domova. Na světě jsou však horší věci. Řeknu zcela upřímně, než abych si z tohoto vězení uhnal v srdci zatrpkllost k světu, že mi bude milejší vyzebrávat si svou skývu dům od domu. Kdybych nedostal nic z domu boháčů, dostal bych něco v domě chudáků. Lidé, kteří mají mnoho, bývají často lakomí; lidé, kteří mají málo, vždycky se podělí. Pranic bych si z toho nedělal, přespával-li bych v létě v chladné trávě, a až by přišla zima, hledal přístřeší v teplém, dobře krytém stohu nebo pod přístřeškem nějaké velké stodoly, jen kdybych měl v srdci lásku. Vnější stránka života připadá mi teď naprosto bezvýznamná. Vidíš, jakého vypjatého individualismu jsem se dopracoval - nebo se spíše teprve dopracovávám, neboť cesta je daleká, a "kudy kráčím, tam je trní".

Vím ovšem, že mým údělem nebude žebrat na silnici, a budu-li kdy v noci ležet v chladné trávě, že to bude proto, abych tam psal sonety na měsíc. Až půjdu z vězení, za jeho velkou, železem pobitou branou bude na mne čekat Robbie, a Robbie je symbolem oddanosti nejenom své vlastní, nýbrž i oddanosti ještě mnohých jiných. Myslím, že půl druhého roku budu mít přece jen z čeho žít, a nebudu-li krásné knihy psát, budu tedy krásné knihy aspoň číst; a může být větší radost? Do té doby, doufám, budu moci obnovit svou tvůrčí schopnost.

Kdyby tomu však bylo jinak: kdybych na světě neměl jediného přítele; kdyby nebylo jediného domu, kde by mě ze soucitu přijali; kdybych na sebe musil vzít ranec a roztrhaný plášť holé bídě, dokud bych byl prost záští, zatvrzelosti a opovržení, dovedl bych přijímat život mnohem klidněji a důvěřivěji, než kdyby mé tělo bylo v purpuru a jemném prádle, a má duše ve mně kdyby byla nemocna nenávisť.

A nebudu také mít vůbec potíží. Chce-li se ti opravdu lásky, najdeš ji, jak na tebe čeká.

Nepotřebuji poznamenávat, že tím se můj úkol ještě nekončí. Kdyby tomu tak bylo, byl by poměrně snadný. Mnohem více je ještě přede mnou. Musím zlézt hory ještě daleko strmější a projít údolími mnohem ponurejšími. A všechno to musím vydobýt ze sebe.

Náboženství, mravnost ani rozum mi nic nepomohou.

Mravnost mi nepomůže. Jsem rozený protivník zákonů. Jsem jedním z těch, kdož se narodí-li pro výjimky, nikoliv pro zákony. Ale třeba nevidím nic zlého v tom, co člověk dělá, vidím něco zlého v tom, co se z člověka stává. Je dobře, dojde-li člověk takového poznání.

Náboženství mi nepomůže. Víru, kterou ostatní přikládají tomu, co není viditelné, přikládám tomu, čeho se člověk může dotýkat a nač se může dívat. Moji bohové sídlí v chrámech sdělaných rukama; a mé krédo se propracovalo a doplnilo v okruhu hmatatelné zkušenosti: možná, že až přeplnilo, neboť jako mnozí nebo všichni, kdož si své nebe umístili na této zemi, našel jsem na ní nejen krásy nebes, nýbrž i hrůzy pekla. Přemýšlím-li vůbec o náboženství, tu jako by se mi chtělo

založit řád lidí, kteří nemohou věřit; mohl by se nazývat Bratrstvem nevěrců; na oltáři, na němž by nehořely voskovice, mohl by tu, s nesvěceným chlebem a s kalichem bez vína, sloužiti mši kněz, v jehož srdci by nikdy nesidlil mír. Z každé věci, která má býti pravdivá, musí se státi náboženství. A nevěrectví by mělo míti právě tak svůj rituál jako víra. Svě mučedníky již zasel; mělo by sklízet své světce a chválit denně boha, že se před člověkem skryl. Ale ať již to je víra nebo nevěrectví, pro mne to nesmí být nic, co přichází z vnějška. Symboly pro to musím si vytvořit já sám. Duchovní je jen to, co si svou formu tvoří samo. Nemám-li najít jeho tajemství v sobě samém, nenajdu ho nikdy; nemám-li ho již teď, nedostane se mi ho nikdy.

Rozum mi nepomůže. Ten mi říká, že zákony, podle nichž jsem vězněn, jsou zákony nesprávné a nespravedlivé a že systém, jímž jsem trpěl, je systém nesprávný a nespravedlivý. Z obou těchto věcí musil jsem však tak či onak učiniti věci pro mne správné a spravedlivé. A právě tak jako na umění je rozhodující pro člověka jen to, čím je pro něho ten či onen okamžik, ta či ona jednotlivost, tak je tomu i v mravním vývoji jeho osobnosti. Ze všeho, co mě potkalo, musím nadělat věci pro mne dobré. Prkennou pryčnu, odpornou stravu, tvrdé provazy, z nichž děláme cupaninu, až bolesti ztrácíme v prstech cit, sprosté práce, jimiž se začíná a končí každý den, hrubé rozkazy, související, jak se zdá, s celým pořádkem, hrozný úbor, který dodává bolesti komického vzhledu, ticho, samotu, hanbu - každou tuto věc i jejich celek musím si přetvořiti v duchovní zkušenost. Není jediného tělesného pokoření, z něhož bych se nemusil pokusit udělati prostředek k zduchovnění duše.

Chci dospěti tam, abych mohl zcela prostě a nestrojeně prohlásit, že největšími mezníky v mém životě byly tyto dvě události: když mě otec poslal do Oxfordu, a když mě společnost poslala do vězení. Neřeknu, že vězení je nejlepším, co mě mohlo potkat; neboť z té věty by bylo cítit příliš velkou tvrdost k sobě samému. Spíše bych řekl, nebo bych byl rád, kdyby o mně řekli, že jsem byl tak typické dítě svého věku, že jsem ve své zvrácenosti a pro svou zvrácenost dělal z dobrých věcí svého života špatné a ze špatných dobré.

Ale na tom, co říkám já nebo jiní, pramálo záleží. Důležité, to, co leží přede mnou, to, co musím udělat, nemá-li zbytek mých dnů býti zmrzačen, zhyžděn a nedokončen, je to, abych všechno, co bylo na mně napácháno, vstřebal do své osobnosti, abych z toho učinil složku sebe samého, abych to přijímal bez nářku, strachu a odporu. Největší neřest je mělkost. Všecko, co prožijeme, je dobré.

Hned jak jsem se dostal do vězení, někteří lidé mi radili, abych hleděl zapomenout, kdo jsem. Byla to rada zhoubná. Neboť jenom v tom, že jsem si uvědomoval, kdo jsem, našel jsem jakousi útěchu. Jiní mi teď zase radí, abych, až mě odtud propustí, hleděl zapomenout, že jsem byl vůbec kdy ve vězení. Vím, že by to bylo právě tak osudné. Znamenalo by to, že by mě stále pronásledoval nesnesitelný pocit zavrženosti, a že věci, které jsou tu právě tak pro mne jako pro kohokoliv jiného - krása slunce a měsíce, skvělý průvod ročních dob, hudba probouzejícího se dne a ticho velkých nocí, déšť propadávající mezi listovím nebo rosa plázcí se po trávě a proměňující ji ve stříbro - všechny ty věci by pro mne byly otráveny a pozbyly by své léčivé síly a moci zprostředkovati radost. Litovati své zkušenosti znamená zastaviti svůj vývoj. Zapíratí svou zkušenost znamená vkládati do úst svého života lež. Neznačená to nic menšího než popření duši.

Neboť právě tak jako tělo vstřebává všemožné věci, věci sprosté a nečisté vedle věcí, které očistil kněz nebo náboženské vidění, a přeměňuje je v rychlost nebo sílu, ve hru krásných svalů a v utváření hezkého těla, v křivky a barvy vlasů, víček, oka, i duše má svůj vyživovací proces, a to, co samo o sobě je podlé, kruté a ponižující, dovede přeměňovat v ušlechtilé myšlenky a vášně nesmírného dosahu; ba co více, najde v tom třeba nejvznešenější formy projevu a projevuje se nejednou nejdokonaleji prostřednictvím toho, co mělo znesvěcovat a ničit.

Musím se klidně smířiti se skutečností, že jsem byl sprostým vězněm ve sprostém žaláři, a ač se to snad bude zdát zvláštní, mezi jiným budu se musít také naučit nestyděti se za to. Musím to přijímat jako trest, a stydí-li se člověk, že byl trestán, tu vlastně nemusil býti trestán vůbec. Mnoha věcí, pro něž jsem byl odsouzen, jsem se ovšem nedopustil, zato mnoha věcí, pro něž jsem byl odsouzen, jsem se dopustil, a věcí, pro něž jsem nebyl vůbec nikdy stíhán, je v mém životě ještě více. A protože, jak jsem tu již jednou řekl, bohové jsou podivní a trestají nás právě tak za to, co je v nás dobré a lidské, jako za to, co je v nás zlé a zvrácené, musím se smířiti s tím, že člověk je trestán právě tak za své skutky dobré jako za své skutky špatné. Nepochybuji nikterak, že to tak je docela v pořádku. Člověku to pomůže, nebo by mu to mělo pomoci, obojí si uvědomit a nebýti ani na jedny, ani na druhé příliš domýšlivý. A nebudu-li se, jak doufám, za svůj trest stydět, budu moci svobodně myslet, svobodně chodit, svobodně žít.

Mnozí propuštění vězňové odnášejí s sebou své vězení na volný vzduch, skrývají je ve svých srdcích jako tajnou hanbu, až konečně jako otrávená zvířata zalezou někde do díry a umírají. Je to žalostné, že si tak musejí počínat, a je to chyba, je to strašná chyba, že je společnost k tomu nutí. Společnost si osobuje právo ukládati jednotlivci úžasný trest, ale trpí přitom největší neřestí - mělkostí, a neuvědomuje si, co udělala. Když si odsouzenec trest odpyká, ponechá ho sobě samému; to znamená, že ho opouští právě ve chvíli, kdy počíná její nejvyšší povinnost k němu. Stydí se vlastně za svůj postup a člověku, kterého potrestala, se vyhýbá tak, jako se lidé vyhýbají věřiteli, jemuž nemohou zaplatit, co mu jsou dlužní, nebo jako člověku, na němž se dopustili nenapravitelné, neodčinitelné křivdy. Uvědomím-li si, co jsem vytrpěl, mohu zase požadovat, aby si společnost uvědomila, co na mne uvalila; a aby tu ani na jedné, ani na druhé straně nebylo zatrpklosti nebo nenávisti.

Vím ovšem, že to po jisté stránce bude se mnou vypadat jinak než s ostatními; musí to ostatně býti, souvisí to již s povahou mého případu. Chudáci zloději a psanci, kteří tu jsou se mnou uvězněni, jsou v mnohém ohledu šťastnější než já. Cestička v šedém velkoměstě nebo v zeleném poli, která viděla jejich hříchy, je maličká; stačí, aby odešli tak daleko, jak daleko dolétne pták mezi předjitím soumrakem a vlastním svítáním, a najdou lidi, kteří nemají tušení, čeho se kdysi dopustili; pro mne se svět scvrkl na píď, a ať se obrátím kamkoliv, všude je na skalách mé jméno namalované proloženým písmem. Neboť má cesta nevedla odněkud z přítomnosti k chvilkové pověsti zločince, nýbrž z jakési věčné slávy do jakési vykřičenosti, a leckdy mívám dojem, jako bych byl dokázal - je-li to vůbec třeba dokazovat -, že od slávy

do vykřičenosti je jen krůček, a snad ani tolik ne.

Avšak i v tom, že ať se vrátí kamkoliv, lidé mě všude poznají, a že znají celý můj život, aspoň pokud jde o jeho pošetilosti, shledávám cosi, co mi bude dobré. Bude mi to neodbytně připomínat nutnost, abych se zase projevil jako umělec, a to hned, jak jen mi to bude možné. Budu-li s to vytvořit jedno jediné krásné umělecké dílo, podaří se mi vzít o zlomyslnosti její jed a zbabělosti její pošklebek a pohrdání vytrhnouti jazyk z kořene.

A je-li mi život problémem, jak tomu také zajisté je, já již životu problémem nejsem. Lidé ke mně musí zaujmout nějaký postoj, a tím i pronést rozsudek jak nade mnou, tak nad sebou samými.

Nemusím podotýkat, že nemluvím o těch či oněch jednotlivcích.

Jediní lidé, o jejichž společnost bych teď stál, jsou umělci a lidé, kteří trpěli: lidé, kteří vědí, co je to krása, a lidé, kteří vědí, co je to bolest; jinak mě nezajímá nikdo. A ani na životě nic nepožaduji. Ve všem, co jsem tu uvedl, jde mi prostě o můj vlastní duševní poměr k životu jako celku; a cítím, že k prvním cílům, jichž musím dosíci, abych se zdokonalil, a že jsem tak nedokonalý, patří nestyděti se za to, že jsem byl trestán.

Pak se musím naučit být šťasten. Kdysi jsem to uměl, nebo jsem se aspoň domníval, že to instinktivně umím. V mém srdci bylo kdysi stále jaro. Můj temperament byl spřízněn s radostí. Jako si snad člověk plní pohár až po okraj vínem, tak jsem si plnil život až po okraj rozkoší. Teď přistupuji k životu ze zcela nového východiska, a utvořit si představu štěstí bývá mi nezdědkou nesmírně těžké. Vzpomínám si, že jsem jako oxfordský student prvního semestru četl v Paterově Renesanci - knize, která měla na můj život tak podivný vliv -, jak hluboko v pekle dává Dante místo lidem, kteří tvrdošíjně žijí v truchlivosti; a že jsem šel do kolejší knihovny a vyhledal si v Božské komedii místo líčící, jak pod poustou bažinou úpí ti, kdož "se kabonili v sladkém vzduchu", a jak stále a stále vzdychají:

Tristi fummo nell'aere dolce, che dal sol s'allegria.

Věděl jsem, že accidia je církví zavrhována, ale celá ta myšlenka mi připadala úplně fantastická - takový hřích, myslil jsem si, vynajde jen kněz, který nemá zdání o skutečném životě. A nechápal jsem, jak Dante, který praví, že "smutek nás snoubí znovu s Bohem", mohl být tak přísný k lidem, kteří jsou zamilováni do melancholie - jsou ovšem skutečně takoví lidé. Ani mě nenapadlo, že to pro mne jednou bude jedno z největších pokušení mého života.

Pokud jsem byl ve wandsworthském vězení, toužil jsem po smrti.

Byla to má jediná touha. Když mě po dvou měsících strávených v ošetrovně převezli sem a když jsem pozoroval, jak se mé tělesné zdraví pomalu lepší, naplňovalo mě to vztekem. Rozhodl jsem se, že ještě téhož dne, kdy vyjdu z vězení, spášu sebevraždu. Tato zlá nálada po čase přešla, a tu jsem si řekl, že jako král chodí v purpuru, tak že já budu chodit v zasmušilosti: že se již nikdy neusměji; každý dům, do kterého vstoupím, že proměním v dům smutku; přátele že budu nutit, aby se mnou chodili zkormouceně, co noha nohu mine; že je budu učit, pravé tajemství života že je v melancholii; že je budu mrzačit cizím žalem; že je budu znetvořovat svou vlastní bolestí. Teď cítím zcela jinak.

Nahlížím, že kdyby mě přátelé přišli navštívit a já dělal takový dlouhý obličej, že by na důkaz své účasti musili protáhnout své obličejy ještě více, nebo kdybych je chtěl pohostit a pozval je, aby mlčky zasedli k trpkým bylinám a pohřebním krmím, že by to bylo ode mne nevďěčné a nehezké. Musím se učit být vesel a šťasten.

Při posledních dvou příležitostech, kdy mi bylo dovoleno shledat se tu se svými přáteli, hleděl jsem být co nejveselejší a dávat jim svou veselost najevo, abych jim tak trošičku vynahradil to, že sem za mnou vážili z města takovou cestu.

Vím, že je to jen nepatrná oplátka, ale jsem jist, že takovou oplátku mají nejraději. V sobotu tomu bude týden, co jsem se viděl s Robbiem; měl jsem z našeho shledání opravdové potěšení a snažil jsem se dát je co nejzřetelněji najevo. A že mé názory a představy, které si tu tvořím, jsou zcela správné, dosvědčuje mi to, že poprvé od svého příchodu do vězení mám opravdovou chuť k životu.

Mám před sebou tolik práce, že kdybych měl zemřít dříve, než mi bude popřáno vykonati z ní aspoň něco, pokládal bych to za strašlivou tragédii. V umění i životě vidím nové vývojové stupně, a každý z nich znamená novou formu dokonalosti. Toužím žít proto, abych mohl probádati to, co pro mne neznámá nic menšího než nový svět. Chceš vědět, co to je, tento nový svět? Myslím, že si to můžeš domyslit. Je to svět, v němž žiji. Můj nový svět je tedy zármutek a všechno, čemu zármutek člověka naučí.

Kdysi jsem žil jen a jen rozkoši. Jakémukoliv utrpení a zármutku jsem se vyhýbal. Obě se mi protivilo. Rozhodl jsem se, že je budu pokud možná ignorovat; to je, že je budu považovati za projevy nedokonalosti. Nepatřily do mé životní soustavy. V mé filosofii nebylo pro ně místa. Matka, která znala život v jeho celku, citovávala mi často tyto Goethovy verše - vepsal jí je do knihy, kterou jí před lety věnoval, Carlyle, a myslím, že i překlad byl Carlylův:

Kdo chléb svůj v slzách nejidal, kdo neproseděl strastné noci a na svém lůžku nevzlykal, ten nezná vás, vy nebeské moci. *)

Byly to verše, které ve svém ponížení a vyhnanství citovávala ušlechtilá královna pruská, s níž Napoleon jednal tak příkře a surově; byly to verše, které v trampotách pozdějších let svého života často citovávala má matka. Nikterak jsem nechtěl přiznati nebo připustiti ohromnou pravdu, která se v nich skrývá. Nechápal jsem matku. Vzpomínám si zcela dobře, jak jsem jí říkával, že nechci jíst svůj chléb v slzách, ani provzlykávat noc a vyčkávati svítání, které bude ještě smutnější.

Neměl jsem tušení, že to je jedna ze specialit, které mi osud chystá; že po celý rok svého života nebudu vlastně dělat téměř nic jiného. Můj díl mi byl tedy odměřen; a v několika posledních měsících, po strašných nesnázích a bojích, dovedl jsem již pochopit některá naučení skrytá na dně bolesti. Kněží a lidé, kteří říkají fráze, ale jimž chybí moudrost, mluví někdy o utrpení jako o tajemství. Je to opravdu objev. Člověk postřehne věci, jichž předtím nikdy nepostřehl.

Člověk přistupuje k celým dějinám ze zcela jiného stanoviska. To, co člověk vycíťoval kdysi nejasně v umění svým instinktem, poznává teď rozumem a citem; vidí to dokonale zřetelně a chápe to naprosto plně.

Vidím teď, že bolest, jakožto nejvyšší cit, jehož je člověk schopen, je zároveň znakem a kritériem každého velkého umění.

Umělci jde totiž vždycky o takové formy života, při nichž duše a tělo tvoří jeden nerozlučný celek; při nichž vnějšek je výrazem vnitřku; při nichž forma odhaluje. Takových forem života je nemálo; vzorem nám může být jednou mládí a ona umění, která se mládím zabývají; podruhé nás třeba zase napadne, že to, co kdysi plasticky vyjádřili tak dokonale Řekové, vyjadřuje nám maliřsky moderní krajinomalba se svou rafinovaností a citlivostí k dojmům, se svými nápověďmi ducha sídlícího ve věcech vnějších a tkajícího své roucho ze země i ze vzduchu, z mlhy i z velkoměsta a se svou chorobně citlivou harmonií nálad tónů a barev. Složitý příklad toho, co mám na mysli, poskytuje hudba, kde celý obsah je pohlcen ve výrazu, a prostý příklad květina nebo dítě; vrcholným typem jak v životě, tak i v umění je však bolest. Pod radostí a smíchem může být povaha hrubá, tvrdá a otrlá. Pod bolestí je vždycky bolest. Na rozdíl od radosti bolest chodí bez masky. Umělecká pravda neznamena snad nějakou shodu mezi základní myšlenkou a nahodilým projevem bytí; není to podobnost mezi tvarem a stínem, nebo mezi formou, jak se zrcadlí v krystalu, a formou samou; není to ozvěna přicházející z vydutiny v hoře, právě tak jako to není stříbrná studánka v údolí, která měsíci ukazuje měsíc a Narcisovi Narcisa. Umělecká pravda je jednota věci se sebou samou: vnějšek, z něhož byl učiněn výraz vnitřku; duše, která se vtělila; tělo oživené duchem. Není proto pravdy, kterou bychom mohli srovnávat s bolestí. Mám chvíle, kdy se mi zdá, že jediná pravda je bolest. Ostatní věci jsou třeba preludy zraku nebo chtíče, vytvořené proto, aby někoho zaslepily a jiného přesytily; z bolesti byly však vybudovány celé světy, s bolestí se setkáváme při zrození dítěte i hvězdy.

Ba ještě více: bolest se vyznačuje neobyčejně mocnou skutečností.

Řekl jsem o sobě, že jsem byl člověk, jehož vztah k soudobému umění a kultuře byl symbolický. Není tu se mnou v těchto nešťastných místech jediného nešťastníka, který by neměl symbolického vztahu k samému tajemství života. Neboť tajemstvím života je utrpení. Pode vším se skrývá utrpení. Když začínáme žítí, všechno sladké je nám tak sladké, a všechno trpké je nám tak trpké, že všechny své touhy upínáme nutně k rozkošem, a že zatoužíme nejen "měsíc nebo dva jísti plást svůj i med svůj", ale že, neuvědomujíc si při tom, že tím duši třeba utrápíme hladem, po celý svůj život nechceme okusit jiného pokrmu.

Vzpomínám si, jak jsem o této věci jednou mluvil s jednou z nejkrásnějších osobností, které jsem kdy poznal: se ženou, jejíž porozumění a ušlechtilá laskavost, kterou mi projevovala jak před mým tragickým uvězněním, tak i po něm, se nedá prostě vylíčit; se ženou, která, aniž si toho byla vědoma, více než kdokoliv jiný pomáhala mi nésti břímě mých trampot, a to všechno již svou prostou existencí, tím, že je tím, čím je - zčásti ideálem, zčásti ovlivňovatelkou; nápovědí toho, čím by se člověk mohl stát, a zároveň skutečnou pomocí, aby se tím stal; duší, která sprostý vzduch naplňuje vůní a duchovní věci činí tak prostými a přirozenými jako sluneční světlo nebo moře; člověkem, pro něhož krása a bolest krácejí ruku v ruce a nesou totéž poselství. Vzpomínám si zcela jasně, jak jsem jí při příležitosti, která mi tane na mysli, řekl, že v jediné uzoučké londýnské uličce je tolik utrpení, že stačí na důkaz, že bůh člověka nemiluje, a že je-li kde jakákoliv bolest, i kdyby to byla jen bolest dítěte lkajícího někde v zahradce nad přestupkem, kterého se dopustilo, nebo také nedopustilo, celá tvář tvorstva že je pak naprosto znetvořena. Byl to dokonalý omyl. Říkala mi to, ale nemohl jsem jí uvěřit. Nebyl jsem v prostředí, v němž by bylo možno dopracovati se víry v něco takového. Teď se mi zdá, že se nesmírná spousta utrpení, které je na světě, dá vysvětlit jediné nějakou láskou. Jiné vysvětlení si nedovedu představit. Jsem přesvědčen, že jiného vysvětlení ani není, a byl-li svět, jak jsem pravil, vybudován z bolesti, vybudovaly jej ruce lásky, neboť lidská duše, pro niž byl svět stvořen, nemohla by jinak dosáhnouti plné míry své dokonalosti. Rozkoš pro krásné tělo, ale pro krásnou duši bolest.

Říkám-li, že jsem o těchto věcech přesvědčen, mluvím s přílišnou dávkou hrlosti. Jako perlu bez kazu vidí člověk v dálce Město boží. Je tak nádherné, že se zdá, jako by tam děcko došlo za jeden letní den. A také by došlo. Ale se mnou a s lidmi mého druhu je to jiné. Prohlédneme něco v jediném okamžiku, ale v dlouhých hodinách s olověnými nohami, které potom přicházejí, zase to ztrácíme. Udržeti se na "výšinách, jichž dosáhnout má duše v moci," je těžké. Myslíme ve věčnosti, pohybujeme se však zvolna časem; a o tom, jak pomalu kráčí čas pro nás, kdož sedíme ve vězení, nemusíme se znovu zmiňovat, ani o tom, jak se nám do cely vkrádají omrzlost a zoufalství, a to i do cely našeho srdce, a to s takovou podivnou neodbytností, že nám téměř nezbyvá, než pro ně vyzdobit a zamést dům jako pro nevídaného hosta, krutého pána nebo otroka, jemuž jsme náhodou nebo vlastní volbou upadli do otroctví.

Mým přátelům bude to sice těžko uvěřit, přece však je to pravda, že jim, kteří žijí na svobodě, v zahálce a pohodlí, učily by se lekce pokory lehčeji než mně, jenž začínám den tím, že si klekám, abych umyl podlahu své cely. Neboť vězeňský život se svými nekonečnými odpíráními a omezováními dělá z člověka buřiče.

Nejstrašnější na něm není to, že jím srdce puká - srdce jsou přece k to-mu, aby pukala -, ale že se jím proměňuje v kámen.

Kolikrát člověk cítí, že jinak se dnem vůbec neprobije než s drzým čelem a s úšklebkem na rtech. A člověku, jenž je ve stavu vzpoury, nemůže se dostat milosti, abych užil výrazu, který se těší - a jistě oprávněně těší - u církve takové oblíbené -, neboť vzpurná mysl uzavírá přístup k duši a nepropouští do ní nebeských melodií. Mám-li si však vůbec osvojit ony lekce, musím si je osvojit zde, a musí mě naplňovat radost, kráčí-li mé nohy po správné cestě a je-li má tvář obrácena k "bráně, kterou nazývají krásnou", i když při tom zapadnu kolikrát do bahna a nejednou zbloudím v mlze. Tento Nový život, jak to někdy rád nazvu z lásky k Dantovi, není ovšem vůbec novým životem, je to prostě pokračování mého dřívějšího života, jeho růst a vývoj. Vzpomínám si, jak jsem se za svého pobytu v Oxfordu - bylo to v roce před dosažením diplomu - procházel jednou zrána s jedním přítelem po úzkých a ptactvem navštěvovaných pěšinách Magdaleniny koleje a jak jsem mu říkal, že chci okusit ovoce ze všech stromů zahrady světa, a s touto vášní

v duši že také vykročím do světa. A vskutku: tak jsem vykročil a tak jsem žil. Jedinou mou chybou bylo, že jsem se omezoval výhradně na stromy na oné straně zahrady, která se mi zdála slunečná, a že jsem se druhé její straně vyhýbal, protože tam byl stín a soumrak. Nezdar, hanba, chudoba, smutek, zoufalství, utrpení, ba i slzy, trhaná slova, která scházejí ze rtů, má-li člověk bol, výčitky, které působí, že člověk chodí na trní, svědomí, které odsuzuje, sebeponížení, které tresce, ubohost, která si sype na hlavu popel, úzkost, která si za své roucho volí pytlou a do nápoje si kape žluč - to všecko byly věci, z nichž jsem měl strach. A protože jsem se kdysi rozhodl, že o nich nechci nic vědět, musil jsem jich okusit všech, jedné po druhé, musil jsem se jimi živit a po jistou dobu mít je vlastně za svou jedinou potravu. Ani na chvíli nelituji, že jsem žil rozkoši. Žil jsem jí plně, tak jak se má člověk věnovat tomu, co dělá. Nebylo rozkoše, které bych nebyl okusil. Perlu své duše jsem hodil do číše vína.

Za zvuku flét jsem krácel pěšinkou prvosenek. Živil jsem se plástvemi medu. Žítí však i nadále týměž životem bylo by bývalo nesprávné, protože by to bylo znamenalo omezení. Musil jsem přejít na druhou stranu. Druhá polovina zahrady měla pro mne také svá tajemství. Předtuchy a předobrazy toho všeho jsou ovšem již v mých knihách. Něco z toho je ve Šťastném princí, něco je v Mladém králi, zejména na tom místě, kde biskup praví klečícímu chlapci: "Není Ten, kdo stvořil neštěstí, moudřejší, než jsi ty?"

- když jsem tu větu psal, připadala mi pouhou frází; hodně toho se skrývá v tónu osudovosti, jenž se jako červená nit táhne celou osnovou Doriana Graye; v mnoha barvách je to podáno v Kritiku umělcem; je to napsáno v Duši člověka, a to písmem, které se čte až příliš lehce; je to jeden z refrénů, jejichž opakující se motivy dodávají Salomé takové podobnosti s hudební skladbou a spínají ji jako baladu; je to ztělesněno v básni v próze o člověku, který ze sochy "Rozkoše, jež žije jen okamžik", má udělati sochu "Bolesti, jež trvá navždycky". Jinak tomu ani býti nemohlo. V každém jednotlivém okamžiku svého života člověk je právě tak tím, čím bude, jako tím, čím posud byl. Umění je symbol, protože i člověk je symbol.

Je to, podaří-li se mi toho plně dosíci, konečný výtvar uměleckého života. Neboť umělecký život je prostě vývoj umělce sama. Pokora u umělce je bodré přijímání všelikých zkušeností, právě tak jako láska u umělce je prostě smysl pro krásu, který odhaluje světu její tělo a její duši. V Mariovi Epikurejci hledí Pater smířiti život umělecký se životem náboženským v hlubokém, sladkém a přísném smyslu slova. Ale Marius je vlastně jen pozorovatel; pozorovatel opravdu ideální, a pozorovatel, jemuž je dáno "pozorovati divadlo života s příslušnými citovými vzruchy", což Wordsworth uvádí jako pravé poslání básníka; ale pouze pozorovatel, a snad i člověk zaujatý trochu příliš stylovostí lavic ve svatostánku, aby si povšiml, že se to dívá na svatostánek bolesti.

Daleko těsnější a přímější spojení vidím mezi skutečným životem Kristovým a skutečným životem umělce; a pociťuji živou radost, uvážím-li, že jsem dlouho předtím, než si mé dni přivlastnila bolest a připoutala mě k svému kolu, v Duši člověka napsal, že ten, kdo by chtěl vésti kristovský život, musí býti plně a zcela sebou samým, a že jsem si za typy zvolil nejen pastýře na stráni a vězně v kobce, ale i malíře, jemuž svět je slavnostním průvodem, a básníka, jemuž svět je písní. Vzpomínám si, jak jsem kdysi seděl s André Gidem v nějaké pařížské kavárně a jak jsem mu vykládal, že pro metafyziku mám jen málo opravdového zájmu a pro morálku že nemám zájmu vůbec, ale že není jediného výroku Platonova nebo Kristova, který by nemohl býti ihned přenesen do oblasti umění, kde by došel plného uskutečnění. A není to jen proto, že v Kristovi spatřujeme ono těsné spojení osobnosti s dokonalostí, které tvoří pravý rozdíl mezi životním klasicismem a romantismem, ale i sám základ jeho povahy byl tentýž jako u umělce - prudká a plamenem šlehající představitivost.

Po celé oblasti vztahů mezi lidmi uplatňoval ono porozumění spočívající na představitivosti, porozumění, které je v oblasti umění jediným tajemstvím tvorby. Dovedl pochopiti malomocenství malomocných, tmu slepých, krutou bídu těch, kdož žijí rozkoši, podivnou chudobu boháčů. Když mi bylo zle, napsal jsi mi:

"Nejsi-li na svém piedestale, nejsi zajímavý." Jak vzdálen jsi byl toho, co Matthew Arnold nazývá "tajemstvím Ježíšovým"! Oba by Tě poučili, že všecko, co potká druhého, potká i nás samy, a chceš-li nějaký nápis, který bys mohl čísti za svítání i v noci, v radosti i v bolesti, napiš si na stěny svého domu, písmem, jež slunce pozlatí a měsíc postříbí, toto: "Všecko, co potká druhého, potká i nás samy."

Místo Kristovo je opravdu mezi básníky. Celé jeho pojetí humanity vytrysklo přímo z představitivosti, a jen jí se dá pochopit. Čím byl panteistovi bůh, tím byl jemu člověk. Byl to první člověk, jenž v oddělených rasách viděl jednotu. Před ním byli bohové a lidé; on však díky své mystické sympatii vycítí, že v něm jsou ztělesnění obojí, a nazývá se, podle toho, v jakém je právě duševním stavu, synem božím nebo synem člověka. Více než kterákoliv jiná historická osobnost probouzí v nás onen smysl pro zázračnost, k němuž mluví vždycky romantika. V představě mladého galilejského venkovana, který si myslí, že by na svých bedrech unesl břímě celého světa, je něco, co je mi stále ještě téměř neuvěřitelné: všecko, co bylo napácháno a vytrpěno, a všecko, co se ještě napáše a vytrpí; hříchy Neronovy, Cesare Borgii, Alexandra VI. a toho, jenž byl římským císařem a knězem Slunce; utrpení zástupů bezejmenných, kteří mají své bydlíště mezi hroby: utištěných národností, dětí pracujících v továrnách, zlodějů, lidí ve vězeních, psanců, těch, kdož jsou ve svém utištění němí a jejichž mlčení slyší jen bůh; a nejen si to myslí, také to opravdu provádí, takže teď všichni ti, kdo se dostanou do styku s jeho osobností, i když se třeba neklaní jeho oltáři ani neklekají před jeho knězem, nějak poznávají, že z nich byla snata ohavnost hříchu a že se jim zjevila krása bolesti.

Vyjádřil jsem se o Kristovi, že patří k básníkům. Je to pravda.

Jeho společníky jsou Shelley a Sofokles. Ale i celý jeho život je nejpodivuhodnější báseň. V celém cyklu řeckých tragédií není nic, co by ho dosahovalo co do "soucitu a děsu". Naprostá čistota tragického hrdiny povznášá tu celou stavbu na výši romantického umění, z něhož se utrpení rodu thébského a Pelopovců vyřadují právě svou hrůzou, a ukazuje, jak se mýlil Aristoteles, když ve svém pojednání o dramatech prohlásil, že podívané na utrpení člověka bez úhony bychom nesnesli. Ani v Aischylovi ani v Dantovi, těchto mračných mistrech soucitu, v Shakespearovi, nejlidštějším ze všech velkých umělců, ve všech keltských mýtech a legendách, kde se půvab světa ukazuje mlhou slz

a kde život člověka neznamena více než život květiny, nikde tu není nic, o čem by se, jen co do prostoty patosu snoubícího se a splývajícího se vznešeností tragického účinku, dalo říci, že se to vyrovná nebo aspoň blíží poslednímu aktu utrpení Kristova.

Skrvná večere se společníky, z nichž jeden ho již za peníze prodal; úzkost v klidné, měsícem ozářené zahradě; to, jak k němu přistoupil proradný přítel, aby ho polibkem zradil; to, jak ho přítel, který v něho stále věřil a na němž, jako na skále, mnil vybudovati útočiště pro člověka, při kuropění zapřel; a k tomu všechny ty scény, jak si nejvyšší kněz pravověrných trhá v hněvu roucho a jak si hodnostář představující občanskou spravedlnost posílá pro vodu, doufaje marně, že ze sebe smyje onu skvrnu nevinné krve, která z něho dělá v dějinách postavu krvavou; žalostný obřad korunovační, jedna z nejpodivuhodnějších věcí, které kdy byly zaznamenány; ukřižování Nevinného před očima jeho matky a učedníka, kterého miloval; vojáci hrající v karty a metající kostky o jeho roucho; strašná smrt, kterou dal světu největší symbol smrti; a konečně jeho pohřeb do hrobky bohatého muže, kdy jeho tělo zabalí do egyptského plátna napuštěného drahocenným kořením a vonnými mastmi, jako kdyby šlo o syna královského. Pohlížíme-li na to všechno jen z hlediska uměleckého, musíme býti vděční, že vrcholem církevní bohoslužby je předvádění této tragédie bez krveprolití; mystické znázornění, pomocí dialogu, kostýmu a dokonce i gesta, utrpení Pána církve; a vzpomenu-li si, že poslední zbytek řeckého chóru, jenž je jinak pro umění ztracen, najdeme ve slovech, jimiž při mši ministrant odpovídá knězi, vyvolává to ve mně radost a uctívou bázeň.

Přesto však celý život Kristův - tak dokonale mohou bolest a krása ve svém významu a projevu splynouti v jedno - je vlastně idyla, třeba se končí tím, že opona chrámová se roztrhne, tma se snese na tvář země a ke dveřím hrobovým se přivalí kámen. Člověk si stále představuje Krista jako mladého ženicha ve středu svých společníků, jak se kdesi sám vskutku popisuje; jako pastýře potulujícího se se svými ovci v údolím a hledajícího zelený trávník a chladnou říčku; jako pěvce pokoušejícího se z melodie vystavěti hradby Města božího; jako milence, pro jehož lásku celý svět byl příliš malý. Jeho zázraky mi připadají tak rafinované, jako je příchod jara, a právě tak přirozené. Není mi nikterak zatěžko věřit, že kouzlo jeho osobnosti bylo takové, že již prostá jeho přítomnost dovedla duším v úzkosti přinášet pokoj a že ti, kdož se dotkli jeho roucha nebo jeho rukou, zapomínali na svou bolest; nebo že když krácel po silnici života, lidé, kteří předtím nezahledli kousičku tajemství života, viděli je teď jasně, a druzí, kteří ke každému hlasu, který nebyl hlasem rozkoše, byli předtím hlubi, zaslechli poprvé hlas lásky a shledali, že "zní tak libě jako loutna Apollonova"; nebo že zlé vášně při jeho příchodu prchaly, a lidé, jejichž prázdnoty bez představivosti byly předtím jen svého druhu smrtí, na jeho zavolání vstávali takřka z hrobu; nebo že když učil na hoře, zástupy zapomněly na hlad a žízeň a světské starosti, a že když seděl u jídla, přátelům, kteří ho poslouchali, sprostý pokrm připadal vybraný, voda měla chuť dobrého vína a celý dům se naplnil líbeznou vůní nardu.

Ve své Vie de Jésus - v onom rozkošném pátém evangeliu, evangeliu podle sepsání sv. Tomáše, tak by se totiž mohla nazvat - Renan kdesi praví, že to byl velký čin, dokázal-li Kristus, že po smrti byl milován stejně, jako byl milován za svého života. A patří-li mezi básníky, i mezi milenci je zajisté první. Poznával, že první tajemství světa, po kterém mudrci odjakživa pátrali, je láska, a že jen skrze lásku přiblíží se člověk ať již k srdci malomocného, nebo k nohám boha. Především pak je Kristus nejdokonalejší individualista. Pokora, právě tak jako to, přijímá-li umělec každou zkušenost, je čistě forma projevu. Kristus vždycky hledá lidskou duši. Nazývá ji Královstvím božím - tAn basile...an tor qeor - a nachází ji v každém. Přirovnává ji k drobnostem, k nepatrnému semínku, k hrsti kvasu, k perle. To proto, že si člověk uvědomí svou duši teprve tehdy, zbaví-li se všech cizích mu vášní, vši nabyté kultury a všeho vnějšího majetku, jak spravedlivého, tak nespravedlivého.

Snášel jsem všechno odhodlaně - vůle si dost nastavěla hlavu a přirozenost se tomu hodně navzpírala -, až mi na světě zbylo jen jedno. Ztratil jsem jméno, postavení, svobodu, jmění. Byl jsem vězeň a chudáš. Ale stále mi ještě zbývaly mé děti. Najednou mi byly soudně odňaty. Byla to pro mne rána tak děsná, že jsem nevěděl, co si počít; i vrhl jsem se na kolena, sklonil hlavu, dal se do pláče a říkal si: "Tělo dítěte je jako tělo Páně; ani jednoho, ani druhého nejsem hoden." Ta chvílička jako by mě zachránila. Tehdy jsem nahlédl, že jediné, co mi zbývá, je se vším se smířiti. Od té doby - bude to jistě znít podivně - byl jsem již šťastnější. Dopracoval jsem se totiž zajisté samé prapodstaty své duše. Byl jsem jí v mnohém ohledu nepřítelem, ale přesvědčil jsem se, že mě očekává jako přítelkyně. Přijde-li člověk do styku s duší, učiní ho to prostým jako dítě, a takový, jak pravil Kristus, má člověk býti.

Je to tragické, jak málo je lidí, kteří jsou někdy, ovšem před smrtí, "majiteli svých duší". "Nic není u nikoho vzácnějšího," praví Emerson, "než čin patřící opravdu jemu." Je to zcela pravda. Ve většině lidí jsou jiní lidé. Jejich myšlenky jsou názory kohosi jiného, jejich životy jsou opičení, jejich vášně jsou citáty. Kristus byl nejen nejdokonalejší individualista, byl to i první individualista v dějinách. Lidé se pokoušeli udělati z něho obyčejného filantropa nebo ho řadili jako altruistu k nevědeckým sentimentalistům. Ve skutečnosti nebyl ani tím, ani oním. Má ovšem soucit s chudými, s těmi, kdož jsou zavření ve vězení, s malými lidmi, s ubožáky; ale daleko větší soucit má s bohatci, se zatvrzelými požitkáři, s těmi, kdož promarní svou svobodu tím, že se stávají otroky věcí, s těmi, kdož nosí jemná roucha a žijí v královských domech. Bohatství a rozkoš se mu zdály vlastně tragičtější než chudoba nebo žal. A pokud jde o altruismus, kdo znal lépe než on, že nás ovládá nikoliv vůle, nýbrž vnitřní pud a že z trní nelze sbíratí hroznů aneb z bodláčí fíků?

Jeho krédem nebyl život pro jiné jakožto pevný vědomý cíl. Na tom jeho krédo nespočívalo. Praví-li "Odpouštějte nepřítelům svým", nejde mu při tom o naše nepřátele, nýbrž o nás samy, a pak o to, že láska je krásnější než nenávisť. Ve své výzvě k mládenci "Prodej statek svůj a rozdej chudým" nemyslí na postavení chudých, nýbrž na duši onoho mládence, duši, kterou blahobyť znešvařuje. Ve svém názoru na život je zajedno s umělcem, který ví, že podle nezvratného zákona sebezdokonalování básník musí zpívat, sochař myslit v bronzu, malíř dělat ze světa zrcadlo svých nálad, a to právě tak nevyhnutelně, jako hloh musí na jaře kvést, obilí se v době žni měniti v zlato a měsíc se na svých předepsaných pochůzkách měniti z úplňku v srpeček a ze srpečku v úplněk.

Ale byt' i lidem neřikal "Žijte pro druhé", přece jen poukazoval Kristus na to, že mezi životem druhých a životem naším vlastním není rozdíl. Tím osobnost člověka rozšířil, ztitanštil. Od té doby, co přišel Kristus, historie každého jednotlivého jedince je historií světa nebo se jí může státi. Kultura ovšem prohloubila lidskou osobnost. Umění z nás udělalo lidi o nesčíslném počtu duší. Ti, kdož jsou uměleckého založení, jdou s Dantem do vyhnanství a zakoušejí, jak trpký je cizí chléb a jak příkré cizí schody; na chvíličku zachytí jas a klid Goethův, přitom však až příliš dobře vědí, že Baudelaire volal k Bohu:

O Seigneur, donnez-moi la force et le courage
De contempler mon corps et mon coeur sans
dégout.

Ze sonetů Shakespearových si vytáhnou, možná že k své škodě, tajemství jeho lásky a přivlastní si je; na moderní život hledí novými očima, protože poslouchali jedno Chopinovo nokturno nebo se zabývali řeckými výtvy nebo četli příběh o lásce jakéhosi mrtvého muže k jakési mrtvé ženě, jejíž vlasy byly jako vlákna jemného zlata a jejíž ústa byla jako granátové jablko. Umělecký temperament má již nutně porozumění pro to, čemu se dostalo výrazu. Ve slovech i v barvách, v melodii nebo mramoru, za malovanými maskami aischylovské hry nebo dírkovanou a nastavovanou píšťalou nějakého sicilského pastýře musí se projevovat člověk a jeho poslání.

Pro umělce je výraz vůbec jedinou možností, jak pochopit život.

Co je němé, je pro něho mrtvé. Nikoliv však pro Krista. S představivostí tak širokou a tak úžasnou, že až člověka naplňuje zbožnou hrůzou, zabral za své království celý němý svět bolesti a sebe učinil na věky jeho mluvčím. Ty, o nichž jsem mluvil, kdož jsou ve svém utištění němí a "jejichž mlčení slyší jen bůh", zvolil si za své bratry. Slepčům se hleděl státi očima, hluchým ušima, a na rtech těch, jejichž jazyk byl svázán, chtěl býti výkřikem. Jeho touhou bylo býti troubou, kterou by mohly volat k nebi zástupy těch, jimž se nedostalo mluvy. Máje umělecké založení člověka, pro něhož utrpení a žal jsou formy, jimiž může uskutečnit své pojetí krásy, vycítil, že myšlenka má cenu teprve tehdy, když se vtělí a stane se z ní socha, a proto ze sebe učinil sochu. Muže mnoha bolestí; a jako takový učaroval umění a ovládl je tak, jak se to nikdy nepodařilo ani jednomu řeckému bohu.

Neboť řečtí bohové při vši bělosti a rumělosti svých hbitých údů nebyli ve skutečnosti tím, čím se zdáli. Oblé obočí Apollonovo bylo jako za svítání sluneční kotouč za kopcem a jeho nohy byly jako křídla jitra, ale on sám se zachoval krutě k Marsyovi a Niobu připravil o děti. V ocelových štítech očí Athéniných nebylo slitování pro Arachné; nádhera a pávi - toť jediné, co bylo vznešeného na Hérě; a i sám Otec bohů byl přespříliš zamilován do dcer lidských.

Nejpůsobivějšími postavami řecké mytologie byli: po stránce náboženské Déméter, bohyně pozemská, a nikoliv Olympanka, a po stránce umělecké Dionýsos, syn smrtelnice, pro niž okamžik jeho zrození znamenal okamžik vlastní smrti.

Sám život vydal však ze své nejnižší a nejskrovnější vrstvy člověka daleko báječnějšího, než byla matka Proserpinina nebo syn Semelin. Z tesařské dílny v Nazaretě vzešla osobnost daleko větší než kterákoliv postava vytvořená mýtem nebo legendou, a což je dost zvláštní, osobnost, která měla zjevit světu mystický význam vína a pravou krásu polních kvítků, jak to ani na Kithaironu ani v Enně nikdo nikdy nezjevil.

V Izaiášově zpěvu "Nejpohrdanější jistě a nejopovrženější byl z lidí, muž bolestí, a kterýž zkusil nemoci, a jako ukrývající tvář svou" jako by spatřoval předobraz sebe sama, a proroctví to se na něm také vyplnilo. Nebojme se takového rčení. Každé umělecké dílo je vyplněním nějakého proroctví; každé umělecké dílo je myšlenka obrácená v sochu. Každý lidský tvor měl by být vyplněním nějakého proroctví; neboť každý lidský tvor měl by býti uskutečněním nějakého ideálu vymyšleného buď bohem, nebo člověkem. Kristus našel typ a zachytil jej, a sen vergilského básníka, ať již jeruzalémského nebo babylonského, ztělesnil se během dlouhých staletí v tom, jehož svět očekával. "Tak zohavena jest nad jiné lidi osoba jeho, způsob jeho nad syny lidské," toť jeden ze znaků, které Izaiáš uvádí jako příznačné pro nový ideál, a jakmile umění pochopilo, co to znamená, jako květina se rozevřelo před člověkem, v němž se pravda v umění projevila jako nikdy předtím. Neboť není-li, jak jsem pravil, pravda v umění "to, v čem vnějšek je projevem vnitřku; v čem se duše stává tělem a tělo se oživuje duchem, v němž se zjevuje forma"? Jednou z věcí, jichž je v dějinách nejvíce litovati, je pro mne to, že vlastní kristovské renesanci, která vytvořila chartreskou katedrálu, cyklus artušovských legend, život sv. Františka z Assisi, umění Giottovo, Dantovu Božskou komedii, nebylo dopřáno, aby pokračovala svou vlastní cestou, že ji přerušila a zkazila ona prázdná renesance klasická, která nám dala Petrarku, Rafaelovy fresky, Palladiovu architekturu, formalistní francouzskou tragédii, katedrálu sv. Pavla, Popeovu poezii, a vůbec všecko, co je děláno z vnějšku a podle mrtvých pravidel, co netrýská z vnitřku skrze nějakého ducha, jenž by to oduševnil.

Ale všude tam, kde je v umění romantismus, tam je nějak a v nějaké formě i Kristus anebo Kristův duch. Je v Romeovi a Julii, v Zimní pohádce, v poezii provençalské, v Starém námořníku, v La Belle Dame sans merci a v Chattertonově Baladě o milosrdenství.

Vděčíme mu nejružnější výtvy a nejružnější lidi. Hugovi Les Misérables, Baudelairovy Fleurs du Mal, struna soucitu v ruských románech, Verlaine a Verlainovy básně, barevná skla, čalouny a quattrocentové dílo Burne-Jonesovo a Morrisovo patří mu neméně než věž Giottova, Lancelot a Guenievre, Tannhäuser, vzrušené romantické mramory Michelangelovy, gotická architektura a láska k dětem a květinám - pro obojí bylo v klasickém umění jen málo místa, ani ne tolik, aby mohly růsti a hráti si, ale od dvanáctého století až po dnešní dobu objevují se v umění stále, v různých formách a v různých dobách, přicházejíce z ničeho nic a jak jim napadne, jak to již děti a květiny dovedou; jaro dělá vždycky na člověka dojem, jako by se květiny schovávaly a vycházely na slunce jenom ze strachu, aby se dospělí lidé hledáním jich neunavili a hledání nenechali; a život dítěte není nic jiného než dubnový den, kdy se narcisu dostane jak deště, tak i slunce.

Buším srdcem a středem romantické básně činí Krista představivá síla jeho vlastní přirozené povahy. Podivné

postavy básnického dramatu a balady jsou dílem představivosti jiných, kdežto Ježíš Nazaretský vytvořil sám sebe zcela ze své vlastní představivosti.

Volání Izaiášovo nemělo vlastně s jeho příchodem více společného, než má zpěv slavíka s postupem měsíce - ne více, ale snad také ne méně. Znamenal jak potvrzení proroctví, tak i jeho popření. Na každé očekávání, které vyplnil, bylo jiné, které přivedl vnův.

"V každé kráse," praví Bacon, "je jakási zvláštní úměrnost," a o těch, kdož se narodili z ducha - tj. o těch, kdož jsou, jako on sám, hybnými silami - Kristus praví, že jsou jako vítr, který "věje, kam se mu zachce, a nikdo nemůže říci, odkud přichází a kam jde". Proto má Kristus pro umělce takové kouzlo. Má všechny barevné složky života: tajemnost, neobyčejnost, patos, sugestivnost, vytržení, lásku. Mluví ke smyslu pro zázračnost a vytváří onu duševní pohodu, v níž jedině mu lze porozumět.

A mám radost, vzpomenu-li si, že i sám svět, je-li "všecek složen z představivosti", má totéž složení. V Dorianu Grayovi jsem napsal, že velké hříchy světa se páchají v mozku: ale v mozku se odehrává vůbec všechno. Teď již víme, že nevidíme očima a neslyšíme ušima. To jsou ve skutečnosti dráhy, po nichž se převádějí, dokonale nebo nedokonale, smyslové dojmy. Teprve v mozku je vlčí mák rudý, jablko vonné a skřivan zpívá.

V poslední době zabývám se pilným studiem čtyř básní v próze o Kristu. O vánocích se mi podařilo opatřit si řecký Nový zákon, a každého rána, když jsem si vyčistil celou a vyleštil nádobí, četl jsem si trochu v evangeliích, po nějakých dvanácti verších, na které jsem namátkou přišel. Jaká rozkoš, začínati tak den! Měl by to činiti každý, i když vede život bouřlivý a neukázněný.

Neustálé omílání při každé vhodné i nevhodné příležitosti zkazilo nám svěžest evangelií, jejich naivitu a prostý romantický půvab.

Slyšíme je předčítat přespříliš často a přespříliš špatně, a veškeré opakování je na úkor duchovnosti. Vráti-li se člověk k řečtině, je mu, jako kdyby z těsného a temného domu vyšel do zahrady lilií.

A povázím-li, že je nanejvýš pravděpodobné, že tu máme právě ony výrazy, ipsissima verba, jichž Kristus užil, mám pak dvojnásobnou radost. Lidé se stále domnívali, že Kristus mluvil aramejsky. I Renan si to myslel. Teď však již víme, že galilejští venkované, právě tak jako dnes venkované irští, byli dvojjazyční a že běžnou obcovací řečí po celé Palestině, jako vlastně po celém Východě, byla řečtina. Představa, že skutečná slova Kristova známe jenom z překladu překladu, nechtěla se mi nikdy líbit. Je mi milé pomýšlení, že aspoň pokud jde o to, jakou řečí Kristus hovořil, Charmides ho mohl poslouchat, Sokrates s ním mohl diskutovat a Platon mu mohl rozumět; že opravdu řekl (tm)gē e"mi D poim3/4n D kalŇj, že když si vzpomněl na kvítí polní, které ani nepracuje ani nepředě, jeho zaručený výraz byl katamLqete tŇ kr...na tor gtor pij aŮxLnei: oŮ kop...v oŮdt' nŹdei, a že jeho poslední slovo, jímž zvolal "můj život se skončil, došel naplnění, dokonáno jest", znělo přesně tak, jak praví sv. Jan: tetšlestai - a dost.

Při četbě evangelií - obzvláště pak sv. Jana sama, nebo ať již to byl kterýkoliv raný gnostik, který si vypůjčil jeho jméno a jeho plášť - shledávám, jak se tam neustále důrazně naznačuje, že základem života duchovního i hmotného je představivost, a shledávám též, že Kristovi byla představivost prostě formou lásky, a láska že mu byla pánem v nejplnějším smyslu tohoto výrazu. Před nějakými šesti nedělemi povolil mi lékař bílý chléb místo hrubého černého nebo hnědého chleba patřícího k obvyklé vězeňské stravě. Je to velká pochoutka. Zní to podivně, že suchý chléb může být někomu pochoutkou. Pro mne je to natolik pochoutka, že po ukončení každého jídla sním pečlivě všechny drobty, které mi snad zůstaly na plechové misce nebo spadly na rezný ruč-ník, jehož užívám jako ubrusu, abych si nezamazal stůl; a nedělám to snad z hladu - jídla teď dostávám dosti -, nýbrž prostě proto, aby nic z toho, čeho se mi dostalo, nepřišlo nazmar. Tak bychom měli hledět na lásku.

Jako všechny oslňující osobnosti, Kristus nejenom dovedl sám mluvit krásné věci, dokázal i to, že jiní říkali krásné věci jemu; a mám rád onen příběh, jež sv. Marek vypravuje o Řekyni: když, chtěje vyzkoušet její víru, Kristus prohlásil, že jí nemůže dát chleba dětí Izraele, tu mu odpověděla, že psi - kunLria, "psíci" mělo by to zníti v našem překladě -, kteří jsou pod stolem, jedí drobty, které dětem upadnou. Většina lidí žije láse a obdivu. Měli bychom však žít láskou a obdivem.

Projeví-li nám kdo jakoukoliv lásku, měli bychom si přiznati, že jí jsme naprosto nehodni. Nikdo není hoden toho, aby byl milován.

To, že bůh miluje člověka, svědčí nám o tom, že v božském řádu ideálních věcí je napsáno, že láska se má věnovati tomu, co je na věky nehodné. Nebo, zdá-li se to rčení příliš kruté, aby je člověk snesl, řekněme, že lásky je hoden každý, vyjímaje toho, kdo si myslí, že jí je hoden. Láska je svátost, kterou bychom měli přijímati klečíc, a na rtech i v srdcích těch, kdož ji přijímají, mělo by být Domine, non sum dignus.

Budu-li kdy zase psát, v tom smyslu totiž, abych vytvořil umělecké dílo, chci se vysloviti o dvou tématech a ve dvou tématech; jedno je "Kristus jako předchůdce romantismu v životě", druhé je "Umělecký život a jeho poměr k jednání". První má zajisté čarovnou přitažlivost, neboť v Kristovi vidím nejen podstatné rysy nejdokonalejšího romantického typu, nýbrž i všechny podružné znaky romantického temperamentu, dokonce i svěhlavost.

Byl to první člověk, který kdy řekl lidem, že mají žít "životem květin". Rčení to je od něho. Děti si vzal jako příklad toho, čím by se lidé měli hledět stát. Přidržoval je starším jako příklad, což jsem i já sám pokládal vždycky za hlavní účel dětí - má-li mít to, co je dokonalé, vůbec ještě účel. Dante líčí duši člověka, jak vychází z rukou božích "plačíc a smějíc se jako malé děcko"; i Kristus byl toho názoru, že duše každého má být a guisa di fanciulla che piangendo e ridendo pargoleggia. Cítil, že život je měnlivý, plyný, činný, a že nechati jej ustrnouti v té či oné formě znamená smrt. Byl toho názoru, že si lidé nemají příliš připouštět své hmotné, všední starosti; že být nepraktický znamená být něčím velkým: že se člověk nemá příliš trápit starostmi. Ptáci se jimi netrápí, proč by se měl trápit člověk? Je okouzující, když praví: "Nebudte pečliví o život svůj, co byste jedli, ani o tělo, čím byste se odívali. Život více jest nežli pokrm, i tělo nežli oděv." Poslední větu mohl pronést Řek. Je v ní plno řeckého cítění. Říci však obě a podati nám tak život v dokonalé

zkratce, to mohl jedině Kristus.

Jeho celá mravnost není než soucítění; a taková má mravnost také býti. Kdyby byl neřekl nic jiného než "Odpustěnit" jsou jí hříchové mnozí, neboť milovala mnoho" - kdo řekl tohle, ten již mohl zemřít. Jeho celá spravedlnost je spravedlnost básnická; a taková má spravedlnost také býti. Žebrák přijde do nebe proto, že byl nešťasten. Lepšího důvodu, proč je tam poslán, si nedovedu představit. Lidé, kteří za večerního chladku pracují hodinu na vinici, dostanou právě takovou odměnu jako ti, kdož se tam lopotili v slunečním žáru po celý den. A proč by ne?

Pravděpodobně si nikdo ničeho nezasluhoval. Anebo ti lidé byli snad jiní. K duchaprázdným, neživotným, mechanickým systémům, které s lidmi nakládají tak, jako kdyby šlo o věci, a proto s jedním nakládají jako s druhým, neznal Kristus shovívavosti; pro něho nebylo zákonů; byly pouze výjimky, jako kdyby kterýkoliv člověk nebo kterákoliv věc byly na světě jedinečné!

To, co je vlastním základním tónem romantického umění, bylo u něho pravým základem při-rozeného života. Jiného základu neznal.

A když k němu přivedli ženu přistiženou při hříchu, ukazovali mu, jaký trest má pro ni zákon, a tázali se ho, co mají činiti, psal si prstem po zemi, jako by jich neslyšel, a až teprve, když na něho znovu dotírali, zvedl oči a pravil: "Kdo jest z vás bez hříchu, nejprv hoď na ni kamenem." Kdo řekl něco takového, nežil nadarmo.

Jako všechny básnické povahy měl rád lidi nevědomé. Věděl, že v duši člověka nevědomého je vždycky místo pro velkou myšlenku.

Pošetilců však vystáti nemohl, hlavně ne takových, které pošetilci učinila výchova; lidí, kteří jsou samý názor, ale ani jednoho ze svých názorů nechápou - podivuhodně moderní to typ, jak jej Kristus zachytil v typu člověka, který má klíč k vědění, sám ho použití nedovede, a nedovolí ani ostatním, aby ho použili, třeba je to možná klíč, jímž se otvírá brána Království božího.

Jeho hlavní boj platil filistrům. Boj ten musí podstoupit každé dítě světla. Filistrovství udávalo tón věku a společnosti, v nichž žil. Se svou zatvrdelou nepřístupností myšlenkám, se svým hloupým lpěním na tom, "co se sluší", se svou suchopárnou pravověrností, se svým uctíváním laciného úspěchu, s celým svým zaujetím pro to, co je v životě hrubě materialistické, a se svým směšným vysokým míněním o sobě samých a o své důležitosti jeruzalémští Židé za doby Kristovy byli učiněny protějšek dnešních britských filistrů. Kristus se vysmál "obilenému hrobu" počestnosti, a výraz ten zůstane provždy. Na světský úspěch se díval jako na něco, co si zaslouží naprostého pohrdání. Neviděl v něm zloha nic. V bohatství viděl pro člověka přítěž. Že by se život měl obětovat nějakému filosofickému nebo mravoučnému systému, o tom nechtěl ani slyšet. Poukazoval na to, že formy a obřady tu jsou pro člověka, a nikoliv člověk pro formy a obřady.

Jako ukázkou toho, na co člověk nemá nic dáti, uváděl učení o svěcení soboty. S krajním a nelítostným opovržením pranýřoval neúčastné skutky milosrdenství, okázalé veřejné almužny a duchaprázdný formalismus, středostavovské dušičce tak drahý. To, čemu se říká pravověrnost, znamená pro nás prostě laciné nemyslivé přizpůsobení; pro ně však, a v jejich rukách, byla to strašlivá a ubíjející tyranie. Kristus ji smetl. Ukázal, že cenu má jedině duch. Nesmírně ho bavilo dávat jim najevo, že sice pořád čtou zákony a proroky, ale ve skutečnosti nemají ani ponětí, co to všechno znamená. Na rozdíl od nich, kteří právě tak jako odměňovali desátky z máty a routy, každý jednotlivý den odměňovali podle ustáleného rozvrhu na desátky určené předspsaným povinností, Kristus hlásal, jak je nesmírně důležité, aby člověk žil cele okamžiku.

Ti, které spasil z jejich hříchů, jsou spaseni prostě pro krásné okamžiky v jejich životě. Maří Magdalena, spatřivši Krista, rozbije nádhernou alabastrovou nádobu, kterou jí věnoval jeden z jejích sedmi milenců, a rozlije mu vonnou mast po unavených zaprášených nohách, a za ten jediný okamžik sedí navždy s Rút a Beatricí mezi rajsými růžemi obsypanými sněhobílými květy. Ve formě malé připomínky říká nám Kristus tolik, že každý okamžik má být krásný, že duše má být stále připravena na příchod ženicha, že má stále očekávat hlas milence; ona pak stránka lidské povahy, která není osvícena představivostí, že je prostě filistrovská. Ve všem, co působí na život milostně, spatřuje různé druhy světla; sama představivost je jak svět světla. Svět je jejím dílem, a přece jí svět nerozumí: to proto, že představivost je prostě projev lásky, a lidská tvorová se navzájem odlišují právě láskou a schopností lásky.

Nejromantičtější - což znamená nejskutečnější - je však Kristus tam, kde má co činiti s hříšníky. Svět miloval odjakživa svěťce jakožto co možné největší přiblížení k bohu. Kristus pak, jakýmsi božským instinktem, jako by odjakživa miloval hříšníka jakožto co možné největší přiblížení k lidské dokonalosti. Nechtěl původně lidi napravovat, právě tak jako nechtěl původně zmiřovat utrpení. Neměl v úmyslu ze zajímavého zloděje udělati nudného poctivce. O Společnosti pro pomoc vězňům a o podobných hnutích nebyl by míval valného mínění. Obrátiti publikána ve farizeje nebyl by považoval za velký výkon. Nějak však - jak, toho svět posud nechápe - v samém hříchu a utrpení spatřoval věci krásné a svaté a projevy dokonalosti.

Myšlenka ta se zdá velmi nebezpečná. A také je - všechny velké myšlenky jsou nebezpečné. A že to bylo Kristovo krédo, o tom nelze pochybovat. A že je to krédo právě, o tom nepochybují ani já sám.

Hříšník se musí samozřejmě káti. Ale proč? Prostě proto, že jinak by nebyl s to si uvědomit, čeho se dopustil. Okamžik, kdy se dostaví pokání, je okamžikem zasvěcení. A více ještě: je to prostředek, jímž člověk změní svou minulost. Řekové to pokládali za nemožné. Ve svých gnómičeských aforismech nejednou prohlašovali:

"Změniti minulost nedovedou ani bohové." Kristus dokázal, že to dovede i praobyčejný hříšník, a že je to také jediná věc, kterou dokáže. Kdyby se byli Krista tázali, byl by řekl - o tom jsem zcela přesvědčen -, že tím okamžikem, kdy se vrhl na kolena a dal se do pláče, z toho, jak promřhal svůj díl s nevěstkami, jak pásl vepře a jak měl takový hlad, že toužil po mlátu, které oni jedli, marnotratný syn udělal krásné a svaté okamžiky svého života.

Pochopiti tuto myšlenku je většině lidí nesnadné. Podle mého, ten, kdo ji chce pochopit, musí do vězení. Je-li tomu tak, pak to snad stojí za to dáti se zavřít.

Na Kristovi je něco tak jedinečného. Ovšem, právě tak jako před vlastním svítáním bývá svítání nepravé, a jako se zimní dni zalijí najednou takovým slunečním jasnem, že vylákají moudrý krokus, aby předčasně zahýřil svým zlatem, a přimějí nějakého bláhového ptáka, aby volal svou družku k stavbě hnízda na mrtvé větvi, tak i před Kristem byli křesťané. Měli bychom za to býti vděční. Je neštěstí, že jich nebylo i po něm. Činím jedinou výjimku: sv. Františka z Assisi. Jemu však Bůh dal při narození duši básníka, a on sám ještě zcela mlád uzavřel mystický sňatek s chudobou; a člověku s duší básníka a tělem žebráka cesta k dokonalosti nepřipadala těžká. Krista pochopil, i stal se jemu podobným. A nemusí nás teprve poučovatí Liber conformitatum, že život sv. Františka je opravdové Imitatio Christi, báseň, proti níž je stejnojmenná kniha pouhá próza.

Ano, v tom je konec konců kouzlo obklopující Krista: Kristus se zcela podobá uměleckému dílu. Neučí nás vlastně ničemu, ale octneme-li se v jeho přítomnosti, stává se z nás něco. A každý je předurčen, aby se před ním octl. Alespoň jednou za svůj život kráčí každý člověk s Kristem do Emauz.

Pokud jde o druhé téma, "Umělecký život a jeho poměr k jednání", bude se Ti zdát bezpochyby zvláštní, proč si volím něco takového.

Lidé poukážou na vězení v Readingu a řeknou: "Hle, kam vede člověka umělecký život!" Nu, a mohl by vésti i do něčeho horšího.

Lidé zmechanizovanější, pro něž život je mazaná spekulace zakládající se na pečlivém propočtení metod a prostředků, vědí vždy, kam jdou, a také tam jdou. Začnou s ideálním přáním, aby se stali obecním sluhou, a ať se octnou v jakémkoliv prostředí, dokáží stát se obecním sluhou, a ničím více. Muž, který si přeje býti někým jiným než sebou samým, býti poslancem, úspěšným kupcem, vynikajícím advokátem nebo soudcem, anebo něčím stejně bezduchým, jistojistě dokáže, že bude tím, čím býti chce. Je to jeho trest. Ti, kdož chtějí masku, musí ji nositi.

Ale s hybnými silami života a s těmi, v koho se ony hybné síly vtělují, je tomu jinak. Lidé, kteří touží jediné po tom, aby vyjádřili svou osobnost, nikdy nevědí, kam jdou. Ani to věděti nemohou. Poznati sama sebe, jak říká řecká věštkyně, je v jednom slova smyslu samozřejmě nutné; je to první stupeň vědění.

Vrcholný stupeň vědění je však poznání, že duše lidská je nepoznatelná. Nejposlednější záhadou je si člověk sám. Když již člověk zvážil na vahách slunce, změřil kroky měsíce a zmapoval, od hvězdy k hvězdě, sedmero nebe, zbývá tu pořád ještě on sám.

Kdo si vypočte dráhu své vlastní duše? Když syn odešel vyhledat otcovy osly, nevěděl, že na něho čeká muž boží s korunovačním olejem, a že jeho vlastní duše je již duší krále.

Doufám, že se toho dožiji, abych vytvořil dílo takového rázu, že na sklonku svých dnů budu moci říci: "Ano, právě sem vede člověka umělecký život!" Dva nejdokonalejší životy, které jsem poznal z vlastní zkušenosti, byly život Verlainův a život knížete Kropotkina; oba ti dva muži strávili léta ve vězení; první, jediný křesťanský básník po Dantovi, druhý, člověk s duší onoho bílého Krista, který jako by přicházel z Ruska. A přes velké nepříjemnosti, které ke mně jedna za druhou, téměř bez ustání, pronikaly z vnějšího světa, v posledních sedmi nebo osmi měsících dostal jsem se do přímého styku s novým duchem, pronikajícím v tomto vězení člověka i věci, a ten duch mi prospěl tak, že se to slovy ani nedá vyjádřit; a tak, kdežto svůj první rok ve vězení jsem nedělal nic jiného - a vzpomínám si, že jsem opravdu nedělal nic jiného -, než že jsem v bezmocném zoufalství lomil rukama a říkal si: "Jaký to konec, jaký to strašlivý konec!", teď si zkouším říkat, a nesoužím-li se právě, také si opravdu a upřímně říkám: "Jaký to začátek, jaký to nádherný začátek!"

Možná, že je opravdu takový. Možná, že se takovým stane. Jestliže ano, pak za to budu mnoho vděčiti této nové osobnosti, která tu změnila život kdekoho. Věci samy o sobě mnoho neznamenaají - poděkujeme se aspoň jednou za něco filosofii, která nás tomu učila - nejde mi tedy o předpisy, neboť ty jsou dány železnými pravidly, nýbrž o ducha, který je naplňuje.

Řeknu-li, že kdyby mě byli propustili v květnu, jak jsem se o to snažil, byl bych odtud odcházel s takovou ošklivostí a zatrpklou nenávistí k tomuto místu i ke všem zdejším úředníkům, že by můj život tím byl otráven, pak to snad pochopíš. Pobyl jsem ve vězení ještě jeden rok, ale s námi se všemi byla teď ve vězení lidskost, a až teď odtud vyjdu, budu stále vzpomínati na velkou laskavost, s níž se ke mně chovali téměř všichni, a v den svého propuštění poděkuji mnohokrát mnoha lidem a poprosím je, aby i oni na mne vzpomínali.

Vězeňský řád je skrz naskrz pochybený. Nevím, co bych za to dal, kdybych jej mohl, až vyjdu ven, změnit. Zamýšlím se o to pokusit.

Ale nic není na světě tak špatného, aby to duch lidskosti, jenž je duchem lásky, duchem onoho Krista, kterého v kostele nenajdeš, mohl ne-li napravit, tedy aspoň učinit takovým, aby se to dalo snést, aniž by se srdce příliš zatvrdilo. Vím i to, že mě venku očekává množství rozkošných věcí, počínaje tím, čemu sv. František z Assisi říká "můj bratr vítr a má sestra vláha" - obojí je tak roztomilé -, a konče výkladními skříněmi a západy slunce ve velkých městech. Kdybych si pořizoval seznam toho, co mi ještě zbývá, nevím, kde bych jej měl ukončit; neboť Bůh přece stvořil svět právě tak pro mne jako pro kohokoli druhého. Možná, že budu vycházet s něčím, čeho jsem dříve neměl.

Nemusím Ti podotýkat, že mravní reformace jsou podle mého právě tak nesmyslné a laciné jako reformace teologické. Předsevzítí si býti lepším člověkem je prostoduché bleptání; ale státi se hlubším člověkem, toť výsada těch, kdož trpěli. A takovým jsem se stal, myslím já.

Kdyby, až budu na svobodě, nějaký můj přítel pořádal hostinu a nepozval mě na ni, pranic bych si z toho nedělal. Dovedu býti dokonale šťasten i o samotě. Kdo by nedovedl býti dokonale šťasten, má-li svobodu, květiny, knihy a měsíc? Hostiny pro mne již ostatně nejsou. Pořádal jsem jich příliš mnoho, abych o ně stál. Tuto stránku života mám za sebou, a je to jistě velké štěstí. Kdyby však, až budu na svobodě, nějaký můj přítel měl zármutek a nedovolil mi, abych se s ním o něj sdílel, nesl bych to velmi trpce. Kdyby přede mnou zavřel dveře svého domu smutku, přicházel bych vždy znovu a znovu a prosil bych o vpuštění, abych si vzal svůj podíl na tom, na čem mi podíl náleží. Kdyby si myslil,

že si toho nezasloužím, že nejsem hoden, abych s ním naříkal, pocíťoval bych to jako nejbolestnější ponížení, jako nejstrašnější zahanbení, které bych mohl zakusit. Ale něco takového by nebylo možné. Sdílet se o zármutek, toť přece mé právo, a ten, kdo se může dívat na půvaby světa a sdílet se o jeho zármutek, a pochopit něco ze zázračnosti obojího, je v přímém styku s věcmi božskými a přiblížil se tajemství Boha natolik, nakolik se mu člověk může vůbec přiblížit.

Možná, že se i do mého umění, právě tak jako do mého života, dostane tón ještě hlubší, tón soustředěnějšího zaujetí a větší bezprostřednosti. Pravým cílem moderního umění není šíře, nýbrž hloubka. Typem se již v umění nezabýváme.

Máme co činit s výjimkami. Nemohu přece podati v té či oné jejich formě své útrapy - to snad ani nemusím poznamenávat. Umění počíná teprve tam, kde se končí nápodoba, ale něco do mého díla vejít musí: snad plněji znějící slova, bohatější rytmus, nezvyklejší účinnost, prostší stavba, v každém případě nějaká estetická kvalita.

Když Marsyas byl "vytržen z pochvy svých údů" - della vagina delle membra sue - abych užil jednoho z Dantových nejstrašnějších tacitovských obrátů -, již nezpíval, pravil Řek. Apollon se stal vítězem. Lyra zvítězila nad flétnou. Ale možná, že se Řekové mýlili. Hlas Marsyův slyším v moderním umění. V Baudelairovi je hořký, v Lamartinovi lahodný a plachťivý, ve Verlainovi mystický.

Je v odkládaných rozhodnutích skladeb Chopinových. Je v nespokojenosti, která pronásleduje ženy Burne-Jonesovy. Je ho nemálo i v Matthew Arnoldovi, v jehož písni o Kalliklovi se takovým jasným, překrásně lyrickým tónem mluví o "triumfu líbezné vmlouvající se lyry" a o "slavném konečném vítězství"; ani Goethe, ani Wordsworth, z nichž následoval nejprve jednoho a potom druhého, nebyli mu nic platní v pochybách a zoufalství, které jako zkalený spodní tón straší v jeho verších, a když chce lkát nad Thyrsidem nebo pěti o Učené hantýrce, chce-li vyjádřit své city, musí sáhnouti po flétně. Ale ať se již onen frygický faun odmlčel či neodmlčel, já mlčet nemohu. Vyjádřit se je pro mne takovou nutností, jakou jsou listy a květy pro černé větve stromů, které se ukazují nad žalářími zdmi a za větru jsou tak neklidné. Mezi mým uměním a světem je teď široká propast, mezi uměním a mnou však propasti není. Alespoň doufám, že jí není.

Každému z nás jsou vyměřeny jiné osudy. Mým údělem byla veřejná ostuda, dlouhý pobyt ve vězení, strádání, zničení, zavržení, ale nezasluhuji si toho - aspoň až posud ne. Pamatuji se, jak jsem říkával, kdyby mě navštívila opravdová tragédie, v purpurovém plášti a s maskou vznešeného žalu, že bych ji snesl; moderní doba že však je strašná tím, že tragédii navléká do roucha komedie, a závažné skutečnosti že se pak zdají tuctové, směšné nebo nestylové. O moderní době to platí plně. Platilo to pravděpodobně o skutečném životě všech dob. Říká se, že všeliké mučednictví připadá divákovi ubožácké. Devatenácté století není výjimkou z tohoto pravidla.

Na mé tragédii bylo všecko ohavné, ubožácké, odporné, beze stylu; vždyť i oblek nás činí směšnými. Jsme šašci zármutku. Jsme klauni s puklými srdci. Jsme určeni výslovně k tomu, abychom působili na smysl pro humor. Z Londýna mě sem vezli 13. listopadu r. 1895.

Ode dvou hodin až do půl třetí musil jsem toho dne stát na ústředním nástupišti nádraží Clapham Junction, v trestaneckých šatech, na rukou pouta, aby se lidé měli nač dívat. Vyvedli mě z nemocnice, aniž mě aspoň chvilku předtím na to připravili. Byl jsem směšnější než nejsměšnější věc, kterou si možno představit.

Při pohledu na mne dávali se lidé do smíchu. Obecenstva přibývalo s příjezdem každého vlaku. Bavili se jen což. To ovšem ještě nevěděli, kdo jsem. Když se to dověděli, smáli se ještě více. Půl hodiny jsem tam stál v šedivém listopadovém dešti, a kolem mne posmívající se luza.

Po celý rok po tom, co se mi to stalo, den co den, vždycky ve stejnou hodinu jsem se rozplakal a proplakal jsem vždycky stejnou dobu. Není to tak tragické, jak Ti to možná zní. Těm, kdož jsou ve vězení, slzy již patří ke každodenní zkušenosti. Den ve vězení, kdy člověk nepláče, to je den, kdy jeho srdce je zatvrdlé, nikoliv den, kdy jeho srdce je šťastné.

Nu, a více než sebe začínám teď vlastně litovat oněch lidí, kteří se smáli. Ovšem, když mě spatřili, nebyl jsem na svém piedestale, byl jsem na pranýři. Ale člověk, který se zajímá jen o lidi na piedestale, má velmi málo představitosti. Piedestal může být věc velmi neskutečná. Pranýř je děsná skutečnost. Také bolest si měli umět lépe vyložit. Řekl jsem, že za bolesti je vždycky bolest.

Ještě moudřejší by však bylo, kdybych řekl, že za bolesti je vždycky duše. A posmívati se bolavé duši je něco strašného.

V podivuhodně prostém hospodářství světa lidé dostávají jenom to, co dávají, a tu jakého jiného soucitu než soucitu pohrdání může se dostat těm, kdož nemají dosti představitosti, aby pronikli pouhý vnějšek věcí a pocítili soucit? Tento popis převozu sem podávám prostě proto, abych znázornil, jak mi bylo těžké vytežit ze svého trestu něco jiného než zatrplost a zoufalství. Ale musím, a tu a tam mám chvíle, kdy se podrobuji a všecko přijímám. V jediném poupěti je třeba skryto celé jaro, a skřívánčí hnízdo na samé zemi může v sobě chovati radost z toho, býti předzvěstí příchodu tolika růžových svítání.

A veškerá krása života, která mi ještě zbývá, tkví třeba v některém okamžiku kapitulace, ponížení a pokory. Já aspoň mohu pokračovati jen ve směru svého vývoje, a hodným toho se učiním jen tím, že se se vším, co mě potkalo, smírím. Lidé o mně říkali, že jsem přílišný indivi-dualista. Musím býti individualistou ještě daleko větším, než jakým jsem kdy byl.

Musím ze sebe vydávati daleko více, než jsem kdy ze sebe vydal, a žádati od světa daleko méně, než jsem od něho kdy žádal. Ano, původcem mé záhuby nebyl životní individualismus příliš velký, nýbrž příliš malý. Jediným hanebným, neodpuštělným a navždy opovržení hodným činem v mém životě bylo to, že jsem si dovolil obrátiti se o pomoc a ochranu na společnost. Vznést takovou žádost bylo by bývalo již z individualistického hlediska dosti zlé, ale budu to kdy moci nějak omluvit? Jakmile jsem uvedl společenské síly do pohybu, společnost se na mne přirozeně obrátila s těmito slovy: "Celý čas ti byly mé zákony pro posměch, a teď se těch zákonů dovoláváš, aby tě ochránily? Měj si ty

zákony vrchovatě provedeny! Drž se toho, čeho ses dovolával!"

Konec toho je ten, že jsem v žaláři. Nikdo zajisté nepadl nikdy tak špinavě a nebyl sražen tak špinavými nástroji jako já. V Dorianu Grayovi kdesi pravím, že "ve výběru svých nepřátel není člověk nikdy dosti opatrný". To mě ani nenapadlo, že páriou mě učiní právě zase pária.

Filistrovství v životě není v tom, že člověk nechápe umění.

Rozkošní lidé, jako rybáři, pastýři, oráči, rolníci a podobní, nemají o umění ani zdání, a přece jsou skutečnou solí země.

Filistr je ten, kdo udržuje a podporuje těžké, zatěžující, slepé, mechanické společenské síly, a setká-li se v nějakém člověku nebo v nějakém hnutí se silou hybnou, nepozná ji.

Lidé v tom viděli něco hrozného, hostil-li jsem u svého stolu zkažené tvory a nacházel-li jsem v jejich společnosti zalíbení.

Nu, ale ze stanoviska, z něhož k nim přistupuji jako umělec života, svými nápověďmi a podněty byli rozkošní. Bylo to jako sedět při hostině s pardály; polovičku vzrušení obstaralo nebezpečí. Míval jsem pocit, jaký musí mít zaklínač hadů, když láká brejlovce z barevné látky nebo z rákosového košíku, kde je uložen, a dociluje toho, že na povel roztahuje kápi a klidně se kymácí ve vzduchu sem tam, tak jako rostlina v proudící vodě. Pro mne to byli nejmršnější ozdobní hadi, jejich jed patřil k jejich dokonalosti. Nevěděl jsem ovšem, vrhnou-li se na mne, že to bude na pískání a za peníze někoho jiného. Nestydím se, že jsem se s nimi znal; byli nesmírně zajímaví; zač se však opravdu stydím, je ono filistrovské ovzduší, do něhož jsem se dostal. Jako umělec měl jsem býti ve společnosti Arielově; a já se pustil do zápasu s Kalibánem. Místo abych tvořil krásné barvitě a hudební práce jako Salomé, Florentská tragédie a La Sainte courtesane, nutil jsem se do dlouhých advokátských dopisů a byl jsem dohnán k tomu, abych se odvolával právě k tomu, proti čemu jsem odjakživa protestoval.

Ve svém nestoudném boji proti životu Clibborn a Atkins byli skvělí. Hostiti je bylo úžasné dobrodružství; Dumas otec, Cellini, Goya, Edgar Allan Poe nebo Baudelaire byli by jednali právě tak. Hnusí se mi však vzpomínat na své nekonečné návštěvy u advokáta Humphreyho, když jsem vysedával v ponurém osvětlení nehostinné místnosti a tak dlouho vykládal muži s lysinou s vážnou tváří vážné lži, až jsem se nudou rozevzdychal a rozezíval. Tam jsem se to tedy octl, v samém středu Filistrie, daleko od všeho krásného, skvělého, podivuhodného a smělého.

Předstoupil jsem jako bojovník za počestnost v chování, puritánství v životě a mravnost v umění. Voila' ou' me'nent les mauvais chemins.

A je mi podivné, proč jsi hleděl napodobiti svého otce ve všech jeho základních rysech. Nedovedu pochopit, proč tam, kde Ti měl býti výstrahou, byl Ti příkladem; leda ovšem tak, že všude, kde je mezi dvěma lidmi nenávisť, tam je i jakési pouto nebo bratrství. Mám za to, že jste se podle jakéhosi zvláštního zákona antipatie k podobnému neprotivili jeden druhému proto, že jste se v tolika bodech rozcházel, nýbrž proto, že jste si v několika byli tak podobní. Když jsi v červnu r. 1893 odešel z Oxfordu, bez diplomu a s dluhy, jež byly o sobě sice nepatrné, ale pro člověka s příjmy Tvého otce značné, otec Ti napsal sprostý, surový a urážlivý dopis. Dopis, kterým jsi mu odpověděl, byl v každém směru horší a ovšem i daleko méně omluvitelný, a proto sis na něm nesmírně zakládal. Pamatuji se zcela dobře, jak jsi mi prohlašoval s domyšlivostí, jaké jsi byl jen schopen, že otce porazíš i "v jeho vlastním oboru". Čistá pravda. Ale ten obor! Ta konkurence! Když Tvůj otec odešel z domu Tvého bratrance, u něhož bydlil, aby mu mohl psát z hotelu v sousedství špinavé dopisy, Ty ses tomu smál a dělal jsi na to vtipy. Totéž jsi dělal Ty mně.

Obědvával jsi každé se mnou v některé veřejné restauraci; při obědě ses rozbrúcel nebo jsi udělal výstup a odešel jsi do Whitova klubu a napsal jsi mi dopis nejhnusnějšího obsahu. Jediný rozdíl mezi Tebou a Tvým otcem byl ten, že za pár hodin po tom, co jsi mi poslal ten dopis po zvláštním poslu, přišel jsi do mého bytu sám, a to nikoliv, aby ses omluvil, nýbrž aby ses dověděl, zda jsem již objednal v Savoy večeři, a neobjednal-li jsem jí, tedy proč. Někdy jsi dokonce přišel ještě dříve, než jsem si ten urážlivý dopis přečetl. Vzpomínám si, že jsi mě při jakési příležitosti žádal, abych do Café Royal pozval na oběd dva Tvé přátele; jednoho z nich jsem předtím jaktěživ neviděl. Pozval jsem je a na Tvou zvláštní žádost jsem objednal obzvláště bohatý oběd. Pamatuji se ještě, jak jsem si dal zavolat šéfa kuchyně a jak jsem dával podrobné rozkazy, pokud jde o vína. Místo abys přišel k obědu, poslal jsi mi do kavárny urážlivý dopis vypočítaný tak, aby došel teprve tehdy, když jsme na Tebe čekali již půl hodiny. Přečetl jsem první řádek, a již jsem věděl, kolik uhodilo; strčil jsem dopis do kapsy a Tvým přátelům jsem vysvětlil, že jsi náhle ochuravěl, a ve zbývajících částech dopisu že se rozpisuješ o příznacích choroby. Dopis jsem četl teprve večer, když jsem se v Tite Streetu strojil k večeři. Byl jsem právě uprostřed jeho špíny, a byl jsem nesmírně zkomoucen a divil jsem se, jak můžeš psát takové dopisy, které se opravdu podobají slinám a pěně na rtech epileptika, když tu vešel sluha a oznamoval mi, že jsi v předsíni a že by sis se mnou velmi rád pět minut pohovořil. Poslal jsem ho hned dolů se vzkazem, abys šel nahoru. Přišel jsi - bled a vyčerpán, to uznávám -, abys mě prosil o radu a pomoc, neboť ses dověděl, že se v Cadogan Place po Tobě sháněl kdosi od advokáta Lumleyho, a že jsi měl strach, aby v tom nebyla Tvá nepřijemnost v Oxfordu nebo aby Ti nehrozilo nějaké nové nebezpečí. Utěšoval jsem Tě tím - a také se ukázalo, že tomu bylo opravdu tak -, že jde pravděpodobně pouze o účet některého obchodníka, a dovolil jsem Ti, abys zůstal na večeři a strávil se mnou večer. O svém ohavném dopise ses nezmínil ani slovem; já také ne. Pokládal jsem jej prostě za nešťastný příznak nešťastného temperamentu. Nikdo již o věc nikdy nezavadil. Napsat mi o půl třetí odpoledne odporný dopis a přiletět si ke mně ještě téhož dne ve čtvrt na osm pro pomoc a účast, to byl v Tvém životě případ naprosto běžný. V těchto zvycích, právě tak jako i v jiných, předstihl jsi dokonce svého otce. Když před soudem četli veřejně odporné dopisy, které Ti psal, tu se přirozeně zastyděl a dělal, jako by plakal. Kdyby byl jeho advokát předčítal dopisy, které Ty jsi psal jemu, všem by bylo ještě hrozněji a ošklivěji. A nejen že jsi ho porazil "v jeho vlastním oboru", pokud jde o styl; i v tom, jak jsi vedl útok, nechal jsi ho daleko za sebou. Používal jsi veřejného telegramu a otevřeného korespondenčního listku. Takové způsoby obtěžování mohl jsi, myslím, nechat lidem, jako je Alfred Wood, kteří v nich mají jediný zdroj svých příjmů. Nemyslíš? Co jemu a lidem jeho třídy bylo zaměstnáním, to bylo Tobě požitkem, a byl to požitek ošklivý. A svého

hrozného zvyku psátí urážlivé dopisy nezanechal jsi ani po tom po všem, co mě skrze ně a pro ně potkalo; praktikuješ jej na mých přátelích a na lidech, kteří se ke mně za mého pobytu ve vězení pěkně chovali, tak jako na Robertu Sherardovi a jiných. To Ti není ke cti. Když se Robert Sherard ode mne dověděl, že si nepřejí, abys o mně v *Mercure de France* uveřejnil jakýkoliv článek, ať již s dopisy nebo bez nich, měl jsi mu býti vděčen, že zjistil, jaké je v té věci mé přání, a že Tě zachránil před tím, abys mi bezděčně způsobil ještě více bolesti než až posud. Musíš mít na paměti, že pro anglické noviny se takový protektorský a filistrovský dopis o fair play a na obranu "člověka, který již má dost", zcela hodí. Co se týče nazírání na umělce, pokračuje v starých tradicích anglické žurnalistiky. Ve Francii by mě však takový tón vystavil posměchu a opovržení. Nemohl jsem svoliti k žádnému článku, dokud bych se nedověděl, kam směřuje, jaký je jeho tón, jak k věci přistupuje, ap. Dobré úmysly nemají v umění nejmenší hodnoty. Všecko špatné umění je výsledek dobrých úmyslů.

A Robert Sherard není jediný můj přítel, kterému jsi posílal jízlivé dopisy, protože se domníval, že ve věcech, které se týkají mne, jako je uveřejňování článků o mně, věnování Tvých veršů, vrácení mých dopisů a darů ap., mělo by se přihlížeti k mým přáním a citům. Obtěžoval jsi nebo jsi chtěl obtěžovati i jiné.

Napadlo Tě někdy, v jakém strašném postavení bych byl býval poslední dva roky, po dobu svého strašlivého trestu, kdybys byl odkázán na Tvé přátelství? Pomyslíš na to někdy? Pociťíš přece někdy vděčnost k těm, kdož mi svou nezměrnou dobrotou, bezmeznou oddaností, bodrostí a radostí z dávání ulehčovali mé trudné břímě, vždycky znovu a znovu mě navštěvovali, psali mi krásné a účastné dopisy, obstarávali za mne mé záležitosti, upravovali mi můj příští život a stáli při mně navzdor pomluvám, úštěpkám nebo zřejmému posměchu a dokonce i útokům? Těm vděčím za všecko. I ty knihy, které mám v cele, zaplatil Robbie ze svého kapesného; a až mě propustí, i šatů se mi má dostati z téhož pramene. Vzít si věc, kterou mi dávají z lásky a přichylnosti, za to se nestydím; na to jsem hrd. Ano, mám na mysli své přátele, jako byli More Adey, Robbie, Robert Sherard, Frank Harris a Arthur Clifton, a čím mi byli svou pomocí, oddaností, účastí ap., jichž se mi od nich dostávalo. To Tě, myslím, vůbec nenapadlo. A přece, kdybys měl špetku představitosti, pak bys věděl, že mezi všemi těmi, kdož se ke mně ve vězení pěkně chovali - až po toho dozorce, který mi dává "dobré jitro" a "dobrou noc" (není to jeho předepsanou povinností), až po ty prosté strážníky, kteří se mě na mých cestách k soudu pro úpadky a zpět, když jsem byl v strašné duševní tísní, snažili po svém, s obhroublou dobráckostí, potěšit, až po toho chudáka zloděje ve Wandsworthu, který poznáv mě, když jsme chodili dokola po nádvoří, pošeptal mi chraplavým vězeňským hlasem, jaký lidi dostávají z dlouhého a nuceného mlčení: "Je mi vás líto; pro lidi, jako jste vy, je to krušnější než pro našince" - není jediného, před nímž bys, pravím, neměl pokleknout, vyčistit mu zablácené boty, a ještě na to býti hrd.

Máš dosti představitosti, abys nahlédl, jak to bylo pro mne strašně tragické, že jsem se setkal s vaší rodinou? A jak tragické by to bylo bývalo vůbec pro kohokoliv, kdo měl vynikající postavení, slavné jméno, vůbec něco, co má jaký význam a o co možno přijíti? Necháme-li stranou Percyho, který je opravdu dobrý chlapec, není snad jediného staršího člena vaší rodiny, jenž nějak nepřispěl k mé záhubě.

O Tvé matce jsem se vyjadřoval poněkud tvrdě; rádím Ti důtklivě, abys jí dal tento dopis přečíst, hlavně v zájmu svém vlastním.

Způsobí-li jí četba takové obžaloby jednoho z jejích synů bolest, nechť si připomene, že moje matka, která se, co se týče intelektu, řadí vedle Elizabeth Barrett-Browningové, a historicky vedle madame Rolandové, zemřela puknutím srdce, protože její syn, na jehož umělecké nadání byla hrdá a v němž stále viděla důstojného pokračovatele ve slávě jména, byl odsouzen na dva roky do šlapacího mlýna.

Zeptáš se mě, kterak Tvá matka přispěla k mé zkáze. Povím Ti to tedy. Jako Ty ses pokoušel shoditi na mne všecku svou odpovědnost za své nemravnosti, tak se ona pokoušela shoditi na mne všecku svou odpovědnost, pokud jde o Tvou mravnost. Místo aby si s Tebou, jak jako matka měla, promluvila o Tvém životě přímo, psala vždycky tajně mně, a vážně a ustrašeně mě zapřísahala, abych Ti nedal znát, že mi psala. Vidíš, jaké to bylo postavení, které jsem měl mezi Tebou a Tvou matkou. Bylo to postavení právě tak křivé, hloupé a tragické, jako bylo mé postavení mezi Tebou a Tvým otcem. V srpnu r. 1892 a 8. listopadu téhož roku měl jsem o Tobě s Tvou matkou dvě dlouhé rozmluvy. Při obou příležitostech jsem se jí tázal, proč si nepromluví přímo s Tebou. A v obou případech mi dala tutéž odpověď: "Já se ho bojím; když mu něco říkám, popadne ho pokaždé takový vztek." Poprvé jsem Tě znal tak málo, že jsem nechápal, co tím míní. Podruhé jsem Tě znal již tak dobře, že jsem ji úplně pochopil. (Mezitím jsi totiž dostal žloutenku a lékař Ti nařídil, abys odjel na týden do Bournemouthu; a protože nemáš rád samotu, přiměl jsi mě, abych Tě doprovázel.) První povinností matky však je, aby se nebála promluvit si vážně se synem. V červenci r. 1892 Tvá matka věděla, jakou to máš nepřijemnost, a kdyby si s Tebou o ní byla pohovořila a kdyby si byla dobyla Tvé důvěry, bylo by to nakonec dopadlo pro vás oba mnohem lépe a šťastněji. Všecko to dopisování se mnou, vedené tajně a pod rukou, bylo pochybené. Jaký to mělo smysl, posílala-li mi Tvá matka bez ustání psaníčka, na jejichž obálce stálo "soukromé!", v nichž mě prosila, abych Tě nezval tak často k večeři a abych Ti nedával peněz, když se každé toto psaníčko končilo vážným postskriptem: "Neříkejte Alfredovi za nic na světě, že jsem Vám psala"? Mohlo z takové korespondence něco pojití? Což jsi někdy čekal, až Tě pozvu k večeři? Jakživ ne.

Nikdy jsi nejedl jinak než se mnou, jako by se to rozumělo samo sebou. Měl-li jsem něco proti tomu, měl jsi pokaždé tutéž poznámku: "Nebudu-li večeřet s tebou, kam myslíš že půjdu na večeři? Snad si nemyslíš, že půjdu na večeři domů?" Na to se nedalo nic odpovědět. A prohlásil-li jsem rozhodně, že Ti nedovolím, abys se mnou večeřel, pokaždé jsi vyhrožoval, že provedeš nějaké bláznovství, a pokaždé jsi je provedl. Co jiného mohlo pojití z takových dopisů, jaké mi posílala Tvá matka, leda to, k čemu také došlo, totiž bláhové a osudné přenesení mravní odpovědnosti na má bedra? Nechce se mi již mluvit o jednotlivých případech, kdy slabost Tvé matky a její nedostatek odvahy byly pro ni samu, pro Tebe i pro mne tak zhoubné; když se však dověděla, že se Tvůj otec chystá ke mně do domu, aby sehrál odpornou scénu a způsobil veřejný skandál, tenkrát zajisté mohla vědět, že hrozí vážná krize, a mohla ji nějakým zakročením

předejít. Nedovedla však přijít na nic jiného než poslat ke mně ochotného George Wyndhama, aby mi svým mrštným jazykem navrhl - co navrhl? Abych Tě poněmáhlu "nechal". Jako kdyby to bylo možné, abych Tě "poněmáhlu" nechal! Snažil jsem se přece skoncovat naše přátelství všemi možnými způsoby, a koje se nadějí, že tím rázem přetnu svazek, který se mi stal obtížným, odporným a zhoubným, odjel jsem dokonce i z Anglie a udal nesprávnou adresu. Myslíš si, že jsem Tě opravdu mohl "poněmáhlu" nechat? Myslíš si, že by se tím byl Tvůj otec uspokojil? Věděl jsi, že nikoliv. Vždyť Tvému otci nešlo ve skutečnosti o přerušení našeho přátelství, nýbrž o veřejný skandál. O to on usiloval. Vždyť již celá léta jeho jméno nebylo v novinách. Viděl příležitost objeviti se před britským obecnstvem v úplně nové podobě, v podobě milujícího otce. Probudil se v něm smysl pro humor. Kdybych byl své přátelství s Tebou přerušil, bylo by to bývalo pro něho strašné zklamání, a trošičku toho hluku, který by byl natropil jeho druhý rozvodový proces, i kdyby jeho podrobnosti a jeho vznik byly sebeodpornější, bylo by mu bývalo jen malou útěchou. Neboť jemu šlo o to, aby se stal populární a aby vystupoval, jak se říká, jako ochránce čistoty, což je při dnešním stavu britské veřejnosti nejjistější prostředek, jak se stát na chvíli hrdinskou postavou. O této veřejnosti jsem se v jedné své hře vyjádřil, že je to půl roku Kalibán a druhou půl roku Tartuffe; a Tvůj otec, o němž možno říci, že ztělesňoval obě tyto postavy, dostal takto značku vhodného představitele puritánství v jeho nejútočnější a nejvýraznější formě. Ani kdyby se dalo provést, žádné "poněmáhle nechání" nebylo by bývalo nic platné. Nezdá se Ti teď, že jediné, co Tvá matka měla udělat, bylo toto: pozvati Tě k sobě a přede mnou a Tvým bratrem rozhodně prohlásiti, že s tím přátelstvím musí být jednou provždy konec? Ve mně by byla našla nejhorlivějšího spojence, a kdyby v pokoji byl Drumlanrig a já, nebyla by se musila bát s Tebou si promluvit. Neudělala toho.

Bála se své odpovědnosti a hleděla ji přesunout na mne. Přece však mi jen poslala jeden dopis. Byl to stručný dopis, v němž mě žádala, abych Tvému otci neposílal dopis, jímž ho můj advokát vyzýval, aby dal pokoj. Měla docela pravdu. To, jak jsem se radil s advokáty a hledal u nich ochrany, bylo přece směšné. Účinek, jímž její dopis mohl působit, překazila však úplně svým obvyklým postskriptem: "Neříkejte Alfredovi za nic na světě, že jsem Vám psala." Pomyšlení, že i já, právě tak jako Ty sám, dávám posílat Tvému otci dopisy psané advokátem, přivádělo Tě do vytržení. Byl to také Tvůj nápad. Nemohl jsem Ti říci, že Tvá matka byla velice proti tomu, neboť jsem se jí musil zavázat nejslavnostnějšími sliby, že Ti o dopisech, které mi psala, nikdy nepovím, a svůj slib jsem bláhově zachovával. Nenahlížíš, že to nebylo správné, že nepromluvila přímo s Tebou? Že všechny ty naše rozmluvy pod pokličkou a ta tajnůstkářská korespondence nebyly správné?

Přesunout svou odpovědnost na někoho jiného nedokáže nikdo. Ta se konec konců vrátí vždycky k tomu, komu patří. Tvá jediná představa života, Tvá jediná filosofie - má-li se Ti již přiznati nějaká filosofie - byla taková, že ať provedeš cokoli, dopláčet na to že musí někdo jiný. Nemyslím to ve smyslu čistě finančním - zde to bylo prostě praktické použití Tvé filosofie v denním životě -, nýbrž v nejširším, nejplnějším významu přenesené odpovědnosti. Udělal sis z toho své krédo. A mělo to až do jisté míry velký úspěch. Vehnal jsi mě do toho, abych podal žalobu, protože jsi věděl, že Tebe, ať již Tvůj život či cokoli jiného, Tvůj otec nenapadne, já pak že budu bránit obou seč budu, a ať se na mne hodí cokoli, všechno že vezmu na svá bedra. Měl jsi zcela pravdu. Chovali jsme se s Tvým otcem - každý z nás ovšem z jiných pohnutek - právě tak, jak jsi s tím počítal. Přes to přese všechno přece jsi jen vlastně neproklouzl. Z hlediska toho, co ví průměrný občan, je celá ta "teorie o hodném Fridolinu" - jak ji lze pro krátkost nazvati - velmi pěkná. V Londýně snad nad ní budou ohrnovat pořádně nos a v Oxfordě si z ní budou trochu stílet, ale to jen proto, že v obou těch městech je pár lidí, kteří Tě znají, a že jsi v obou těch městech zanechal po sobě stopy. Až na malou skupinku v těchto dvou městech svět v Tobě vidí dobrého člověka, kterého bohaprázdny a nemravny umělec málem zláká k nepravosti, kterého však právě včas zachrání jeho hodný a milující otec. To se dá poslouchat. A jak víš, přece jsi jen neproklouzl. Nenarážím tím na onu pošetilou otázku pošetileho porotce, kterou ovšem státní zástupce i předseda odbyli úsměškem. Do toho přece nikomu nic nebylo. Mám tu na mysli především snad Tebe sama, jaký si připadáš ve svých vlastních očích. Nad svým jednáním budeš se musit jednou zamyslit; s tím, jak to dopadlo, nejsi přece, a nemůžeš býti spokojen. Při pomyšlení na sebe musíš se tajně hodně stydět. Před lidmi je drzá tvář věc znamenitá, ale když jsi sám a bez obecnstva, tu musíš, myslím, tu a tam masku sundat, abys mohl vydechnout. Vždyť by ses jinak zalkl.

A právě tak i Tvé matce musí být časem líto, že svou těžkou odpovědnost hleděla přenést na někoho jiného, kdo již musil nésti dosti velké břímě. Zastupovala Ti oba rodiče. Plnila opravdu jejich povinnosti? Dovedl-li jsem Tvou popudlivost, Tvou hrubost a Tvé výstupy snést já, ona by je byla snesla také. Když jsem se viděl naposled se svou ženou - teď je tomu čtrnáct měsíců -, říkal jsem jí, že teď bude musit býti Cyrilovi nejen matkou, ale i otcem. Pověděl jsem jí všechno o tom, jak s Tebou zacházela Tvá matka, se všemi podrobnostmi, které jsem uvedl v tomto dopise, jenomže ovšem daleko obšírněji. Pověděl jsem jí, odkud ona nekonečná psaníčka, na jejichž obálce stálo "soukromé!" a která mi přicházela do Tite Streetu tak vytrvale, že se až žena smávala a říkávala, že jistě spolu spisujeme nějaký společenský román nebo něco takového. Zapsíhal jsem ji, aby nebyla k Cyrilovi taková, jaká byla Tvá matka k Tobě. Říkal jsem jí, aby ho vychovávala tak, že kdyby prolil nevinnou krev, přišel by se jí s tím světit, aby mu nejprve umyla ruce a pak ho poučila, jak si pokáním nebo odpykáním umýti i duši. Říkal jsem jí, bojí-li se převzít odpovědnost za život jiného, i když je to její vlastní dítě, aby si vzala na pomoc poručníka. A to také, bohudík, udělala. Vybrala si za poručníka Adriana Hopa, člověka urozeného, kultivovaného a krásné povahy, svého bratrance, se kterým ses jednou setkal v Tite Streetu, a Cyril i Vivian budou u něho míti pěknou možnost krásné budoucnosti. Bála-li se s Tebou vážně pohovořit, měla si vybrati některého svého příbuzného, jemuž bys snad popřál sluchu. Ale neměla mít strach. Měla Ti pořádně vyčínit a za tím stát. Podívej se jen, kam to došlo. Je spokojena, je ráda?

Vím, že vinu dává mně. Slyším to nikoliv od lidí, kteří Tě znají, nýbrž od lidí, kteří Tě neznají a nestojí o to, aby Tě poznali. A slyším to často. Mluví například o vlivu staršího člověka na mladšího. Takto se staví k otázce s oblibou, neboť na lidi předpojaté a neinformované nemine se to nikdy s účinkem.

Nemusím se Tě tázat, jaký jsem měl na Tebe vliv. Vždyť víš, že jsem na Tebe vlivu neměl. Že na Tebe nemám vlivu,

patřilo k věcem, jimiž ses často chvástal, a byla to vlastně jedna jediná věc, kde se Tvé chvastání mělo opravdu o co opřít. Jde tu prostě o to, konstatovat fakta - bylo v Tobě něco, na co jsem mohl mít vliv? Tvůj mozek? Nebyl rozvit. Tvá představitivost? Byla mrtva.

Tvé srdce? Ještě se ani nenarodilo. Ze všech těch lidí, s nimiž jsem se ve svém životě setkal, Ty jsi byl jediný, vůbec jediný člověk, na něhož jsem nemohl mít v žádném směru vliv. Když jsem stonal a ležel bezmocně v horečce, kterou jsem dostal z toho, že jsem Tě ošetřoval, neměl jsem na Tebe ani tolik vlivu, abych Tě přiměl k tomu, obstarat mi aspoň koflík mléka, postarat se, abych měl v pokoji nejnútnejší věci patřící do pokoje nemocného nebo vážít vyjížďku ke knihkupci, pár set metrů od nás, a opatřit mi na můj účet knihu. Když jsem měl nejlépe rozvrženy a rozepsány komedie, které svou duchaplností měly překonat Congreva, svou filosofií Dumase syna a ostatními svými přednostmi, podle mého mínění, i všechny ostatní, neměl jsem na Tebe ani tolik vlivu, abych dosáhl toho, abys mě nechal v klidu, na nějž má umělec právo. Každý pokoj, kde jsem psal, ať již to bylo kdekoliv, byl Ti obyčejným společenským pokojem, kde se kouří, pije rýnské a selterská a žvaní se nesmysly. "Vliv staršího člověka na mladšího" je výborná teorie - dokud se nedotkne mého sluchu.

Potom se stává směšnou. Dotkne-li se Tvého sluchu, pak se, myslím, usmíváš - máš k tomu ve svých vlastních očích zajisté právo.

Slychám i hodně z toho, co říká o penězích. Tvrdí - a to plným právem -, že mě nepřestávala prosit, abych Ti nedával peněz. To uznávám. Jejím dopisům nebylo konce, a ve všech se vyskytuje postskriptum: "Neříkejte, prosím, Alfredovi, že jsem Vám psala."

Ale musil-li jsem za Tebe platit všecičko, počínaje ráno holením a konče o půlnoci kočárem, nebyla to pro mne žádná radost. Bylo to strašné obtěžování. Stěžoval jsem si na to vždy znovu a znovu. Říkal jsem Ti - pamatuješ se na to, že ano? -, jak je mi protivné, že se na mne díváš jako na "užitečnou" osobu, a jak žádný umělec, právě tak jako umění, již svou podstatou není tak zcela zbytečný. Při těch slovech Tě popadal velký vztek. Z pravdy Tě vždycky popadal vztek. Vždyť slyšet pravdu a mluvit pravdu bolí ze všeho nejvíce. To Tě však nepohnulo, abys změnil své názory nebo svůj způsob života. Za všecičko, co jsi za celý boží den nadělal, musil jsem den co den platit. Toho by byl býval schopen jen člověk nesmyslně dobrácký nebo nevylicitelně bláhový.

Já jsem naneštěstí představoval dokonalé spojení obou. Když jsem Ti nadhodil, že by Ti potřebné peníze měla dát matka, měl jsi pokaždé velmi pěknou a ušlechtilou odpověď. Že prý důchod, který jí Tvůj otec povoloval - myslím nějakých 1500 liber ročně -, není nikterak přiměřený potřebám dámy v jejím postavení, a že si jí nebudeš říkat o více, než co již dostáváš. Že dámě jejího postavení a jejích zálib její důchod naprosto nepostačoval, v tom jsi měl zcela pravdu; neměl jsi tím však omlouvatí svůj přepychový život na můj účet; mělo Ti to být naopak pobídkou, aby ses i sám ve svém životě uskrovněl. Jisto je, že jsi byl, a myslím, jsi posud, člověk typicky sentimentální. Neboť člověk sentimentální je prostě člověk, který touží po přepychu citu, ale nechce za něj platit. To, že jsi chtěl šetřit matčinu kapsu, bylo krásné. Že jsi to dělal na mé útraty, bylo ošklivé.

Síly citu - pravím kdesi v Intencích - mají právě tak omezenou velikost a trvání jako síly energie fyzické. Číska vyrobená tak, aby pojala tolik a tolik, pojme tolik a tolik, a ne více, i když všechny rudé kádě Burgundska jsou naplněny vínem až po okraj a šlapači hroznů sebranych na kamenitých vinicích Španělska stojí až po kolena v hroznech. Není běžnějšího omylu než myslit si, že ti, kdož jsou příčinou velkých tragédií nebo k nim dávají podnět, mají také svůj podíl na citech odpovídajících tragické náladě; není osudnějšího omylu než očekávat od nich něco takového.

Mučedník stojící v "plamenné košili" patří třeba do tváře boží, ale tomu, kdo pod něho snáší otepi nebo uvolňuje polena, aby byl lepší tah, celá ta scéna není ničím více než tím, čím je řezníku zabítí vola, uhlíři v palese poražení stromu, nebo tomu, kdo žne kosou trávu, podtětí květiny. Velké vášně jsou jenom pro lidi velké duše, a velké události vidí jenom ti, kdož jsou s nimi na stejné úrovni. Myslíme si, že své city můžeme mít zadarmo.

Nemůžeme. I za nejkrásnější a nejobětavější city se musí platit.

Je to trochu divné, ale právě to jim dodává krásy. Rozumový a citový život obyčejných lidí je něco velmi ubohého.

Jako si své myšlenky vypůjčují z jakési myšlenkové okružní čítárny, Zeitgeista to doby bez duše, a po týdně je ušpiněny vracejí, tak i své city hledí získat na úvěr, a když přijde účet, nechtějí platit. Z tohoto pojetí života se musíme dostat; jakmile za cit budeme musiti platit, poznáme jeho jakost, a takové poznání nám jen prospěje. Pamatuj si, že člověk sentimentální je v srdci vždycky cynik. Sentimentálnost není vlastně než úřední svátek cynismu. A třeba, pokud jde o jeho intelektuální stránku, cynismus je rozkošný, jakmile překročí své hranice, tu nemůže býti ničím více než dokonalou filosofií člověka bez duše. Má svou sociální hodnotu: pro umělce všechny formy projevu jsou zajímavé; sám o sobě je však ubohoučký, neboť skutečnému cynikovi se nikdy nic nezjeví.

Pohlédneš-li do minulosti, jak ses stavěl k důchodu matčinu a jak k důchodu mému, tu, myslím, nebudeš na sebe hrd, a neukážeš-li matce tento dopis, snad jí jednou vysvětlíš, že Tě ve věci Tvého příživnictví u mne ani nenapadlo, aby ses zeptal, co tomu vlastně říkám já. Byla to prostě prazvláštní, pro mne pak osobně svrchovaně trapná forma Tvé oddanosti ke mně. To, že ses činil na mně závislým, ať šlo o částky sebumenší nebo sebevětší, propůjčovalo Ti v Tvých očích veškeré kouzlo dětství, a v tom, jak jsi trval na tom, abych každický Tvůj požitek zaplatil já, našel jsi, jak ses domníval, tajemství věčného mládí. Přiznávám se, že mě to bolí, dovidám-li se, jak se o mně vyslovovala Tvá matka, a promyslí-li věc, jistě se mnou budeš souhlasit, že nemá-li nad zkázou, do níž mě vehnal váš rod, slova lítosti nebo zármutku, měla raději zůstat zticha. Není ovšem důvodu, proč by měla čísti ona místa dopisu, která se týkají duševního vývoje, který jsem prodělal, nebo východiska, jehož se, jak doufám, dopracuji. To by pro ni nebylo zajímavé. Ale místa týkající se čistě Tvého života bych jí na Tvém místě ukázal.

Na Tvém místě bych vlastně nestál ani o lásku získanou falešným předstíráním. Není důvodu, proč bychom měli ukazovat lidem svůj život. Lidé mu neporozumějí. Jinak tomu však je, jde-li o lidi, o jejichž přichylnost stojíme. Před časem mě přišel navštívit jeden můj velký přítel - naše přátelství trvá již deset let; říkal mi, že nevěří jedinému slovíčku z

toho, co se proti mně uvádí, a že chce, abych věděl, že mě pokládá za naprosto nevinnou oběť ohavného spiknutí. Při jeho slovech jsem se rozplakal a řekl jsem mu, že v konečných obviněních proti mně bylo sice mnoho nepravdy, snesené na mne odpornou zlomyslností, ale můj život že přece jen překypoval zvrácenými rozkošemi; a nesmí-li se s tím jako se skutečností a neuvědomí-li si to plně, že mi již nebude možno býti jeho přítelem nebo býti kdy v jeho společnosti. Byla to pro něho strašlivá rána, ale jsme přáteli, a jeho přátelství jsem nezískal falešným předstíráním. Řekl jsem Ti, že mluvit pravdu bolí. Musíš mluvit lež je horší.

Vzpomínám si, jak jsem při svém posledním procesu seděl na lavici obžalovaných a poslouchal Lockwoodovy hrozné obžaloby - jako kus Tacita, jako pasáž z Danta, jako některé Savonarolovo obvinění římských papežů; z toho, co jsem slyšel, svírala mě hrůza, a tu mě najednou napadlo: Jak by to bylo skvělé, kdybych všechno to říkal o sobě já! Tehdy jsem najednou prohlédl, že to, co se o člověku říká, není nic. Záleží na tom, kdo to říká. Opravdu nejvýše stojí člověk ve chvíli - o tom nemám nejmenší pochybnosti -, když klečí v prachu, bije se do prsou a jmenuje všechny hříchy svého života.

Tak i s Tebou. Kdybys Ty sám pověděl matce aspoň něco ze svého života, byl bys mnohem šťastnější. Hodně jsem jí o něm pověděl v prosinci r. 1893, ale tu jsem byl ovšem nucen leccos vynechat a mluvit jen všeobecně. Nezdálo se, že bych ji byl učinil v jejím poměru k Tobě statečnější. Právě naopak: vzpírala se pohleděti v tvář pravdě ještě houževnatěji než předtím. Kdybys jí to pověděl Ty sám, bylo by to jiné. Má slova Ti jsou možná nejednou příliš tvrdá, ale skutečností nepopřeš. Věci se měly tak, jak jsem to popsal, a přečetl-li jsi tento dopis pozorně, jak bys měl, octl ses tváří v tvář sám sobě.

Psal jsem Ti teď, a to velmi obšírně, proto, aby sis uvědomil, čím jsi mi byl po ona tři léta osudného přátelství až do mého zavření; čím jsi mi byl po dobu mého pobytu ve vězení, který za málo více než dva měsíce bude u konce; a čím, jak doufám, budu, až si odbudu vězení, sám sobě i jiným. Nemohu svůj dopis předělávat nebo přepisovat. Musíš se s ním spokojit s takovým, jaký je, zakaňkaným na mnoha místech slzami, na některých pak známkami vášně nebo bolesti, a rozluštit jej, s jeho kaňkami, opravami atd., jak jen budeš umět. Co se týče oprav věcných a formálních, dělal jsem je proto, aby má slova vystihovala dokonale mé myšlenky a nechybovala buď nadbytečností, nebo nedostatečností. Jazyk třeba ladit jako housle; a jako příliš mnoho nebo příliš málo záchvěvů v hlase pěvce nebo ve chvění struny způsobí, že tón bude falešný, právě tak i příliš mnoho nebo příliš málo ve slovech dovede pokazit podávanou zprávu. Tak jak můj dopis teď vypadá, každá jeho věta má aspoň svůj určitý smysl. Není v něm nic řečnického. Je-li kde něco vymazáno nebo nahrazeno jiným výrazem, ať je to oprava sebenepatrnější a sebepuntičkářštější, je to proto, že se snažím podat svůj skutečný dojem, najít pro svůj duševní stav jeho přesný ekvivalent. Co je v citu první, vychází ve formě jako poslední.

Připustím, že je to dopis příkrý. Nešetřil jsem Tě. Můžeš namítnout i to, že tu nejprve uznávám, že by bylo opravdu k Tobě nepřekné, kdybych Tě stavěl na váhu proti nejmenšímu svému hoří nebo proti své nejneopatrnější ztrátě, a pak to vlastně dělám, a kvintlík po kvintlíku přezkoumávám přesvědčivě váhu Tvé povahy.

Je to pravda. Musíš však mít na paměti, že ses na misku váhy položil sám.

Musíš mít na paměti, že budeš-li se vážit s jedním jediným dnem, který jsem strávil ve vězení, miska, na které budeš Ty, vyletí prudce vzhůru. Ješitnost Tě přivedla k váze, ješitnost Tě na ní udržela. V tom byl onen velký psychologický omyl našeho přátelství, jeho naprostá neúměrnost. Rázil sis cestu do života pro Tebe příliš velké, do života, jehož okruh přesahoval jak Tvůj obzor, tak i Tvou schopnost krouživého pohybu, do života, jehož myšlenky, vášně a činy byly svrchovaně důsažné a nesmírně zajímavé a byly obtěžkány, vlastně až přetíženy, podivuhodnými a strašnými konci. Ve své vlastní sféře Tvé žitíčko vrtošku a náladiček bylo obdivuhodné. V Oxfordu, kde nejhorší, co Tě mohlo potkat, byla děkanská důtka nebo rektorské kázáníčko, a kde nejvíce vzrušující událostí bylo vítězství veslařů Magdaleniny koleje a ohňostroj, kterým se na dvoře oslavovala tato velká událost, bylo Tvé žitíčko obdivuhodné. Když jsi odešel z Oxfordu, mělo i nadále zůstat v této své sféře. Sám o sobě jsi byl v právu. Byl jsi velmi dokonalou ukázkou velmi moderního typu.

V nepravu jsi byl prostě vzhledem ke mně. Tvé bezohledné rozhazování bylo zločin. Mládež je vždycky rozhazovačná. Nečestné bylo to, že jsi mě nutil, abych platil Tvé útraty. Přál-li sis mít přítele, s nímž bys mohl trávit čas od rána do noci, bylo to rozkošné. Bylo to téměř idylické. Ale tímto přítelem, k němuž ses připjal, neměl být literát, umělec, člověk, jemuž Tvá ustavičná přítomnost doslova podlamovala tvůrčí schopnost a tím nadobro mařila vytvoření čehokoliv krásného. Nebylo na tom přece nic zlého, měl-li jsi vážně za to, že nejdokonaleji strávit večer znamená večeři se šampaňským v Savoy, potom lóži ve varieté a nakonec, jako *bonne bouche*, souper se šampaňským u Willise. Stejného názoru je hromada roztomilých londýnských mladíků. Není v tom ani nic výstředního. Je to kvalifikace opravňující stát se členem Whitova klubu. Žádati však na mně, abych byl Tvým obstaratelem takových rozkoší, na to jsi neměl práva. Svědčilo to o tom, že nedovedeš vůbec náležitě ocenit mé nadání.

A Tvůj spor s otcem, ať již se díváme jakkoliv na jeho podstatu, měl přece zůstat výhradně věcí vás dvou. Měli jste si jej vyřídit za humny. Tak se podle mého obvykle vyřizují podobné spory. Tvá chyba byla v tom, že jsi trval na tom, aby se odehrával před dějinami, jako tragikomedie, na vysokém jevišti, obecně aby byl celý svět, já pak abych byl cenou, které se dostane vítězi v tomto nedůstojném zápase. To, že Tě otec nenáviděl a Ty že jsi nenáviděl otce, nemělo pro anglické obecnstvo nejmenší zajímavosti. V anglickém rodinném životě jsou takové city velmi obvyklé a měly by se omezit na místo, které charakterizují: na domácnost. Mimo rodinný kruh nejsou nikterak na místě. Přenášeti je ven je urážka. S rodinným životem se nesmí nakládat jako s rudým praporem, který se vzdouvá po ulicích, nebo s trubkou, na kterou kdosi chraplavě vytrubuje z hřebenu střechy.

Ty jsi vytrhl domácí soukromí z jeho vlastní oblasti, právě tak jako jsi ze své vlastní oblasti vytrhl i sebe. A ti, kdož opouštějí svou vlastní oblast, mění pouze své prostředí, nikoliv svou povahu. Nezískávají myšlenek ani vášní přiměřených oblasti, do které vstupují. Není to v jejich moci.

V celé dramatické literatuře neznám nic umělecky neporovnatelnějšího, nic působivějšího svým jemným odpozorováním než Shakespearův obrázek Rosenkrantze a Guildensterna. Jsou to Hamletovi přátelé z koleje. Bývali jeho společníky. Přinášejí s sebou vzpomínky na příjemně společně strávené dny. Právě když se s ním ve hře setkávají, vrávorá pod tíží břemene, jakého muž jeho temperamentu nesnese. Z hrobu vyšli ozbrojení mrtví, aby mu uložili poslání, jež je pro něho zároveň příliš velké a příliš podlé. Je to snílek, a vyzývají ho, aby jednal. Má založení básníka, a žádají na něm, aby se potýkal se všední propleteností příčiny a následku, s životem v jeho praktické realizaci, o níž nic neví, a nikoliv s životem v jeho ideální podstatě, o níž toho ví tolik. Nemá ponětí, co by měl počít, a jeho šilenství je v tom, že šilenství předstírá. Brutovi bylo šilenství pláštěm, do něhož zahalil meč svého úmyslu, díky své vůli, hamletovské šilenství je však pouhá maska, která má ukrýti slabost. Se svými nápady a šprýmy vystupuje proto, že v tom vidí možnost otálet. S činem si stále jen pohrává tak, jako si umělec pohrává s teorií. Dělá ze sebe slidiče po svých vlastních činech, a naslouchá-li svým vlastním slovům, ví, že jsou to jen "slova, slova, slova".

Místo aby se pokusil být hrdinou své vlastní historie, hledí být divákem své vlastní tragédie. Nevěř v nic, ani v sebe sama, ale jeho pochybovačnost mu není nic platná, neboť její původ není ve skepsi, nýbrž v rozdvojené vůli.

Guildenstern a Rosenkrantz si toho vůbec neuvědomí. Klanějí se, hihňají se, usmívají se, a řekne-li jeden z nich něco, druhý to jako svrchovaně mdlá ozvěna říká po něm. A když nakonec, pomocí hry ve hře a laškujících loutek, Hamlet "uloží královo svědomí", a vyděšeného chudáka žene z trůnu, Guildenstern a Rosenkrantz nevidí v jeho počínání nic více než hodně trapné prohřešení proti dvorské etiketě. Až sem sahá totiž jejich schopnost "pozorovati divadlo s příslušnými citovými vzruchy". Jsou v blízkosti samého jeho tajemství, a vůbec o něm nevědí. A svěřit se jim nemělo by ani smyslu. Jsou to číšky, které pojmu tolik a tolik, a více ne.

Ke konci je náznak, jako by padli nebo mohli padnout do chytré léčky nastražené na jiného a zemřeli náhle násilnou smrtí. Ale pro lidi jejich druhu takový tragický konec není, i když jej Hamletův humor zabarví poněkud veseloherním překvapením a veseloherní spravedlností. Horatio, který proto, aby "zprávu dal nespokojencům o Hamletovi a jeho př", odloží na chvíli svůj odchod v blaženost a těžce dýchaje zůstane na světě nevládném,

umře, třeba nikoliv před obecností, a nezanechá po sobě bratra.

Ale Guildenstern a Rosenkrantz jsou právě tak nesmrtelní jako Angelo a Tartuffe a měli by mít své místo vedle nich. Představují přínos moderního života k antickému ideálu přátelství. Ten, kdo bude psát nové *De amicitia*, musí pro ně najít čestné místo a velebit je tuskulskou prózou. Jsou to typy ražené pro všechny doby. Odsuzovati je svědčilo by o "nedostatku náležitého ocenění". Jsou prostě mimo svou sféru; to je všechno.

Ve vznešenosti duše není nebezpečné náklady. Vznešené myšlenky a vznešené city izoluje již jejich existence.

Čeho nemohla pochopit ani Ofelie, jak by na to měl přijít "Guildenstern a jemný Rosenkrantz", "Rosenkrantz a jemný Guildenstern"! Nechci vás ovšem porovnávat. Mezi vámi je ohromný rozdíl. Co u nich byla náhoda, u Tebe byla volba. S rozmyslem a mnou neznám vrhl ses do mé sféry, zmocnil ses tam místa, na něž jsi neměl ani práva, ani nutných vlastností, a když se Ti - díky Tvé podivuhodné vytrvalosti a tomu, že jsi i svou přítomnost učinil částí každého jednotlivého dne - podařilo zabrat pro sebe celý můj život, tu jsi nevěděl nic lepšího než roztrhat jej na kousky. Bude Ti to snad znít podivně, ale u Tebe to bylo jen přirozené. Dáme-li dítěti hračku příliš podivuhodnou pro jeho rozumek nebo příliš krásnou pro jeho teprve napolo probuzené oči, je-li svéhlavý, rozbije ji; je-li netečný, upustí ji a poběží svou cestou k svým kamarádům. Tak tomu bylo i s Tebou.

Zmocnil ses mého života, a nevěděl jsi, co s ním. Nemohl jsi to vědět. Byla to věc příliš podivuhodná, abys na ni stačil. Měl jsi ji pustit z rukou a vrátit se k svým hrajícím si kamarádům. Ty jsi však byl bohužel svéhlavý, a proto jsi jej rozbil. A to je snad konec konců poslední tajemství toho, k čemu došlo. Neboť tajemství jsou vždycky menší než jejich projevy.

Chybné umístění jednoho atomu může otřást celým světem. A abych sebe nešetřil více než Tebe, připojuji toto: seznámení s Tebou bylo mi sice nebezpečné, ale osudným se mi stalo tím, že k němu došlo právě v onu dobu. Neboť Ty jsi byl tenkrát v oné době života, kdy vše, co člověk dělá, je nanejvýš zasévání semene, a já byl v oné době života, kdy vše, co člověk dělá, je přinejmenším sklizení úrody.

Ještě o několika věcech Ti musím napsat. První se týká mého úpadku. Před několika dny jsem se dověděl - a přiznám se, k velkému svému zklamání -, že již je příliš pozdě, aby vaše rodina vyplatila Tvého otce, že by to bylo protizákonné a že ještě značně dlouho budu musiti zůstat ve svém nynějším trapném postavení. Je to pro mne krušné, protože právník odborník mi tvrdí, že bez dovolení správce konkurzní podstaty, jemuž třeba předkládat všechny účty, nemohu vydati ani knihu. Nemohu uzavřít smlouvu s divadelním ředitelem ani napsati hru, aby honorář nepřešel na Tvého otce a několik mých ostatních věřitelů. Myslím, že i Ty teď uznáš, že plán "vyzrát" na Tvého otce tím, že se mu dovolí, aby mě přivedl do úpadku, nebyl takové terno, za jaké jsi jej pokládal.

Alespoň pro mne ne, a více než na svůj hu-mor, třeba sebekousavější a sebenečekanější, měl jsi dát na bolest a ponížení, které mi způsobí mé ožebračení. Skutečnost je již taková: tím, že jsi nechal dojít k mému úpadku, právě tak jako i tím, že jsi mě hnál do původního mého procesu, hrál jsi vlastně otci krásně do rukou a dělal jsi právě to, co on chtěl. Sám a nikým nepodporován, byl by býval od samého počátku bezmocný. Svého hlavního spojence našel pokaždé v Tobě - co na tom, že zastává tak hroznou funkci nebylo Tvým úmyslem.

More Adey mi píše, že ses loňského léta při nejedné příležitosti opravdu vyjádřil, že mi chceš splatit "trochu z toho, co jsem na Tebe utratil". Jak jsem mu na to odepsal, utratil jsem na Tebe bohužel své umění, svůj život, své jméno, své místo v dějinách; a kdyby vaše rodina měla k dispozici všechny poklady světa, nebo to, v čem svět vidí poklady - génia, krásu, bohatství, vysoké postavení apod. - a položila mi je všechny k nohám, nezaplatilo by mi to ani z desetin jenom ony drobnosti, o něž jsem přišel, nezaplatilo by mi to ani nejmenší slzičku, kterou jsem prolil.

Jenže za všechno, co člověk udělá, musí platit. A to se vztahuje i na bankrotáře.

Zdá se, že žiješ v domněnku, jako by úpadek byl opravdu vhodný způsob, jak se vyhnouti placení dluhů, jak vyvrátit na "spoustu věřitelů". Věc se má zcela jinak.

Je to metoda, již věřitelé "vyzrávají" na dlužníka - máme-li i nadále užívatí Tvého oblíbeného výrazu - a již ho soud konfiskací celého jeho jmění donucuje, aby zaplatil všechny dluhy; nezaplatí-li je, nechá ho bez haléře jako nejposlednějšího žebračka, který stojí pod podloubím nebo vleka se ulicí, nastavuje ruku na almužnu, o níž se - alespoň v Anglii - bojí požádat. Soud mi vzal nejen, co mám, knihy, nábytek, autorské právo na vydaná již díla, autorské právo na hry, zkrátka všechno od Šťastného prince a Věříře lady Windermere až po koberce na schodech a škrabadlo na boty před domem, ale i všechno, co kdy budu mít. Tak například prodali můj podíl na majetku stanovený mi smlouvou.

Naštěstí jsem jej ještě mohl s pomocí přátel vykoupit. Jinak by, kdyby má žena zemřela, obě mé děti byly, pokud bych byl živ, právě tak bez haléře jako já sám. Nyní přijde, myslím, na řadu můj podíl na našem fideikomisním panství v Irsku, který na mne přешel z otce.

Prodej jeho pocitůji velmi trpce, ale musím se podrobiti.

Sedm set pencí - či jsou to libry? - Tvého otce stojí tu v cestě a on je musí dostat zpět. Své dluhy budu muset splácet i tehdy, až budu oškubán o všechno, co mám a co kdy budu mít, a až jako beznadějně insolventní budu zbaven závazků.

Ty večere v Savoy - ta čistá želví polévka; ti nasládlí strnadi obalení kadeřavými listy sicilské révy, to těžké šampaňské jantarové barvy a i chuti vlastně téměř jantarové - Tvé oblíbené víno bylo, myslím, Dagonet

1880 - to všechno se musí teprve zaplatit. Ty soupers u Willise, ty zvláštní Perrier-Jouetovy cuvées, které pro nás vždycky schovávali, ty báječné paštiky objednávané přímo ze Štrasburka, ten pohádkový fine champagne, jejíž vždycky podávali na dně velkých zvonových pohárů, aby praví epikurejci, rozumějící tomu, co je v životě opravdu výborné, mohli lépe vychutnat jeho bouquet - to se přece nemůže nechat nezaplaceno jako nedobytné dluhy nepoctivého zákazníka. I ty něžné manžetové knoflíčky - čtyři srdce se stříbřitě zamčeného měsíčku vroubená střídavě rubíny a diamanty -, na něž jsem sám dělal návrh a jež jsem dal zhotovit u Henryho Lewise, abych Ti je dal jako mimořádný dárek na oslavu úspěchu mé druhé komedie - i ty musím teprve zaplatit; mám ovšem za to, že jsi je po několika měsících za babku prodal. Ať již jsi s dary, které jsem Ti dal, naložil jakkoliv, nemohu přece nechat klenotníka bez zaplacení. A tak, jak vidíš, i když budu zproštěn závazků, stále ještě budu muset splácet dluhy.

A co platí o bankrotáři, platí v životě i o každém jiném. Za každíčkou věc, která se provede, musí někdo platit. Ba i Ty sám - při vši své touze po naprosté svobodě ode všech povinností, při svém trvání na tom, aby Ti všechno dodávali druhí, při svých pokusech odmršťovat každý nárok na Tvou oddanost, ohlednost nebo vděčnost - ba i Ty budeš se muset jednou zamyslet nad tím, co jsi udělal, a pokusit se, třeba seberněji, o jakýsi náběh k pokání. To, že se na skutečné pokání nezmůžeš, bude částí Tvého trestu. Není možné, abys smyl ze svých rukou všechnu odpovědnost a pak s pokrčením ramen nebo s úsměvem přешel k nějakému novému příteli nebo k právě přichystané hostině. Se vším tím, co jsi mi způsobil, nemůžeš přece nakládati jako se sentimentální vzpomínkou, která se příležitostně podává k cigaretám a likérům, a podobně jako starobylé čalouny visící v obyčejné zájezdni hospodě, dělá modernímu požitkářskému životu malebné pozadí.

Chvilí to může mít půvab nové omáčky nebo nového vína, ale drobty zbylé z hostiny okorají a víno zbylé na dně láhve je trpké.

K tomu musíš přijít, ať již dnes nebo zítra, nebo později. Jinak můžeš zemřít, aniž jsi k tomu přišel, a jaký bys to pak měl život, ubožácký, vyprahlý, beze vši představitosti! Ve svém dopise Morovi jsem naznačil, jak bys měl k věci přistoupit, a to co nejdříve. More Ti to řekne. Abys to pochopil, musíš si třibiti představitost. Pamatuj si, že představitost je vlastnost, která nám umožňuje vidět věci a lidi jak v jejich reálných, tak v jejich ideálních vztazích. Nepřijdeš-li na to sám, promluv si o tom s jinými. Musil jsem se podívatí své minulosti tváří v tvář. I ty se podívej své minulosti tváří v tvář. Klidně se posad' a prohlédni si ji. Nejhorší neřest je mělkost. Všecko, co prožijeme, je dobré. Promluv si o tom s bratrem. K takové rozmluvě je Percy vlastně nejvhodnější. Dej mu přečíst tento dopis a svěř mu všechny podrobnosti našeho přátelství.

Vysvětlíš-li mu všechno řádně, lépe Ti neporadí nikdo. Kdybychom mu byli řekli pravdu, kolik utrpení a hanby mohli mi býti ušetřeno! Pamatuješ se, že jsem Ti to ten večer, když jsi přijel z Alžíru do Londýna, také navrhoval. Ty jsi byl naprosto proti tomu. A proto, když po večeri přišel, musili jsme hrát komedii, jako by Tvůj otec byl šílenec trpící nesmyslnými a nevypočítatelnými přeludy. Byla to tenkrát komedie k pohledání, tím spíše, že to Percy bral všechno zcela vážně. Skončila se bohužel velmi nechutně. To, o čem Ti teď píše, je jeden z jejích důsledků, a je-li Ti to nepříjemné, nezapomínej, prosím, že je to mé nejlubší pokoření, a to pokoření, které prodělat musím. Jiné volby nemám. A Ty také ne.

Druhá věc, o níž s Tebou musím pojednat, týká se toho, za jakých podmínek a okolností a kde se sejdeme, až si odpykám trest. Podle výňatku z dopisu, který jsi psal počátkem loňského léta Robbiemu, mám za to, že jsi mé dopisy a dary ode mne - aspoň to, co Ti z obojího ještě zůstalo - složil do dvou balíčků, zapečetil je a že bys mi je rád osobně odevzdal. Vrácení jich je ovšem nutné.

Vždyť Ty jsi nechápal, proč Ti píše krásné dopisy, právě tak jako jsi nechápal, proč Ti dávám krásné dary. To Tě nenapadlo, že první nebyly k tomu, abys je uveřejňoval, právě tak jako druhé nebyly k tomu, abys je zastavoval. A pak to patří úseku života, který je již dávno ten tam, a přátelství, jehož vlastní hodnotu jsi jaksi nedovedl ocenit. Musíš se teď s údivem ohlížeti na ony dny, kdy jsi měl v rukou celý můj život. I já se na ně ohlížím s údivem a ještě s jinými pocity, zcela jinými.

Člověku tak modernímu jako jsem já, "enfant de mon siècle", bude vždy působit rozkoš i to, bude-li se na svět prostě dívat. Chvějí se radostí při pomýšlení, že ještě týž den, kdy opustím vězení, v zahradách pokvete jak čilimník, tak i šefík,

a že uvidím, jak vítr rozčeřuje u jednoho jeho převislé zlato v neklidnou krásu a u druhého načechravá bledý purpur jeho pírek, takže celý ten vzduch bude na mne působit jako Arábie. Když Linné spatřil poprvé na kterémsi anglickém vysočině dlouhé vřesoviště žlutnoucí se žlutohnědými kvítky obyčejného hlodaše, padl na kolena a radostí se rozplakal. A já vím, že i na mne, jemůž květiny znamenají část jeho touhy, v lupenech nějaké růže čekají slzy. Tak to se mnou chodilo stále, již od chlapectví. Není jediné barvy ukryté v kalichu květu nebo v závitě lastury, aby má povaha, vedena jakýmsi jemným porozuměním pro vlastní duši věcí, na ni nereagovala. Právě tak jako Gautier, i já jsem vždycky patřil k lidem, "pour qui le monde visible existe".

Přitom jsem si vědom, že se za každou sebevíc uspokojující krásou skrývá jakýsi duch a namalované tvary nebo podoby že jsou pouze jeho projevy; a já toužím po souladu právě s tímto duchem.

Jasně projevy lidí a věcí mě již unavují. Co teď hledám, je mystika v umění, mystika v životě, mystika v přírodě. A je naprosto nutné, abych ji někde našel. Mám zvláštní touhu po velkých a prostých odvážných věcech, jako je moře, jež je mi matkou právě tak jako země. Zdá se mi, že se všichni na přírodu příliš mnoho díváme a příliš málo s ní žijeme. V tom, jak se k ní stavěli Řekové, spatřuji něco velmi zdravého. Ti nikdy netláchali o západech slunce ani se nepřeli, zda stíny na trávě jsou opravdu barvy slézové, či nikoliv. Ale poznávali, že moře je pro plavce a písek pro nohy běžce. Stromy milovali pro jejich stín a lesy pro jejich polední ticho. Vínal si věncem vlasy břechťanem, aby se, když se sklání nad mladými výhonky, kryl před slunečními paprsky, pro umělce pak a atleta - oba ty typy nám dalo Řecko - splétali věnce z trpkého vavřínu a divoké petržele, které jinak nebyly lidem k ničemu.

Naši dobu nazýváme dobou utilitářskou, a nevíme o jedné jediné věci, k čemu vlastně je. Zapomněli jsme již, že voda omývá, oheň očišťuje a země že je matka nás všech. V důsledku toho naše umění je měsíčné a hraje si se stíny, kdežto umění řecké je slunečné a zabývá se přímo věcmi. Jsem přesvědčen, že v silách živlů je očista; chci se k nim tedy vrátit a s nimi žít.

Každá soudní pře je pře hrdelní, právě tak jako každé odsouzení je rozsudek smrti; a já jsem stál před soudem třikrát. Poprvé jsem byl při odchodu ze soudní síně zatčen, podruhé mě odvedli zpět do vazby, potřetí na dva roky do vězení. Společnost, jak jsme si ji vytvořili, nebude pro mne mít místa, nemá místa, které by mi mohla nabídnout; příroda však, jejíž vonný déšť padá stejně na spravedlivé i nespravedlivé, bude mít ve skalách rozsudkyni, kde se budu moci skrýti, a tajná údolí, v jejichž tichu budu moci nerušeně lkáti. Zavěsí hvězdnou noc, abych na svých procházkách neudělal potmě chybný krok, a přes mě šlěpěje přežene vítr, aby mě nikdo, kdo by mi mohl ublížit, nemohl sledovat; omyje mě ve velkých vodách a vyléčí mě hořkými bylinami.

Půjde-li mi všechno dobře, koncem května mě mají propustit, a těším se, že s Robbiem a Morem Adey odjedu ihned do ciziny, do nějaké přímořské vesničky.

A moře, jak praví Euripides v jedné své hře o Ifigenii, smývá skvrny a rány světa.

Těším se, že se svými přáteli strávím aspoň měsíc a že dojdou klidu a rovnováhy, jistého míru v srdci a přívětivější duševní pohody. Za měsíc pak, až červenové růže budou hýřiti vším svým bohatstvím, budu-li se již cítiti silně, vyjedná si s Tebou prostřednictvím Robbieho schůzku v některém tichém cizím městě, jako jsou Bruggy, jejichž šedé domy, zelené kanály a chládek tichých cest mi před lety učarovaly. Pro tu chvíli si budeš musit změnit jméno. Chceš-li se se mnou vidět, pak se musíš vzdát svého titulu, jímž ses tak honosil - a opravdu: Tvé jméno pak znělo jako jméno květiny; jako i já se budu musit zříci svého jména, jež kdysi tak libě znělo z úst slávy. Jak omezené a ubohé je tohle naše století, a jak málo stačí na svá břemena! Úspěchu dovede dáti porfyrový palác, pro žal a hanbu nemá však ani proutěné chýše; pro mne dovede udělat jen to, že mě vyzve, abych své jméno změnil v jiné - to i ve středověku byli by mi dali mnišskou kuklu nebo zevnějšek malomocného, abych měl pod nimi pokoj.

Doufám, že naše setkání bude takové, jaké by po tom po všem, co se stalo, býti mělo. Za starých časů bývala mezi námi široká propast - propast zvládnutého umění a dosažené kultury; nyní je mezi námi propast ještě širší - propast bolesti. Pokoře však není nic nemožného a lásce je všechno lehké.

Pokud jde o dopis, kterým mi odpovíš na toto psaní, může býti dlouhý nebo krátký, jak uznáš za dobré. Na obálku napiš adresu:

Správě vězení J. V. v Readingu. Dovnitř dej druhou, otevřenou obálku s vlastním dopisem pro mne; máš-li příliš tenký papír, nepiš po obou stranách, špatně se to pak čte. Psal jsem Ti naprosto upřímně. Ty mi můžeš psát právě tak. Musíš se od Tebe dovědět, proč ses od předloňského srpna nikdy nepokusil napsati mi dopis, zejména pak, když ses loni v květnu dověděl a také před jinými netajil, že víš, jak tím trpím a jak jsem se o tom dověděl.

Na zprávy od Tebe jsem čekal měsíc co měsíc. I kdybych nebyl čekal, a naopak zavíral před Tebou dveře, měl jsi mít na paměti, že není vůbec možné, aby se člověk navždy zavíral před láskou.

Onen nespravedlivý soudce z evangelia nakonec vstane, aby vynesl spravedlivý rozsudek, neboť spravedlnost mu přichází den co den buší na dveře; a přítel, v jehož srdci není pravého přátelství, vyslyší konečně v noční době svého přítele, "protože je neodbytný". Na žádném světě není vězení, do něhož si láska nevynutí vstup. Nepochopil-li jsi toho, pak jsi o lásce nepochopil vůbec nic. Potom mi napiš všechno o článku, který jsi o mně napsal do Mercure de France.

Něco již vím. Bylo by nejlépe, kdybys z něho uvedl citáty. Je již přece vysázen. Napiš mi také přesné znění dedikace Tvých básní. Je-li v próze, cituj ji v próze; je-li ve verších, cituj ji ve verších. Nepochybuj, že v ní bude něco krásného. Piš mi s naprostou upřímností; o sobě, o svém životě, o svých přátelích, o tom, čím se zabýváš, o svých knihách. Napiš mi o své knize a o tom, jak byla přijata. A máš-li snad Ty sám něco, s čím se svěřit, svěř se mi bez bázně. Nepiš, co tak nemyslíš; to je všechno. Bude-li v Tvém dopise něco nepravdivého nebo strojeného, poznám to ihned podle tónu.

Ne nadarmo a ne zbytečně naučil jsem se při svém celoživotním kultu literatury

skrblosti zvukem a slabikou tak jako Midas raženým svým zlatem.

Měj také na mysli, že Tě ještě musím poznat. Možná, že se ještě musíme navzájem poznat. Pokud jde o Tebe samého,

mám pro Tebe již jen tento poslední vzkaz: Neměj strach z toho, co bylo. Budou-li Ti lidé říkat, že se to nedá odčinit, nevěř jim. Pod zorným úhlem boha, pod jehož zorným úhlem bychom se měli snažit žít, minulost, přítomnost a budoucnost jsou jen pouhý okamžik. Čas a prostor, časový sled a rozměry jsou pouze druhotné vlastnosti myšlenky. Představitel se může dostat za ně a pohybovat se ve volné sféře ideálního bytí. I věci jsou ve své podstatě tím, co se nám zamane z nich udělat. Věc je taková, jak se na ni díváme.

Blake praví: "Kde jiní vidí jen úsvit vystupující nad horu, tam já vidím syny boží plesající radostí." Co se světu i mně samému zdálo mou budoucností, to jsem navždy ztratil tenkrát, když jsem se nechal zlákat k tomu, abych Tvého otce žaloval; vlastně jsem to ztratil již dávno předtím. Předem mnou teď leží má minulost.

Musím dosáhnout toho, abych se na ni díval jinýma očima já sám, aby se na ni díval jinýma očima svět, aby se na ni díval jinýma očima Bůh. Nebudu-li se k ní znáti, nebudu-li jí dbáti, budu-li ji vychvalovat nebo ji zapírat, tím toho nedocílím. To-ho se dá docílit jen tím, že se s ní smírím jako s nutnou složkou vývoje mého života a mé povahy; že přede vším, co jsem vytrpěl, skloním hlavu. Jak daleko mám k pravému klidu duše, to Ti zcela jasně ukáže tento dopis se svými měnlivými neurčitými náladami, se svým pohrdáním a tvrdostí, se svými tužbami a ztroskotáními, když šlo o to, tyto tužby uskutečnit. Nezapomínej však, v jaké to strašné škole sedím nad svou úlohou. A třeba jsem nehotový a nedokonalý, přece jen můžeš ode mne mnoho získat. Přišel ses ke mně učit radosti ze života a radosti z umění. Možná, že jsem povolán, abych Tě naučil čemusi podivuhodnějšímu: smyslu bolesti a její kráse.

Tvůj upřímně Tě milující přítel Oscar Wilde.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Dílo Oscara Wilda *Epistola in carcere et vinculis* přeložil

z anglického vydání a částečně z neuvedených do té doby rukopisů Vladimír Vendyš. Překlad vydal r. 1933 nakl. R. Škeřák v Praze jako 62. svazek edice Symposion. Naše vydání ve Votobii vychází z tohoto textu.

V textu byly provedeny úpravy běžné při vydávání starších českých textů, a to zejména:

1. Úpravy psaní slov a jmen domácích i přejatých, např. esej, klaun, atašé, variété m. essay, clown, attaché, variété; sem patří i změna kvantity samohlásek, např. génius, tragédie, kritérium, série, krédo, Déméter m. -e-, pária, Kalibán, Arábie m. -a-, mýtus, kostým, výhrůžka m. -y-, zapřísahat m. -i-; úprava psaní vyslovovaného z v slovech přejatých, např. poezie, univerzita, intenzita (ponecháváme však s ve slově filosofie a jeho odvozeninách). Podle dnešní normy upravujeme psaní předložek a předpon s/s-, z/z-, psaní příslovečných spřežek.

2. Jen v ojedinělých případech odstraňujeme u jmen s nevyslovovaným koncovým -e v 1. pádě toto e před samohláskovou koncovkou dalších pádů, např. Hopa, Mora m. Hopea, Morea.

3. V interpunkci upravujeme v nutných případech kladení čárky (chybějící nebo zbytečné), respektující přitom stavbu vět a souvětí.

4. V textu samozřejmě opravujeme zjevné tiskové chyby.

Ponecháváme beze změn překladatelovo užívání dublet infinitivu na -t/-ti. Na str. 142 nahrazujeme znění jména Guinevere obvyklou formou Guenie`vre (jak se uvádí ve francouzských pramenech).

MÍSTO DOSLOVU

F. X. Šalda:

Posthuma Oscara Wilda "De profundis"

(Šaldova glosa vyšla r. 1905 - pod sign. Quidam - v časopise Volné směry (roč. 9, str. 195), a to v rubrice Časové glosy a dokumenty. Přebíráme její text z vydání v Souboru díla F.

X. Šaldy, Kritické projevy 6, Praha 1951, str. 64 n.

Wildovské texty, na jejichž vydání Šalda ve své glose pohotově reaguje, se ovšem zcela nekryjí s Wildovým dopisem z vězení Bossiemu, tj. lordu A. Douglasovi, obsaženým v této naší edici.

Vztahují se hlavně k textům, které nakl. Votobia vydalo v publikaci De profundis. Zápisky ze žaláře v Readingu a Čtyři listy, Olomouc, 1995. Mezi texty těchto různých publikací je však plná korespondence tematická a mnohdy se i překrývají. Zařazení Šaldovy poznámky do svazku Epistola in carcere et vinculis je tedy na místě.

Šalda ve své glose postihl všechno podstatné, co charakterizuje Wilda v tomto tragickém období jeho života. Sama

Šaldova glosa pak je dokumentem doby, kdy byla napsána, a její kulturní atmosféry, svědecktím o pronikavosti

Šaldova pohledu, o jeho schopnosti vcítit se v psychiku umělce, o jeho mistrovství pregnanční a hutné charakteristiky.

A navíc svědčí také o mravní velikosti svého autora - klasika české literární a umělecké kritiky.)

Ne "zajímavá", jak zní vulgární klišé, nýbrž prostě krásná a prostě velká - krásná jinou krásou a velká jinou velikostí než všechny skoro předchozí knihy tohoto autora - jest Wildova Posthuma, která vyšla nedávno úplněji v německém překladě a okleštěna v anglickém originále pod názvem De profundis.

Jest to fragmentární konfese, hovor s vlastním srdcem zlomeným a popleněným, napsaný v žaláři readingském, když vězeň uklidil svoji celu a vydrhl svoje nádobí, a doprovobený v německém vydání čtyřmi listy psanými odtamtud příteli Robertu Rossovi, jež ustanovil Wilde vykonavatelem své literární pozůstalosti.

Touto knihou postavil se Wilde mezi zcela velké a zcela čisté. Co bylo povrchního, koketního a časného v jeho předešlých dílech - a na co se právě chystal literární dandysmus a z čeho právě žila literární móda -, odpadlo v této

hluboké a strašně krásné básni prózou a zbylo, co bylo vždy vlastním jádrem této podivné i podivuhodné lidské bytosti: veliký Intelkt, vzácná duše, úžasně bohatá a jemná obraznost srdce vpravdě básnického a v mnohém směru jedinečného a zázračně krásného.

V této knize zúčtoval Wilde celý svůj život, a víc: domyslí, docílil a dobánil jej takovým smyslem pro zákonnou rytmickou čistotu linie a myšlenky, že není tomu mnoho příkladů v celých dějinách lidského rodu.

Tato báseň Wildova jest z těch, které ctí a cítí totožnost osudu a charakteru - a to jsou právě největší básnická díla všech věků a dob.

Strašnou, hrdinně klidnou vůlí a silou k pravdě jest inspirována tato kniha: slovo skutečnost vrací se tu často a pokždé vysloveno celou očistěnou duší.

"Vpravdě, Robbie, život v žaláři dá ti viděti lidi a věci, jak ve skutečnosti jsou. Proto mění člověka v kámen. Lidé venku ve světě nechávají se klamat iluzemi života, který se stále pohybuje. Točí se dokola se životem a jsou spoluvinní jeho neskutečností. My, kteří jsme bez hnutí, jsme vidoucí a vědoucí."

A jinde:

"Piedestal může býti čímsi velmi neskutečným; pranýř jest strašná skutečnost."

Wildův smysl pro logiku životní úžasně zesílil a zjemnil se: jest zákonně čistý, vidí a soudí velikým ohnivým pohledem. Radili mu, aby zavřel před skutečností oči, aby snažil se zapomenout strašného osudu, který jej potkal. Ale on hrdinně cítí a vyslovuje, že by to bylo rovno sebevraždě: že může vyrůst, jen když si svůj osud neustále bude zpřítomňovati, když mu pohlédne plně v tvář, když jej prostě a oddaně přijme, když si jej zamiluje. Cítí hluboce, že není ničím vnějším a náhodným, nýbrž samým jeho charakterem, přeloženým jen do jiného jazyka a vysloveným jen jiným jazykem a v jiném kontextu.

Cítí svoji vinu stejně poctivě a hrdinně, jako cítí a ctí svoji velikost hrdě a bez každé malicherné ješitnosti: cítí svoji vinu, protože ctí svoji velikost, možnost a slib nového růstu, záruku "Vity nuovy", jak říká s drahým sobě Dantem. Wilde cítí a vyslovuje, že, třeba obžaloba na něho vznesená byla v mnohém a v mnohém falešná, lstivá, zákeřná, byl přece vinen a padl svoji vinou.

"Sám sebe jsem zničil. Nikdo, budiž vysoký nebo nízký, nemůže býti zničen ničí rukou než svojí vlastní. K tomuto vyznání jsem ochoten. Pokouším se vyznati je, třeba se toho ode mne v přítomnosti nenadáli... Čím strašným mně i svět ublížil, daleko strašnější spáchal jsem na sobě sám... Unavil jsem se kráčet po výšinách - tu sestoupil jsem dobrovolně do nížin a slídl jsem po nových dráždidlech... Ztratil jsem vládu nad sebou. Nebyl jsem již kormidelník své duše a nevěděl jsem o tom."

Kniha Wildova dává úžasně mnoho mysliti. Jakou cestou došel Wilde

k tomu, co nazývá Nietzsche amor fati, lásku svého osudu, a co pokládá za nejvyšší a poslední stupeň ve vývoji duše! Velikost Wildova jest právě v tom, že miluje svůj osud, byť forma, v níž se mu podával, byla nejstrašnější. Pokřik všeobecnosti a celého nesoudného světa viní z jeho neštěstí - jeho umělectví, ducha artismu a individualismu. Ale básník, který vidí nyní, poznává, že jest tomu právě naopak: že padl proto, že nebyl dost umělcem, že nebyl dost individualistou.

"Dav mně vyčítal, že jsem příliš individuálním. Musím býti ještě větším individualistou, než jsem byl. Musím ještě mnohem víc vynésti ze sebe, než jsem posud vynášel, a méně od světa žádati.

V jádře nebyl můj zločin následkem příliš velkého, nýbrž příliš malého individualismu."

A sní o tom, přijmouti celý svůj osud jako látku svého umění - přijmouti i své ponížení jako látku svého umění; to jest mu domyšlený a docítený individualismus. Doufá nadějí silných a věří věrou silných, že nalezne takto v sobě pokladů, kterých nemohl nalézt nikde jinde, že vyjde ze žaláře vnitřně obohacen, že vyroste nad svoji bídu z ní samé. Doufá, že obrodí se nyní celé jeho umění.

"Snad vnikne i v moje umění ne méně než v můj život ještě hlubší nota, nota větší jednotnosti vášní a silnější bezprostřednosti.

Intenzivnost, ne extenzivnost, jest pravým cílem moderního umění."

Uměleckých děl, o nichž Wilde v žaláři snil a jimiž chtěl překonat svoji bídu, vyrůst z ní a vyzpívati ji, nenapsal. Ale vpravdě nebylo jich ani třeba: neboť jsou in nuce již v této konfesi - tato konfese sama jest hrůzně krásnou básní, neboť jest myslitelským a básnickým činem. Co zbývalo, aby vznikla díla, po nichž toužil, bylo již spíše důsledkem umělecké práce, k níž nenalezl již básník dosti nervové síly a pro niž nedal mu již život dosti klidu a pohody.

Wilde domyslí a dovrší v této knize celé svoje dílo: posvětil a vykoupil je ve vyšší, duchovější ještě sféru, než v níž se zrodilo.

Kniha jeho jest symbolická jako celé jeho dílo: domýšlí a

dovrší celý kulturní svět. Wilde jest i zde, čím byl v dřívějších svých pracích: člověkem estetické kultury. Výslovně odmítá i nyní kritéria moralistní a náboženská. Přerozuje a obrozuje se na své vlastní půdě, estetické, a domýšlí a dovrší tím estetismus. Ukazuje, že jest čímsi jiným ještě než flirtem, duchaplnictvím, dandysmem, rozkošnictvím - že jest doslova duchovým řádem, který zavazuje.

Estétství jako heroismus - to je symbolický a myšlenkový smysl Wildovy poslední knihy. Měla by býti mnoho čtena a mělo by býti o ní mnoho přemýšleno zvláště u nás, kde z estetismu znají se většinou jen předpoklady Wildovy a kde se končí již tam, odkud on pouze vycházel a kde pouze začínal... u nás, kde estétství rozumí se většinou jako sportu a myšlenkovému opičáctví. Pochopilo by se snad, že jest vpravdě opakem toho všeho.

Kniha Wildova přichází tuším včas. Jí postavil se Wilde mezi

zcela velké a zcela čisté a právě ve chvíli, kdy v Německu - a nyní již i u nás - věsí se na něho a koketuje s ním mnoho nečisté chasy.

Vedle několika vybraných duchů - spočítal bys je na prstech jedné ruky -, kteří jej znali a rozuměli mu před dnešní jeho

popularizací, kupí se kolem něho žurnalistická banálnost, parfumované sprostáctví, neposvěcená tupost módních opic. Tyto nekalé elementy odrazí snad - nepoučí-li jich - hrdě smutná a básnický zbrojná záře jeho poslední knihy a odstrčí jich tam, kam náležejí - na distanc, kde přestávají jejich sympatie otravovat vzduch.

Oscar Wilde
EPISTOLA
in carcere et vinculis

Podle vydání z roku 1933. (Symposion Praha I - Na Perštýně čís.

2) vydalo nakladatelství VOTOBIA v Olomouci roku 1995 jako 34. publikaci volné edice Malaá díla, kterou redigují Petr Mikeš a Pavel Šaradín. Z angličtiny přeložil Vladimír Vendyš. Ediční poznámku napsala Květoslava Komárková Obálku (s použitím výřezu z obrazu Pegas vítězí nad drakem od Odilona Redona) navrhl Petr Palarčík. Graficky upravila Marta Švecová.

Ve Votobii vydání první
ISBN 80-85619-24-5